KÄSIKIRJA

VOIKUKKIA

– toimivien käytäntöjen käsikirja

Toimittanut:
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja
Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke

VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja

VOIKUKKIA-verkostohanke 2015
www.voikukkia.fi

ISBN 978-952-68389-0-8 (rengaskirja)
ISBN 978-952-68389-1-5 (PDF)

© Kirjoittajat, Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto
sekä Sininauhaliitto

Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.
www.suomenkasper.fi

Sininauhaliitto ry.
www.sininauha.fi

Taitto: Tanja Holmberg
Kuvat: Shutterstock
Piirrokset: Taina Simos, Sanna Hämäläinen

Kopio Niini,
Helsinki 2015

Kirjoittajat ja haastatellut

Eeva Immonen,
VOIKUKKIA-ohjaaja, sosiaalityöntekijä, Juva

Hanna Hägglund,
projektisuunnittelija, VOIKUKKIA-verkostohanke,
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto

Heidi Sundwall,
projektisuunnittelija, VOIKUKKIA-verkostohanke,
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto

Iina Järvi,
projektikoordinaattori, VOIKUKKIA-verkostohanke,
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto

Kirsi Koponen,
projektikoordinaattori, LasSe-hanke, Pikassos

Kotkalaisäiti,
sijoitetun lapsen äiti

Mareena Heinonen,
kokemusasiantuntija, VOIKUKKIA-verkostohanke,
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto,
sijoitetun lapsen äiti

Marika Johansson,
VOIKUKKIA-aluekoordinaattori, sosiaalityöntekijä,
Porvoon turvakoti

Päivikki Mysirlakis,
VOIKUKKIA-vertaisohjaaja, VanhempainRaadin jäsen,
sosiaaliohjaaja

Marika Johansson,
VOIKUKKIA-aluekoordinaattori,
vastaava sosiaalityöntekijä, Porvoon turvakoti

Päivikki Mysirlakis,
VOIKUKKIA-vertaisohjaaja, VanhempainRaadin jäsen,
sosiaaliohjaaja

Sanna Hämäläinen,
vastaava ohjaaja, Poijupuiston lastensuojelupalvelut,
Espoo

Sanna-äiti,
VOIKUKKIA-vertaisohjaaja, VanhempainRaadin jäsen,
sijoitetun lapsen äiti

Satu Ellonen,
johtava sosiaalityöntekijä, Kotka

Taina Simos, VOIKUKKIA-vertaisohjaaja, tukihenkilö,
sijoitetun lapsen äiti

Terttu Nuolivaara, VOIKUKKIA-aluekoordinaattori,
sosiaaliohjaaja, Satakunnan lastensuojelun kehittä-
misyksikkö, Pori

Tuija Raitanen,
VOIKUKKIA-aluekoordinaattori, perhehoidon
koordinaattori, Pohjois-Savon lastensuojelun
kehittämisyksikkö, Siilinjärvi

Tuitu-65,
sijoitetun lapsen äiti

Virpi Kujala,
vertaistoiminnan kehittäjä,
VOIKUKKIA-verkostohanke, Sininauhaliitto

SISÄLLYS:

Esipuhe 7

1. VOIKUKKIA-ohjaajakoulutukset ja OhjaajaVerstaat 8

1.1 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajan koulutukset 2012-2015 9
Heidi Sundwall ja Virpi Kujala

1.2 Verkostoa rakentamassa: VOIKUKKIA-OhjaajaVerstaat 13
Hanna Hägglund

1.3 Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyö 17
Hanna Hägglund, Heidi Sundwall ja Virpi Kujala

2. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille 19

2.1 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmämalli 20
Virpi Kujala

2.2 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä - toiminnan ja onnistumisen reunaehdot 21
Virpi Kujala

3. Kokemuksia ja ajatuksia vertaistukiryhmistä 27

3.1 Vanhempien palautteet VOIKUKKIA-vertaistukiryhmistä 27
Iina Järvi

3.2 VOIKUKKIA-ryhmätarina
- Erään äidin kokemuksia vertaistukiryhmästä syksystä 2014 kevääseen 2015 30
Tuitu-65

3.3. VOIKUKKIA-ohjaajien kokemuksia vertaistukiryhmistä 33
Ammatillisten ohjaajien kokemuksia 33
Virpi Kujala
Vertaisohjaajien kokemuksia 39
Mareena Heinonen

3.4 Ryhmän vaikutusten näkyminen lastensuojelun ammattilaisille 41
Iina Järvi ja Hanna Hägglund

4. Vanhemmat vaikuttajina 44

4.1 VOIKUKKIA-VanhempainRaadit 45
Mareena Heinonen

4.2 Vanhempien viestit 49
Mareena Heinonen

4.3 Vanhempien ja sijaishuoltajien yhteistyö 51
Päivikki Mysirlakis

4.4 Tampereen VOIKUKKIA-vanhempien, viranomaisten ja luottamushenkilöiden yhteistapaamisen malli 53
Kirsi Koponen

5. Tukihenkilöitä tarvitaan – kokemuksia toiminnan kehittämisestä **57**

5.1 Siilinjärven tukihenkilöpilotti ja VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminta Pohjois-Savossa 58
Tuija Raitanen

5.2 Kotkan tukihenkilöpilottimalli 61
Iina Järvi ja Satu Ellonen

5.3 Kotkan tukihenkilön kokemuksia 64
Taina Simos

5.4 ”Tukihenkilö on ihminen paikallaan” - kotkalaisäidin kokemuksia 67
Kotkalaisäiti ja Hanna Hägglund

6. Vanhempien tukemisen juurruttaminen ja kehittäminen **69**

6.1 Hankeyhteistyön voima – VOIKUKKIA -toiminta osaksi Itäisen Uudenmaan lastensuojelutyötä 70
Marika Johansson

6.2 VOIKUKKIA-vertaistukitoiminta osaksi Rauman lastensuojelun palveluvalikkoa 72
Terttu Nuolivaara

6.3 Sijaishuollon sosiaaliohjauksen palveluvalikko Espoossa 73
Sanna Hämäläinen

6.4 Ryhmän perustamisen haasteet ja ratkaisut 75
Iina Järvi

6.5 Takaisin kotiin -ryhmämalli, ohjaajan ja ryhmäläisen kokemuksia 77
Virpi Kujala

6.6 Hatka-ryhmä – Vertaistukiryhmä vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta 82
Päivikki Mysirlakis

7. VOIKUKKIA-materiaalit ammattilaisille ja vanhemmille **87**
Iina Järvi ja Heidi Sundwall

8. Opinnäytetyöt **90**
Iina Järvi ja Heidi Sundwall

Esipuhe

Ketään ei saa jättää yksin. Lapsen sijoitus ja huostaanotto on vanhemmalle ja koko perheelle aina kriisi. VOIKUKKIA-verkostohankkeessa on lähdetty siitä ajatuksesta, että vanhemman ei tarvitse selvitä tästä kriisistä yksin, vaan hänelle pitää olla saatavilla tukea. Hankkeen tärkein tavoite on ollut tuoda esiin vanhempien ääni ja kokemus, jotta tukea olisi tarjolla. Hanketyöntekijät, toiminnassa mukana olevat vanhemmat ja ammattilaiset ovat toimineet viestinviejinä sekä myyttien murtajina lastensuojelun kentällä.

VOIKUKKIA -verkostohanke on juurruttanut sijoitettujen lasten vanhempien tukemista ja vertaisryhmätoimintaa osaksi sosiaalityötä eri puolilla Suomea usean vuoden ajan. Hankkeen aikana on koulutettu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia sekä vertaisryhmän käyneitä vanhempia VOIKUKKIA-ohjaajiksi. Työtä on tehty yhdessä vanhempien, ohjaajien ja paikallisten verkostojen sekä päättäjien kanssa yli kunta- ja sektorirajojen.

Erityisen tärkeään rooliin hankkeen aikana ovat nousseet vanhemmat itse. VanhempainRaadit ovat päästäneet sijoitettujen lasten vanhemmat ääneen, antaneet heille mahdollisuuden kehittää toimintaa ja tukimuotoja itse ja olla mukana tuomassa näkyväksi sijoitettujen lasten ja heidän vanhempiensa asemaa yhteiskunnassa.

Yhteistyö, joka on vuosien varrella rakentunut ammattilaisten ja vanhempien välillä, näkyy erityisesti vertaisohjaajien kasvavassa määrässä. Aktiiviset VOIKUKKIA-ohjaajat ovat olleet tärkeitä sillanrakentajia asennemuutoksessa vanhempien tukemista kohtaan ja siinä, että VOIKUKKIA-toiminta on vakiintunut eri alueille.

Kantavana ajatuksena ja voimana VOIKUKKIA-toiminnassa on ollut yhteistyö ja yhteiskehittäminen. Tämä toimivien käytäntöjen käsikirja syntyi halusta tuoda esiin erilaisia paikallisia ratkaisuja ja kehittämistyötä. Käsikirja on koostettu yhdessä aktiivisten, innokkaiden ja rohkeiden ohjaajien, aluekoordinaattoreiden ja vanhempien kanssa.

Toimivien käytäntöjen käsikirja on omistettu jokaiselle VOIKUKKIA-toiminnassa mukana olleelle - te olette yhtä kuin VOIKUKKIA-toiminta. Lämmin kiitos vuosien aikana tehdystä yhteistyöstä ja mittaamattoman arvokkaasta panoksestanne yhteisen asian puolesta!

Pauliina Lehtinen
toiminnanjohtaja
Suomen Kasvatus- ja
perheneuvontaliitto ry

Päivi Heimonen
kehitysjohtaja
Sininauhaliitto ry

1. VOIKUKKIA-ohjaajakoulutukset ja OhjaajaVerstaat

Ryhmänohjaajien kouluttaminen ja heidän ohjaamistyönsä tukeminen on edellytys sille, että vertaistukiryhmiä voidaan järjestää. VOIKUKKIA-verkostohanke kouluttaa vertaistukiryhmien ohjaajia mutta ei itse järjestä vertaistukiryhmiä. Jotta sijoitettujen lasten vanhemmat saavat tätä tukea, tarvitaan VOIKUKKIA-ryhmien perustamiseen kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten palveluntarjoajien työpanosta.

Koulutuksessa sekä ammatilliset VOIKUKKIA-ohjaajat että VOIKUKKIA-vertaisohjaajat ovat saaneet yhtenäisen pohjan työlleen. OhjaajaVerstaat puolestaan ovat mahdollistaneet ohjaajien alueellisen verkostoitumisen, toisilta oppimisen ja yhteisen ryhmätoiminnan suunnittelun. VOIKUKKIA-verkostohankkeen työntekijät ovat luotsanneet näitä toimintoja, mutta ilman vanhempien ja eri tahojen työntekijöiden kehittämisyhteistyötä olisivat hankkeen tulokset jääneet paljon laihemmiksi.

Ammatillisella asiantuntemuksella on vahva merkitys, mutta erityisen suuriarvoista ja merkittävää VOIKUKKIA-toiminnassa on ollut kokemusasiantuntijuus. Sen huipentumana olemme saaneet työntekijätiimimme vahvistukseksi päätoimisen kokemusasiantuntijan hankkeen viimeisen toimintavuoden ajaksi. Yksi hänen tärkeimmistä työtehtävistään on kouluttaa tulevia ryhmänohjaajia.

1.1 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajan koulutukset 2012-2015

Virpi Kujala, Heidi Sundwall

Mitä?

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajien nelipäiväinen (2 + 2 päivää) koulutus antaa valmiudet toimia sijoitettujen lasten syntymävanhempien vertaistukiryhmän ohjaajana. Koulutuksessa saa perustiedot ja valmiudet ryhmien ohjaamisesta ja keskeisistä ryhmässä käsiteltävistä teemoista. Koulutukseen liittyy ennakkotehtävänä VOIKUKKIA-Ohjaajan oppaan (Kujala, Kivinen, Hägglund, Söderholm 2012) lukeminen ja välitehtävä, jossa osallistujat suunnittelevat oman ryhmän toteutuksen tai miten VOIKUKKIA-toimintaa on mahdollista saada käynnistettyä omalla paikkakunnalla.

Tavoitteena on, että kaikilla VOIKUKKIA-ryhmien ohjaajilla on yhteneväinen käsitys ryhmätoiminnan luonteesta, sisällöistä ja toteutustavoista, ja että kaikki ohjaajat sitoutuvat noudattamaan toimintaa ohjaavia valtakunnallisia periaatteita. Näin halutaan varmistaa, että kaikkialla, missä järjestetään VOIKUKKIA-ryhmiä, toiminta on samanlaista sisällöltään ja laadultaan.

Koulutuksen käyneet ohjaajat saavat oikeuden käyttää www.voikukkia.fi -sivuston materiaalipankkia, joka sisältää runsaasti tukimateriaalia ryhmien perustamiseen, markkinointiin, ohjaamiseen ja palautteen keräämiseen liittyen. Ohjaajat voivat osallistua myös VOIKUKKIA-OhjaajaVerstaisiin, joita järjestetään 1-2 kertaa vuodessa alueellisesti. OhjaajaVerstaissa ohjaajat saavat tukea sekä toisiltaan että hankkeelta. He voivat suunnitella alueensa ryhmätoimintaa ja saada vinkkejä hyvistä käytännöistä sekä oppia toistensa työstä.

Kenelle?

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajan koulutus on tarkoitettu sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille ja VOIKUKKIA-ryhmän käyneille vanhemmille, jotka haluavat toimia vertaisohjaajina VOIKUKKIA-ryhmissä ammattilaisten työpareina. Koulutukseen osallistuvat ammattilaiset voivat olla kunnan, seurakunnan, järjestön tai yksityisen palveluntarjoajan palveluksessa. Koulutusryhmään mahtuu 20 osallistujaa.

VOIKUKKIA-verkostohanke on kouluttanut vuosien 2011-2015 aikana n. 240 ammatillista ryhmänohjaajaa ja 25 vertaisohjaajaa. Mukaan lukien aiemmassa VOIKUKKIA-hankkeessa 2006-2008 koulutetut (HuLaVa) noin 45 ohjaajaa ja Keski-Suomen lastensuojelun sijaishuoltoyksikkö-hankkeessa ja Lapset perheet Kaste-hankkeissa (2007-2009, JaVaMa) koulutetut n. 25 henkilöä, on sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmän ohjaajakoulutuksen saaneita henkilöitä yhteensä noin 335.

Koulutuksessa käsiteltävät teemat

- Ryhmätoimintamalli ja sen käytännön toteutus
- Vanhemmuuden tukeminen
- Ryhmänohjaajana toimiminen
- Lapsen huostaanotto vanhemman kriisinä
- Huostaanotto lapsen kriisinä
- Menetelmiä huostaanottokertomuksen työstämiseen ja muuhun toiminnallisuuteen
- Ryhmäprosessin ohjaaminen ja ryhmäilmiöt
- Ryhmäharjoituksia
- Haastavat tilanteet ja erityiskysymykset ryhmässä
- VOIKUKKIA-toiminta, toiminnan eettiset periaatteet ja ryhmätoiminnan reunaehdot sekä tukipalvelut
- Oma jatkosuunnitelma VOIKUKKIA-ohjaajana toimimiseen
- Ryhmänohjaajan voimavarat ja jaksaminen

Koulutusten järjestämisestä opittua

VOIKUKKIA-hanke on järjestänyt vuosien 2012-2015 aikana yhteensä 12 nelipäiväistä koulutusta ja sitä ennen (2011) 6 kolmipäiväistä koulutusta sekä Sininauhaliitto yhden saman sisältöisen koulutuksen. Koulutuksia on pidetty Helsingissä (4), Tampereella (3), Siilinjärvellä (2) ja seuraavilla paikkakunnilla yksi kullakin Mikkelissä, Porissa, Oulussa, Turussa, Vaasassa, Lahdessa, Viialassa sekä Kouvolassa ja Lappeenrannassa yhteinen koulutus. Hankkeen aikana pidetään vielä vuoden 2015 syksyllä koulutukset Jyväskylässä ja Espoossa.

Koulutuksista suurin osa on pidetty VOIKUKKIA-hankkeen suunnitelmien mukaan eri puolilla Suomea ajatuksena levittää ryhmämallia. Neljä koulutuksista on ollut tilauskoulutuksia. Tilaajina ovat olleet Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö, Viialan Kotikolo (yksityinen lastensuojelulaitos), Eksote (Lappeenranta/Kouvola) sekä Remontti-hanke Länsi-Suomen Kaste-ohjelman ja Turun kaupungin Sosiaali- ja terveystoimen Sininauhaliitolta Poriin tilaama koulutus vuonna 2011.

Käytäntö on osoittanut, että tilauskoulutukset ovat toimivampi ja tehokkaampi tapa järjestää koulutuksia kuin maantieteellisesti eri alueilla järjestetyt kaikille avoimet koulutukset. Kun koulutuksen on tilannut jokin aihepiiristä aidosti kiinnostunut sekä innostunut ja omaa toimintaansa kehittävä taho tai alue, ovat motivoituneet koulutukseen osallistujat joko olleet valmiiksi tiedossa tai heidät on ollut helpompi rekrytoida. Myös vertaistukiryhmiä on perustettu aktiivisemmin ja toiminnasta on tullut pysyvää nopeammin. Näistä hyvinä esimerkkeinä ovat Satakunnan ja Pohjois-Savon alueet, joissa vanhempien tukemisen kehittäminen on ollut erityisen vireää. Näillä alueilla toimintaa ideoivat omat lastensuojelun kehittämisyksiköt. Toisaalta myös yksittäiset innostuneet ammattilaiset tai työparit, jotka ovat osallistuneet yleisiin ohjaajakoulutuksiin, ovat pystyneet

omilla paikkakunnillaan innostamaan muitakin ja viemään vanhempien tukemista eteenpäin siten, että VOIKUKKIA-vertaistukiryhmistä on tullut vakiintunut osa paikkakunnan palvelurakennetta. Itäisellä Uudellamaalla kunnat ovat tehneet keskenään sopimuksen ryhmien järjestämisestä säännöllisesti.

Yleisten kaikille tarkoitettujen koulutusten hyvänä puolena on ollut, että eri paikkakuntien toimijat ovat voineet tutustua ja vaihtaa kokemuksia keskenään. Tilauskoulutusten etuna taas on ollut, että saman alueen ohjaajat ovat voineet jo koulutuksen aikana suunnitella yhdessä miten toiminta alueella voidaan toteuttaa parhaiten, miten löydetään sopivat tilat, ketkä voivat toimia ohjaajapareina, miten markkinointi hoidetaan ja kustannukset jaetaan jne. Näiden asioiden eteenpäin vieminen vie paljon enemmän aikaa yksittäiseltä työntekijältä, koska hän joutuu ottamaan kontaktit rahoittajiin ja eri toimijoihin alueellaan yksin. Toiminta on myös enemmän riippuvaista yhdestä tai parhaassa tapauksessa parista työntekijästä, jotka toimivat työpareina. Kun alueella tai toimijalla on useampia ohjaajia reservissä, toiminta ei ole niin haavoittuvaa, jos joku ohjaaja ei voi enää ohjata ryhmiä jostain syystä.

Koulutukseen osallistuneiden palautteita

Ohjaajakoulutusta on koko ajan kehitetty osallistujapalautteiden perusteella. Palautteet on koottu anonyymeinä koulutuspäivien lopussa ja siten saatu vastaukset kaikilta viimeisessä koulutuspäivässä mukana olleelta. Palautteet ovat olleet erittäin myönteisiä. Vuonna 2012 lisättiin koulutuspäiviä kolmesta neljään ja uudistettiin materiaaleja. Sen jälkeen on tehty pienimuotoisempia muutoksia, koska mitään merkittäviä uudistustoiveita ei ole tullut osallistujilta. Osallistujat tulevat hyvinkin erilaisista taustoista ja erilaisella kokemuspohjalla. Samassa koulutusryhmässä on mukana ammattilaisia ja vanhempia. Osalla on ollut paljon kokemusta sekä ryhmätyöskentelystä että koulutuksen muista sisällöistä. Osalla ei ole juuri lainkaan kokemusta ryhmätyöskentelystä tai kokemus on hyvin erilaisista ryhmistä, esimerkiksi lasten ryhmistä. Lastensuojelun piirissä oleville perheille on järjestetty hyvin vähän minkäänlaista ryhmätoimintaa.

Koulutuskokonaisuus on rakennettu siten, että olipa osallistujalla enemmän tai vähemmän kokemusta ja osaamista ennakkoon, kaikki saavat kuitenkin riittävät perustiedot. Koulutussisällöt käsittelevät keskeisimpiä ryhmätoiminnan järjestämiseen, ryhmänohjaamiseen ja eri teemoihin liittyviä aihepiirejä tasapuolisesti. Koulutusryhmäkohtaisesti on pyritty eriyttämään ja painottamaan joitakin sisältöjä jossain määrin ryhmän tarpeita vastaavammiksi.

Vanhempien ja ammattilaisten mukana olemisesta samassa koulutusryhmässä on saatu erittäin hyvää palautetta molemmilta osapuolilta. Molemmin puolin ymmärrys on lisääntynyt ja vaikuttaa varmasti myös jatkossa yhteistyöhön ja ryhmien ohjaamiseen yhdessä.

Koulutuksessa mukana olleilta on kysytty numeeristen asteikollisten arviointien lisäksi kolmea tärkeintä asiaa, mitä ovat koulutuksesta saaneet. Numeeristen arvioiden keskiarvot ovat olleet (asteikolla 1 huono – 5 erinomainen) 4,2-4,7. Lisäksi on kysytty, miten koulutusta pitäisi kehittää.

Osallistujien palautteissa tulevat erityisesti esille ymmärryksen lisääntyminen sijoitettujen lasten vanhempien tilanteeseen ja heidän itsensä sekä vanhemmuuden tukemisen tärkeyteen. Suuri osa palautekyselyihin vastanneista mainitsee tämän asian. Toisena asiana palautteista nousee esille vertaisuuden voiman ja vertaisohjaajien merkityksen ymmärtämisen lisääntyminen. Erityisesti vanhempien mukana oleminen koulutusryhmässä ja/tai vertaisohjaajana toimineen vanhemman vierailu kouluttajana kertomassa kokemuksistaan

ovat olleet vaikuttavia kokemuksia. Vuoden 2015 keväästä alkaen hankkeella on ollut palkattuna työntekijänä ja kouluttajaparina koko koulutuksen ajan kokemuskouluttaja, joka työskentelee hankkeessa kokemustyöntekijänä. Hän on itse osallistunut VOIKUKKIA-ryhmään, käynyt ohjaajakoulutuksen sekä toiminut vertaisohjaajana VOIKUKKIA-ryhmissä. Erityisesti tästä on saatu hyvää palautetta. Lisäksi palautteissa on mainittu tärkeinä asioina ohjaajien asenteiden muuttuminen, tiedon saaminen lapsen ja vanhemman kriiseistä, ryhmänohjaamisesta, ryhmänohjaajan tehtävistä, ryhmäharjoitukset ja koulutusryhmäläisten keskinäinen keskusteleminen ja kokemusten vaihto sekä verkostoituminen.

Seuraavassa on joitakin suoria lainauksia ohjaajien palautteista 2013-2015:

”Voikukkia-ryhmässä tarkoitus tukea vanhemmuutta siinä tilanteessa mikä on. Vaikka käydään läpi huostaanottoa ja kriisiä, punaisena lankana kulkee vanhemmuus.”

”Huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyyn uusia näkökulmia.”

”Työmenetelmiä ryhmän vetämiseen, joista osaa voin käyttää omassakin työssäni.”

”Ryhmänohjaajan monet roolit.”

”Ryhmämuotoisen tuen vaikuttavuus - kiitos kokemusohjaajiksi kouluttautuville!”

”Vertaisohjaajan valtava merkitys sekä ryhmään osallistuville vanhemmille & ohjaajan tueksi.”

”Ammattilaisten kanssa opiskelu. Tunsin olevani tärkeä niille.”

”VOIKUKKIA-ryhmiin on vahva taustatuki hankkeesta ja paljon valmista materiaalia. Materiaali on erittäin hyvää ja selkeää.”

”Yhteistyön merkitys (sos.toimi, sijoituspaikka, vanhemmat). Vanhempien voimaantumisessa äärimäisen tärkeää.”

”Kriisin eri vaiheiden merkitys ja niiden käsittely ryhmässä.”

”Toimivan ryhmän kannalta tärkeää valmistautuminen, ryhmän kokoonpano ja vastaanottaminen/huomioiminen.”

”Tärkeintä ottaa vastaan tunne, ei tarvita valmiita ratkaisuja.”

”Loppujen lopuksi kaikessa on pitkälti kyse ihmisten kohtaamisesta.”

Ohjaajakoulutusten jatkokehittäminen

Ohjaajakoulutuksia on tarpeen järjestää säännöllisesti myös VOIKUKKIA-verkostohankkeen päättymisen jälkeen. Jos toiminnalle saadaan jatkorahoitus, on ajatuksena toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi varmistaa, että ohjaajien kouluttajia on nykyistä enemmän. Näin kouluttaminen ei ole riippuvaista vain parista osaajasta.

Mikään koulutus ei yksinään tee autuaaksi. Koulutuksesta saa tukea ja apua, mutta vasta tekemällä oppii. Itse ryhmää ohjaamalla oppii eniten ryhmän ohjaamisesta. Miten varmistamme kaikille ohjaajille tien koulutuksesta suoraan ohjaamaan ryhmiä? Into, halu ja verkostoitumisen tarve ovat vahvimmillaan heti koulutuksen jälkeen ja tämä hyvä henki pitäisi päästä hyödyntämään paremmin. Tulevaisuudessa on vahvistettava entisestään yhteistyötä ohjaajien työnantajien ja vertaisohjaajien työn tilaajien sekä paikallisten lastensuojelusta vastaavien tahojen kanssa.

Ihannetilanteessa kaikilla ohjaajakoulutukseen tulevilla olisi jo sovittuna, missä, milloin ja kenen kanssa käynnistävät oman VOIKUKKIA-vertaistukiryhmänsä. Tämä edellyttää ryhmätoiminnan suunnittelua tiiviissä yhteistyössä paikallisten esimiesten, ohjaajien ja kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Myös kokemusasiantuntijoiden tieto lastensuojelun asiakkuudesta ja VOIKUKKIA-ryhmästä on koulutuksissa saadun palautteen mukaan korvaamatonta. Ohjaajakoulutuksiin on varattu kiintiöt vertaisohjaajiksi kouluttautuville. Ohjaajakoulutukset ovat myös tärkeitä verkostoitumisen paikkoja ja pohjustavat hyvin alueverkostojen ja työryhmien syntyä. Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten tutustuminen ja yhteistyö on tärkeää heti alusta asti.

1.2 Verkostoa rakentamassa: VOIKUKKIA-OhjaajaVerstaat

Hanna Hägglund

Tekemisen kautta kertyy paljon hiljaista tietoa. Osaaminen jää liian usein yksittäisten ihmisten tai pienten yhteisöjen omaisuudeksi. Miten tätä tärkeää tietoa saataisiin kaikkien hyödynnettäväksi? VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien ohjaajilta olemme oppineet, että ryhmätoiminnassa tulee aina eteen uutta. Jokainen ryhmä opettaa ohjaajaansa niin sisällöistä kuin käytännön järjestelyistäkin. Tämä pitää ohjaajat motivoituneina ja innostuneina. Toisaalta olemme myös huomanneet, että ryhmän perustamisen ongelmat tuntuvat olevan kaikkialla samoja: miten tavoittaa sijoitettujen lasten vanhemmat, miten mainostaa perusteilla olevaa ryhmää oikein ja riittävän laajasti, miten jaksaa puskea vanhempien tukemisen tärkeyttä omassa työyhteisössä, miten viedä päättäjien tiedoksi ryhmistä nousseet hyvät ideat?

Olemme huomanneet, että samat asiat, jotka toimivat VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä, auttavat myös ohjaajien verkostoa kehittämään omaa työtään: vertaisuus ja jakaminen, säännölliset tapaamiset, tapaamisten vakiorunko, joka joustaa tarvittaessa ja uskon vahvistaminen: tästä mennään eteenpäin!

Käytännön järjestelyt

VOIKUKKIA-OhjaajaVerstaiden alkuperäinen idea oli, että paikallisissa tapaamisissa uudet ohjaajat voivat kysyä vinkkejä kokeneemmilta. Ne ohjaajat, jotka eivät vielä ole päässeet ohjaamaan vertaistukiryhmää, voisivat pitää osaamistaan yllä kuulemalla muiden kokemuksia. Ensimmäiset OhjaajaVerstaat pidettiin vuonna 2011 ja niiden muotoa ja sisältöjä on kehitetty jatkuvasti. Perusidea, hyvien kokemusten ja ideoiden jakaminen sekä ongelmakohtien käsitteleminen yhdessä muiden ohjaajien kanssa, on kuitenkin pysynyt koko ajan samana.

VOIKUKKIA-aluekoordinaattorit ja paikalliset ohjaajat ovat järjestäneet tapaamisille tilat ja kutsuneet alueen ohjaajat ja muut toiminnalle tärkeät ihmiset mukaan. VOIKUKKIA-verkostohankkeen tehtävänä on ollut toimia kirjurina ja viestinviejänä paikkakunnalta toiselle sekä vastata mahdollisista tilavuokrista, tarjoilun kustannuksista sekä kokemusasiantuntijoiden matkakuluista. Joka tapaamisessa on ollut tarjolla kahvia ja purtavaa. Hanke on myös vastannut tapaamisten laajemmasta tiedottamisesta. Kaikki tapaamiset ovat olleet avoimia ja aina silloin tällöin olemme saaneet mukaan aiheesta kiinnostuneita esimiehiä ja lastensuojelun ammattilaisia sekä oman tai läheisen lapsen huostaanoton kokeneita, joita on kiinnostanut mitä heidän tuekseen on suunnitteilla.

Yhä useammalla alueella on sekä ohjaajaksi kouluttautuneita ryhmän käyneitä vanhempia, vertaisohjaajia, että muita kehittämistyöstä kiinnostuneita kokemusasiantuntijoita. Heidän näkemyksensä ja kokemuksensa ryhmistä ja markkinoinnista on korvaamattoman arvokasta. Tärkeät vapaaehtoiset tulisi huomioida myös OhjaajaVerstaiden järjestelyissä. Tapaamiset on tähän asti järjestetty virka-aikaan lähinnä vain koska niin on ollut tapana tehdä. Jatkossa tapaamisajat kannattaa sopia niin, että mahdollisimman moni pääsee mukaan.

VOIKUKKIA-hankkeelle on ollut tärkeää, että kokemusasiantuntijoiden lisäksi ohjaajaverkostoissa ovat mukana kaikki lastensuojelutyötä tekevät tahot: kunnallinen lastensuojelu, seurakuntien diakoniatyö, lastensuojelujärjestöt sekä yksityiset palveluntarjoajat. Sektori- ja kuntarajat ovat välillä ylittämättömän korkeita. Mutta yhtälailla olemme saaneet todistaa, miten hedelmällistä tulosta syntyy eri tahojen yhteistyöstä: toisilta oppii aina uutta ja tehtävien jakaminen helpottaa kaikkien työtaakkaa. Kilpailuasetelmat ovat välillä tuoneet haasteita yhteistyöhön, mutta hyvien ideoiden jakaminen kannattaa aina. Loppujen lopuksi on tärkeintä, että sijoitettujen lasten vanhemmat saavat tarvitsemaansa tukea itsensä ja lapsiensa hyväksi.

Tulokset ja tuotokset

Säännöllisissä tapaamisissa tekijät ovat tulleet toisilleen tutuiksi. Keskustelu on ollut vapaata, kysymyksiä ja kritiikkiä on saanut esittää. Toisten ideoihin on tartuttu rohkeasti ja niitä on saanut kehittää edelleen juuri omaan työhön sopivaksi. Silloin kun omalla alueella tekijöitä on ollut vähän, toisista ohjaajaverkostoista saatu palaute ja kiitokset ovat olleet erityisen tärkeitä. Vertaisuus on siis parhaimmillaan toiminut myös verkostojen välillä.

VOIKUKKIA-verkostohankkeelle OhjaajaVerstaat ovat olleet olennainen väylä saada suoraa palautetta työstämme. Olemme saaneet ohjaajaverkostoilta lukuisia loistavia ideoita ja toiveita tukimateriaaleista, VOIKUKKIA-ajatusten levittämisestä ja medianäkyvyydestä. Ohjaajien yhteisessä käytössä oleva sähköinen materiaalipankki täydentyy joka tapaamisen jälkeen uusilla ryhmänohjausvinkeillä ja -linkeillä. Ohjaajaverkoston kautta kulkee myös tieto tärkeistä lastensuojelun uudistuksista ja alan tutkimuksesta.

Monet nyt jo yleiset käytännöt ovat ohjaajaverkostoissa kehitettyjä ideoita. Muun muassa ryhmien aloittaminen aina tammikuussa, jolloin niistä tiedottaminen ja sosiaalityöntekijöille tutuksi tekeminen helpottuvat, kokemusasiantuntijat tai vertaisohjaajat yhteyshenkilöinä vastaanottamassa ryhmäilmoittautumisia, paikallislehtien haastattelut ryhmätiedotuksen apuna, vanhempien tukeminen ennen ryhmän alkua, kunnan ja järjestön ”oravannahkakauppa” jossa toinen saa ryhmätilan ja toinen koulutustilan vaihtokauppana ja niin edelleen.

Monia hyviä ideoita ja tärkeitä toiveita on vielä toteuttamatta, mutta onneksi ne ovat tallessa ja elävät sekä kehittyvät pikku hiljaa ohjaajaverkoston kollektiivisessa muistissa.

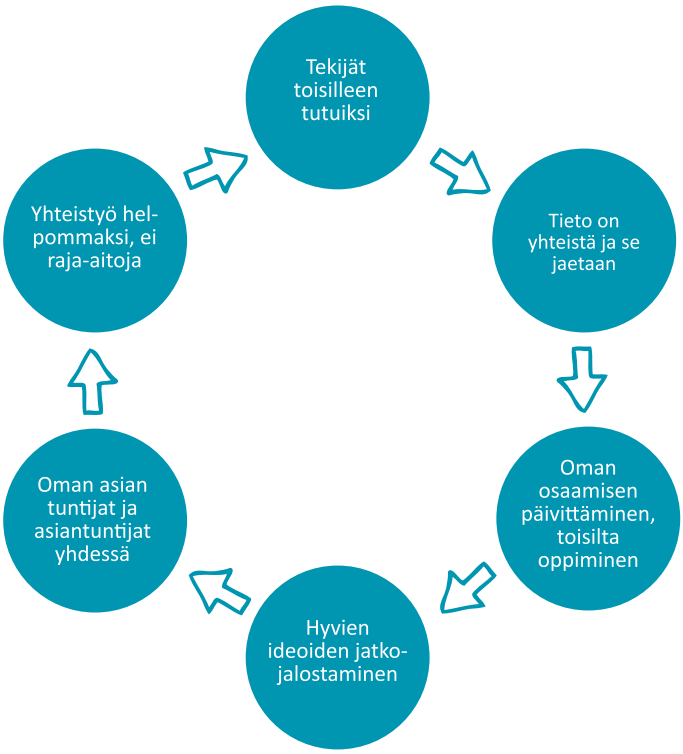

Kaavio: Hyvän yhteistyön kehä

Tietopankki

Hyvien kokemusten kautta OhjaajaVerstaisiin on muodostunut pysyvä aiherunko. Keskustelu saa soljua vapaasti ja aina on tilaa uusille ideoille ja ajankohtaisille aiheille. Samana pysyvä asialista kuitenkin takaa sen, että kaikki tärkeimmät aiheet käsitellään jokaisessa tapaamisessa. Muistio kirjataan aina suoraan tapaamisissa niin, että teksti heijastetaan kaikkien näkyville. Näin mahdolliset asiavirheet saadaan korjattua heti ja kaikki voivat huolehtia siitä, että muistiota kirjatessa luottamuksellisuus säilyy. Muistioon ei kirjata mitään henkilökohtaisia asioita. Keskustelun aiheet kirjataan yleisellä tasolla.

Kun muistion otsikot pysyvät samoina, on parhaat ideat ja vinkit helppo kopioida suoraan seuraavan OhjaajaVerstaan asialistaan. Näin ideat eivät jää vain hanketyöntekijöiden tietoon vaan siirtyvät automaattisesti kaikille alueille. Pysyvästä muistiorungosta on myös helppo tehdä kooste vuosiraporttiin tai nettisivuille ja laajempaan tiedotukseen.

Minkä alueen OhjaajaVerstas ja päiväys

AIKA:
PAIKKA:
OSALLISTUJAT:

ASIALISTA

1) Kuulumiskierros

2) Kokemuksia ryhmistä

- Miten VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ovat sujuneet?
- Onko eteen tullut yllättäviä tilanteita ja miten ne on ratkaistu?
- Selkeät ja lyhyet kirjaukset on helppo koostaa eri muistioista yhteen vuosiraporttiin.
- Koosteesta näkee myös, mitkä asiat ovat toistuvia ja mitkä uusia.
- Tämän perusteella voi muokata koulutusmateriaaleja tai tehdä uusia tukimateriaaleja.

3) Palautetta vanhemmilta

- Millaista palautetta ryhmien osallistujat ovat antaneet ohjaajille?
- Suora palaute vanhemmilta on tärkeää, mutta myös ohjaajien välityksellä saatu suullinen palaute kannattaa kerätä.
- Ohjaajien kautta voi kuulla sellaista, mitä ryhmän loppupalautelomakkeessa ei hoksattu kysyä.
- Tämä palaute kootaan ja verrataan lomakkeella saatuun tietoon: tuleeko niistä samansuuntaista viestiä?
- Pitääkö jotakin muuttaa?

4) Palautetta sosiaalityöntekijöiltä/muilta lastensuojelutyöntekijöiltä

- Miten VOIKUKKIA-toiminta on näkynyt työntekijöiden puolella? Millaista palautetta he antavat?
- Koosteet ohjaajien, vanhempien ja työntekijöiden palautteista pitää tehdä niin, että luottamuksellisuus säilyy. Muistiin kirjataan asiat, ei henkilökohtaisuuksia. Tällöin koostetta voi jakaa tiedoksi myös muille ja käyttää toiminnan markkinoimisessa.

5) Ryhmämenetelmiä

- Hyvät toiminnalliset menetelmät ja ryhmänohjausvinkit jakoon!

6) Markkinointivinkit

- Miten saada viesti vertaistukiryhmistä perille niin vanhemmille kuin työntekijöillekin?
- Mikä toimii ja mikä ei? Miksi?
- Ryhmän kokoamisessa ja vanhempien tavoittamisessa muiden ohjaajien tuki on korvaamatonta.
- Markkinointia kannattaa aina pohtia porukalla ja tuoda ongelmakohdat ryhmän ratkottavaksi.

7) Alueen VOIKUKKIA-ryhmät vuosina 20XX - XX

- Kootaan joka tapaamisella tieto päättyneistä ja alkavista VOIKUKKIA-vertaistukiryhmistä: missä, milloin ja ketkä ohjaavat?
- Tätä tietoa voi verrata hankkeelle tulleisiin ryhmäilmoituksiin, näin saa tarkemman tiedon ryhmämääristä vuosiraporttiin.

8) Muita oivalluksia

9) VOIKUKKIA-materiaalit ja -palvelut. Materiaalipankin käyttö, toiveet ja ideat

10) Muuta?

11) Seuraavasta tapaamisesta ja jatkotoimenpiteistä sopiminen

Ratkaistavaa

VOIKUKKIA-toiminnassa olemme oppineet, että parhaiten työ kantaa hedelmää siellä, missä kaikki osapuolet: vanhemmat, ammattilaiset eri sektoreilta sekä esimiehet ja päättäjät, ovat saman pöydän ääressä. Ohjaajat tarvitsevat toki oman vertaisryhmänsä, mutta miten saisimme laajennettua tapaamisia niin, että mukaan saataisiin enemmän esimiehiä sekä vanhempia? Heidän avullaan selvittäisimme yleisimmän VOIKUKKIA-toiminnan juurtumisen esteen: tiedonkulun ongelmat.

Kokemuksemme on osoittanut, että vanhemmat itse ovat parhaita perustelemaan vanhempien tukemisen hyödyn ja esimiehet raivaamaan järjestelmän esteitä. Yhteistyö on voimaa. Aina. Tästä ajatuksesta jatkamme VOIKUKKIA-toiminnan seuraavaan vaiheeseen.

1.3 Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyö

Hanna Hägglund, Heidi Sundwall, Virpi Kujala

Kokemusasiantuntijoiden rooli ja merkitys VOIKUKKIA-työssä on kasvanut koko hankkeen ajan. Tai toisin päin sanottuna: mitä enemmän olemme työskennelleet kehittämisestä innostuneiden sijoitettujen lasten vanhempien kanssa, sitä paremmin olemme ymmärtäneet heidän kokemustensa ja näkemystensä arvon. Sama suuntaus on nähtävillä myös muualla sosiaalialalla: kokemusasiantuntijoista on kova kysyntä.

Heti hanketyön alusta aktiiviset vanhemmat ovat olleet tärkeitä ydinviestimme, vanhempien tukemisen tärkeyden, esiin tuomisessa. He ovat antaneet haastatteluita, esiintyneet seminaareissa ja osallistuneet tutkimuksiin. Vuodesta 2013 lähtien vanhempien rooli vahvistui entisestään kun Helsinkiin ja Jyväskylään perustettiin VanhempainRaadit arvioimaan hanketyötä ja kehittämään materiaaleja (lue lisää kappaleesta 4.1).

VOIKUKKIA-verkostohankkeessa ongelmana ei missään vaiheessa ole ollut se, mistä löytäisimme kokemusasiantuntijoita yhteistyökumppaneiksi. Vanhemmat ovat kyllä löytäneet meidät: vertaistukiryhmistä, seminaareista, nettisivuilta ja niin edelleen. Hankkeen näkökulmasta hankalaa on ollut sen pohtiminen, missä määrin voimme vaivata asialle omistautuneita vapaaehtoisia. VOIKUKKIA-työssä mukana olleet vanhemmat eivät ole säästelleet aikaansa ja energiaansa toisten vanhempien hyväksi työskennellessään. Kokemusasiantuntijoihin liittyvät kyselyt tulevat yleensä hyvin lyhyellä varoitusajalla. Puheenvuoroja varten matkustetaan satoja kilometrejä ja käytetään kymmeniä valmistelutunteja. Jossain kohtaa vapaaehtoistyö muuttuu ammattimaiseksi toiminnaksi. Miksei siitä myös maksettaisi ammattilaisen palkkaa?

Maaliskuussa 2015 saimme viimein palkattua VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen kokemusasiantuntijaksi pitkään kanssamme yhteistyötä tehneen Mareena Heinosen. Hyvänä esimerkkinä meille toimi läheinen yhteistyökumppanimme Pesäpuu ry:n Lähemmäs-hanke, jossa oli ollut palkattu kokemusasiantuntija vuoden 2014 ajan. Seurasimme työskentelyä läheltä ja hieman kateellisinakin.

Yhteistyön hyödyt

Yhteistyö kokemusasiantuntijoiden kanssa on selvästi parantanut työmme laatua. Materiaalimme ovat selkeämpiä ja sisällöiltään huomattavasti paremmin tarpeeseen vastaavia nyt, kun niitä työstävät lapsen huostaanoton omakohtaisesti kokeneet vanhemmat. Perustelumme työlle ovat vahvemmat ja viestimme vakuuttavampi kun meillä on sitä sanomassa yhä kasvava joukko kokemusasiantuntijoita. Työskentelymme pysyy linjassa, tehokkaana ja hyvin arvioituna kun vanhemmat sparraavat meitä.

Entä kannattaako tätä varten sitten palkata kokemusasiantuntija? Eikö vapaaehtoistyö olisi aidompaa ja tavoittaisi laajemman aktiivisten joukon? Lyhyen kokemuksemme perusteella voimme jo sanoa, että emme enää voisi kuvitellakaan tekevämme kehittämistyötä ilman kokemusasiantuntijaa työkaverina. Tässä joitakin perusteluja:

1. Ohjaajakoulutuksissa on kokemusasiantuntijuus koko ajan läsnä, syventämässä sekä teoriatietoa että hankkeen aikana saamiamme oivalluksia ja kokemuksia. Myös koulutukseen osallistujilla on mahdollisuus kysyä heti ja suoraan kokemusasiantuntijan näkemyksiä eri asioista. Kokemusasiantuntija on vanhempien äänitorvi.

2. Esitysten ja julkaisujen suunnittelussa kokemusasiantuntija tietää mitä asioita pitää välittää ammattilaisille ja vanhemmille ja miten se kannattaa tehdä. Ilman hänen jokapäiväistä työpanostaan ja asiantuntijuuttaan esityksemme olisivat liian hanketyölähtöisiä. Varsinainen viesti olisi vaarassa hukkua organisaatiokaavioihin.

3. Kokemusasiantuntija työkaverina auttaa meitä erittäin paljon siinä, miten kohtaamme vapaaehtoistyötä tekevät vanhemmat. Toisaalta emme vaivaa heitä kohtuuttomasti ja toisaalta osaamme nyt huomattavasti paremmin tukea vapaaehtoisia heidän tehtävissään. Uskomme, että olemme voineet kokemuksen ääntä kuunnellen ohittaa monta kompastusta ja karikkoa.

4. Siitä lähtien kun kokemusasiantuntija aloitti työnsä VOIKUKKIA-verkostohankkeessa, olemme joka ikisenä työpäivänä tarvinneet hänen näkemystään johonkin asiaan. Myös yhteistyökumppanimme, tutkijat ja lainvalmistelijat saavat häneltä nopeasti tarvitsemansa kommentit ja avun. Me, jotka olemme saaneet työskennellä kokemusasiantuntijan työkavereina, emme voisi enää kuvitellakaan kehittämistyötä ilman kokemusasiantuntijan tasavertaista työpanosta.

Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen yhteistyö ja yhteiskehittäminen on kaikessa työskentelyssä mukana olevaa vuoropuhelua ja asioiden tarkastelua eri näkökulmista – dialogia eri osaamisalueiden kesken. Se on opettavaista, motivoivaa ja innostavaa. Suosittelemme ottamaan rohkeasti kokemusasiantuntijat osaksi jokaista työyhteisöä.

Lue lisää VOIKUKKIA-toiminnan kokemusasiantuntijoista sekä VanhempainRaadeista kappaleesta 4. Vanhemmat vaikuttajina.

2. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille

Virpi Kujala

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä on tarkoitettu vanhemmille, jotka ovat kokeneet lapsensa huostaanoton tai sijoituksen. Ryhmän tavoitteena on vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisääntyminen.

VOIKUKKIA-vertaisryhmän rakenne

• Osallistujamäärä on 4-8 vanhempaa. Kolmellakin osallistujalla ryhmän voi toteuttaa onnistuneesti, mutta poissaolojen takia ryhmäkertoja voi joutua perumaan ja/tai siirtämään.

• Kaksi ammatillista VOIKUKKIA-ohjaajaa ja yksi VOIKUKKIA-vertaisohjaaja on suositus.

• Ennakkotapaaminen jokaisen vanhemman kanssa ennen ryhmän alkua, varsinaisia ryhmän kokoontumisia 8-10 kertaa sekä ryhmän halutessa seurantatapaaminen noin kuukauden kuluttua viimeisestä ryhmäkerrasta.

• Ryhmäkerran kesto on 2-2,5 tuntia, maksimi 3 tuntia. Kesto voi vaihdella osallistujamäärän mukaan. Vertaisuuden kokemisen mahdollistamiseksi on aikaa oltava riittävästi jakamiseen ja keskusteluun.

• Ryhmäkerran rakenteen on hyvä olla joka kerta samantapainen (tarjoilu, kuulumiskierros, teeman käsittely ja lopetuskierros sekä toiminnallisia harjoituksia eri kohdissa virittämään ja elävöittämään työskentelyä).

• Ohjaajat keräävät ryhmän viimeisellä kerralla ryhmäläisiltä sekä suullista että kirjallista palautetta. Yhteismitalliset nimettömät lomakepalautteet kootaan valtakunnallisesti. Yhteinen, koko ryhmän kesken tapahtuva prosessin arvioiminen auttaa ryhmäläisiä ja ohjaajia irrottautumaan ryhmästä ja antaa ohjaajille arvokasta tietoa jatkoa ajatellen. Palautetiedot ovat lisäksi tärkeitä toiminnan markkinoinnissa seuraaville osallistujille ja toiminnan kulujen maksajille.

• Hyvä käytäntö on myös käydä ryhmäläisten ja ohjaajien kesken henkilökohtaiset palautekeskustelut.

2.1 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmämalli

Toiminnan tausta

Huostaanotettujen lasten vanhemmille tarkoitetut vertaistukiryhmät saivat alkunsa Jyväskylässä Sininauhaliiton Eevan perhe-hankkeessa (2002–2005) Naisten talo -toiminnan yhteydessä. Vertaistukiryhmämenetelmää on sen jälkeen käytetty ja kehitetty eri tahoilla esimerkiksi Jyväskylän seudulla Perhepolku-projektissa, Lastensuojelun sijaishuoltoyksikkö -hankkeessa ja Lapset ja perheet Kaste-hankkeessa sekä Nuorten Ystävät ry:ssä Pohjois-Savossa. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitossa ryhmänohjaajien kouluttaminen ja menetelmän testaus aloitettiin vuonna 2006 ensimmäisessä VOIKUKKIA-hankkeessa.

Huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemisen tarpeellisuus on tunnustettu vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa. Siinä on mukana vanhemman asiakassuunnitelma, johon tulee kirjata toimenpiteet vanhemman tukemisesta. Vanhempia ei saa jättää yksin, jos he haluavat ottaa vastaan tukea ammattiauttajilta tai vertaistukiryhmiltä. Yksi merkittävä vanhempien tukimuoto on vertaistukitoiminta.

Vertaistukiryhmän voima on siinä, että huostaanotosta ja omasta tilanteesta saa keskustella sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat kokeneet saman. Toisten kokemuksista oppii ja muita kuuntelemalla ja tukemalla löytää myös itse uusia voimia. Ryhmän toimintaan osallistuminen vaatii rohkeutta mutta myös palkitsee.

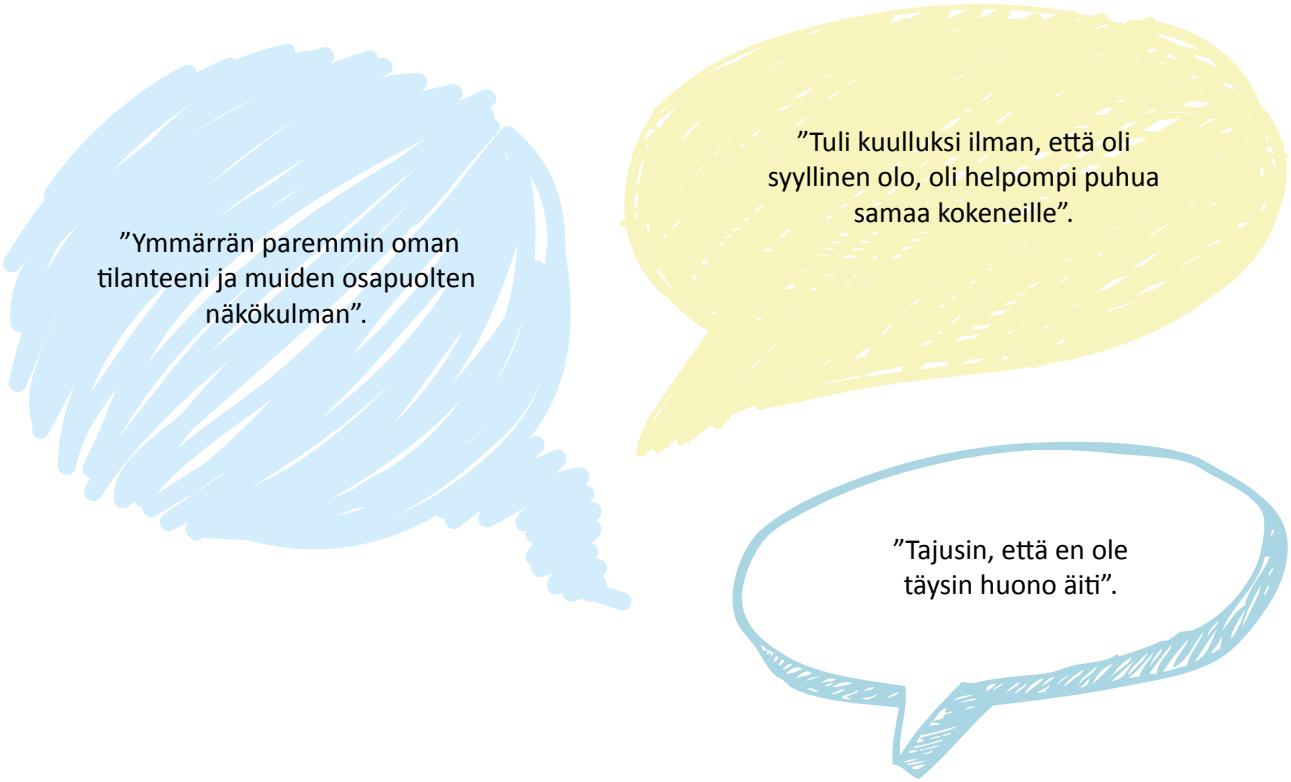

2.2 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä - toiminnan ja onnistumisen reunaehdot

Vertaisuudessa on voimaa! Se on tiedetty ja tunnustettu jo pitkään eri yhteyksissä. Mutta miten luodaan parhaat edellytykset vertaistuelle? Millaisia asioita on otettava huomioon ryhmätoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa? Seuraavassa kerrotaan, miten VOIKUKKIA-ryhmätoimintaa on toteutettu. Mitkä ovat onnistumisen edellytykset? VOIKUKKIA-toiminnassa saatuja kokemuksia voi hyödyntää myös muussa ryhmätoiminnassa.

Ketkä voivat järjestää VOIKUKKIA-ryhmiä?

VOIKUKKIA-toiminnalla on valtakunnalliset eettiset periaatteet ja ryhmätoiminnan reunaehdot, joihin ryhmiä järjestävät tahot ja ryhmänohjaajat ovat sitoutuneita. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmiä voivat järjestää eri toimijat joko yhteisvoimin tai omana toimintanaan. Yhteistoteutuksessa on paljon hyviä puolia. Yhdessä tekemällä on käytössä enemmän resursseja. Palvelua voi olla mahdollista tarjota enemmän ja useammin. Eri toimijat tutustuvat toistensa toimintatapoihin sekä täydentävät ja rikastuttavat toistensa osaamista. Myös muu yhteistyö helpottuu.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmiä järjestävät:

- kunnat omana toimintanaan omille asiakkailleen
- kunnat yhdessä oman alueensa asiakkaille
- kunta ja jokin muu toimija esim. järjestö tai seurakunta yhdessä oman alueensa asiakkaille
- yksityinen palveluntarjoaja omille asiakkailleen tai laajemmalle alueelle

Parasta on, jos VOIKUKKIA-ryhmätoiminta on osa organisaatioiden normaalia palvelua asiakasperheille ja palvelua järjestetään säännöllisesti tiettyinä ajankohtina vuodesta, esimerkiksi syksyllä ja keväällä. On myös tärkeää, että mahdollisuudesta osallistua ryhmään tiedotetaan asiakasperheille säännöllisesti sekä annetaan heille riittävästi tietoa ryhmän tarkoituksesta.

Ketkä voivat ohjata VOIKUKKIA-ryhmiä?

VOIKUKKIA-toiminnassa on todettu hyväksi käytännöksi, että ryhmänohjaajina toimii kaksi ohjaajakoulutuksen käynyttä sosiaali- ja/tai terveysalan ammattilaista, joista ainakin toisella on suoritettuna VOIKUKKIA-ryhmänohjaajakoulutus. Lisäksi ohjaajatiimissä suositellaan olevan aina kun mahdollista myös vertaisohjaaja, joka on itse osallistunut VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään ja sen jälkeen kouluttautunut vertaisohjaajaksi. Vertaisohjaajan osaaminen painottuu hänellä olevaan kokemustietoon. Ammatillisilla ohjaajilla on oltava tietoa ja osaamista sekä lastensuojelusta, lastensuojelun piirissä olevien lasten vanhempien kanssa työskentelystä että kriisiauttamisesta.

Useampien ohjaajien tiimi mahdollistaa ryhmän katkeamattoman prosessin. Jos jollekin ohjaajista tulee este päästä paikalle, voivat toiset ohjaajat pitää ryhmäkerran. Ohjaajat voivat suunnitella ryhmäprosessin ja ryhmäkerrat yhdessä sekä purkaa kokemuksiaan ryhmäistuntojen jälkeen. Työpari tai -tiimi tukee siten myös ohjaajien jaksamista.

Ohjaajat työskentelevät tasavertaisina tiimin jäseninä. Ammatillisilla ohjaajilla on usein työnsä puolesta paremmat mahdollisuudet huolehtia esimerkiksi ryhmän markkinoinnista ja ryhmäkertojen käytännön asioista kuin vertaisohjaajalla.

Ryhmänojaamisen kannalta on parempi, ettei ryhmän ohjaajilla ole aiempia kytköksiä ryhmäläisiin. Esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli voi olla ristiriitainen suhteessa ryhmäläiseen, joka on tai on ollut hänen asiakkaansa. Kytkökset voivat haitata molempien osapuolten aitoa työskentelyä ryhmässä sekä heijastua myös muihin ryhmäläisiin. Aiemmasta tuttuudesta ohjaajien ja ryhmäläisten kesken on kerrottava koko ryhmälle avoimesti. Kertomisesta ja ryhmässä toimimisen periaatteista on hyvä sopia ohjaajan ja ryhmäläisen kesken ennen ryhmän alkamista.

Ohjaajat tarvitsevat työskentelyynsä taustaorganisaationsa tuen. Ohjaajien organisaatioiden tulee ymmärtää ja hyväksyä vanhempien ryhmätoiminnan tarpeellisuus ja mahdollistaa ohjaajien työajan käyttäminen ryhmäprosessiin. On välttämätöntä, että ryhmänohjaaminen on osa työntekijöiden normaalityötä eikä ylimääräinen lisätyö muun työn ohella.

Kenelle VOIKUKKIA-ryhmät on tarkoitettu?

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät on tarkoitettu vanhemmille, joiden lapsi on sijoitettu sijaishuoltoon. Ryhmään osallistuminen on vanhemmille vapaaehtoista. Viranomainen ei saa käyttää ryhmään osallistumista ehtona muille palveluille esimerkiksi lapsen sijoituksen päättymiselle. Ryhmätoiminta on luottamuksellista eikä ryhmäläisen ryhmässä esille tuomia asioita ole lupa kertoa ryhmän ulkopuolella.

Vertaistukiryhmän jäsenillä on oltava riittävästi heitä yhdistäviä tekijöitä, jotta vertaisuuden kokeminen mahdollistuu. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaminen on kokemuksena vanhempia vahvasti yhdistävä. Lasten sijoitusten syillä tai lasten iällä ei kokemuksen mukaan ole suurta merkitystä vertaisuuden kokemisessa. On kuitenkin havaittu hyväksi, että ryhmästä löytyisi kullekin osallistujalle ainakin yksi vanhempi, jonka tilanne esimerkiksi lapsen iän suhteen olisi lähellä omaa.

Ryhmään tulemisen kynnys on tehtävä vanhemmille matalaksi. Osallistumisen tulisi olla maksutonta. Jos ryhmällä on hinta, ryhmäläisten ei pitäisi joutua anomaan maksusitoumusta sosiaalitoimelta itse. Toiminnan järjestäjän kannattaa selvittää maksukäytännöt jo ennen ryhmän markkinointia ja alkamista. Näin varmistetaan, etteivät vanhemmat joudu hankaliin tilanteisiin maksuasioiden kanssa.

Millaisia ovat VOIKUKKIA-ryhmän tavoitteet, rakenne ja kesto?

Ryhmän tavoitteiden määrittely on tärkeää siksi, että ryhmäläiset tietävät mihin ovat tulossa ja voivat arvioida itse ovatko tavoitteet heidän kannaltaan sopivia. VOIKUKKIA-ryhmätoiminnalla on yleiset ennalta asetetut tavoitteet, jotka ohjaavat toimintaa. Kullakin ryhmän jäsenellä on omia yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita, jotka selvitetään ohjaajien ja vanhempien ennakkotapaamisissa.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän tavoitteet ovat:

1. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen aiheuttaman kriisin käsittely
2. Vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen
3. Vanhemmuuden vahvistuminen ja sitä kautta lapsen hyvinvoinnin lisääntyminen

VOIKUKKIA-ryhmä on suljettu ryhmä, johon ei voi tulla uusia jäseniä kesken ryhmäprosessin. Suljettu ryhmä sopii parhaiten sellaisiin tilanteisiin, joissa osallistujien asiat ovat hyvin arkaluontoisia ja/tai osallistujat ovat kriisitilanteissa. Ihmiset, joilla on esimerkiksi hyvin raskaita ja/tai kriisin aiheuttavia traumatisoivia kokemuksia, jotka koskettavat ihmisten elämän syviä ja intiimejä alueita, tarvitsevat turvallisen tilan käsitellä kokemuksiaan. Tämän vuoksi sijoitettujen lasten vanhempien VOIKUKKIA-vertaistukiryhmäänkin osallistuvat samat ihmiset koko prosessin ajan. Samojen henkilöiden mukana oleminen lisää ryhmän turvallisuutta ja luottamusta toisiinsa.

Ryhmään osallistuminen vaatii sitoutumista koko määräaikaisen prosessin ajaksi. Määräaikaisuus selkeyttää ja jäntevöittää prosessia. Ryhmäläiset voivat jatkaa halutessaan kokoontumisia ryhmäprosessin päätyttyä omatoimisesti. Jotkut ohjaajat ovat tarjonneet ryhmälle tilat itsenäisiä jatkotapaamisia varten.

Mitä asioita käydään läpi ryhmästä kiinnostuneen ennakkotapaamisessa?

VOIKUKKIA-toiminnassa on havaittu hyväksi tutustua ryhmästä kiinnostuneisiin vanhempiin henkilökohtaisesti sekä arvioida ja tehdä päätös ryhmään osallistumisesta heidän kanssaan yhdessä. Tapaamisessa kerrotaan vanhemmalle tarkemmin ryhmästä, sen toimintatavoista ja tavoitteista ja vanhempi voi kysyä häntä askarruttavia asioita. Tapaaminen madaltaa kynnystä osallistua ryhmään, kun ohjaajat ja vanhempi tutustuvat toisiinsa. Erityisesti vertaisohjaajan läsnä olemisen ennakkotapaamisessa on havaittu olevan vanhempien kannalta hyvä asia. On tosiasia, ettei ryhmämuotoinen tuki sovellu kaikille. Tapaamisessa saamiensa tietojen pohjalta vanhempi voi vielä pohtia, millaista ryhmässä työskentely tulisi olemaan ja miten se tuntuisi sopivan hänelle.

Ennakkotapaamisen sisällöt

- Ryhmästä kiinnostuneen vanhemman ja ohjaajien tutustuminen
- Tiedon antaminen vanhemmalle ryhmästä ja mahdollisuus esittää kysymyksiä
- Ryhmän tarkoitus, koko, kokoontumiskerran kesto, kokoontumisten ajankohdat, teemat, menetelmät, yhteiset toimintaperiaatteet

• Miksi henkilö on kiinnostunut ryhmästä? Mitkä ovat odotukset/tavoitteet? Mitä erityisesti toivoo käsiteltävän ryhmässä?

• Millainen on lapsen tilanne tällä hetkellä? Mitä vanhempi haluaa kertoa lapsen sijoitukseen liittyvistä asioita ja tapahtumien kulusta?

• Vanhemman elämäntilanne?

• Onko mahdollista käytännössä järjestää osallistumisensa (matkat, lastenhoito ym.)?

• Onko jotain esteitä osallistumiselle?

• Miten vanhempi arvioi omia mahdollisuuksiaan ja voimavarojaan sitoutua koko ryhmäprosessiin?

• Onko jotain sairauksia tai muita seikkoja, jotka ohjaajien on hyvä tietää ennalta (esim. päihde- tai mielenterveysongelmat, osallistumiseen vaikuttava vamma, joka aiheuttaa erityisjärjestelyjä tms.)?

• Miten vanhempi arvioi omaa kykyään kuunnella toisten kokemuksia? Tilan antaminen toisten kokemuksille on ryhmässä tärkeää.

• Ohjaajien ja ryhmäläisen yhteydenpito ryhmäkertojen välillä? Miten ja kenelle voi ilmoittaa pakollisesta poissaolosta? Muun yhteydenpidon tarve ja tapa?

• Jos ohjaajat ja vanhempi päätyvät yhdessä siihen, ettei ryhmään osallistuminen tunnu sillä hetkellä tarkoituksenmukaiselta, mitä muuta tukea ja mistä vanhempi voi sitä saada? Vanhempaa ei saa jättää yksin eikä hänelle saa tulla kokemusta, ettei hän kelpaa ryhmään. Ohjaajilla on oltava tiedossa muut tuen saamisen mahdollisuudet alueella ja heidän on ohjattava henkilö hakemaan tukea niistä.

Miten varmistetaan, että ryhmä toimii vanhempien kannalta luotettavalla tavalla?

Ryhmäprosessin onnistumisen kannalta on aivan keskeistä, että ryhmän jäsenet voivat kokea ryhmässä olemisen turvalliseksi. Turvallisuuden kokeminen mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen ryhmässä. Ilman sitä ryhmäläisten prosessointi jää pinnalliselle tasolle. Ryhmän hyvä suunnittelu, selkeä rakenne ja yhdessä ohjaajien ja ryhmäläisten muodostamat ryhmän toimintaperiaatteet luovat perustan onnistuneelle ryhmätoiminnalle. Erityisesti ryhmäprosessin alussa on ohjaajien toiminnalla suuri merkitys millaiseksi ryhmä muodostuu ja millainen ilmapiiri ryhmässä on.

VOIKUKKIA-toiminnan taustalla ovat kaikkien VOIKUKKIA-nimikkeen alla toimivien tahojen hyväksymät ja kaikkia sitovat Eettiset toimintaperiaatteet ja VOIKUKKIA-ryhmätoiminnan tässä luvussa kuvatut reunaehdot. Toiminnan eettisten periaatteiden mukaista on, että kaikkia kunnioitetaan ja jokaisen erilaisuutta arvostetaan, toiminta on luottamuksellista ja osallistujien yksityisyys säilyy. Toiminta on rehellistä, läpinäkyvää ja avointa. Se on luotettavaa ja tapahtuu myönteisessä ja maltillisessa hengessä yhteistyötä tehden. Nämä periaatteet luovat turvallisen ja luotettavan perustan myös ryhmätoiminnalle. Seuraavassa kuvataan miten ryhmänohjaajat voivat tukea ryhmäprosessin onnistumista.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajat

• ovat samoja henkilöitä koko ryhmäprosessin ajan, myös kokoontumispaikka ja ajankohta ovat samoja.

• noudattavat VOIKUKKIA-toiminnan eettisiä periaatteita ja reunaehtoja. Näin toiminta on luotettavaa sekä osallistujien että rahoittajan kannalta.

• muodostavat yhdessä ryhmäläisten kanssa ryhmän yhteiset toimintaperiaatteet ja sitoutuvat noudattamaan niitä.

• tiedostavat millaisessa roolissa he ovat ryhmänohjaajina. Rooli on erilainen kuin muussa virkatyössä.

• huolehtivat siitä, että ryhmäläisillä on selkeä käsitys ryhmän tavoitteista ja ryhmän toimintaan liittyvistä käytännön asioista (aika, paikka, ohjaajien yhteystiedot jne.)

• selvittävät ryhmäläisten odotukset ja tavoitteet sekä erityispiirteet ja ottavat ne huomioon ryhmän suunnittelussa ja toteutuksessa.

• arvostavat ja kunnioittavat vanhempia sekä suhtautuvat myönteisesti kaikkia ryhmän jäseniä kohtaan.

• antavat ryhmäläisille kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta.

• ovat luotettavia, säilyttävät ryhmäläisiä koskevat luottamukselliset tiedot, eivät kerro ryhmäläisten asioista tai ryhmäprosessiin osallistumisesta maksajalle eikä muille tahoille.

• tuntevat hyvin toisensa, käyttävät aikaa tutustumiseen ja sopivat yhteistyön periaatteista – hyvä yhteishenki ja työnjako.

• ovat rauhallisia, selkeitä sekä jämäköitä, mutta heillä on kuitenkin kyky joustaa tarvittaessa.

• suunnittelevat huolellisesti ryhmäprosessin kokonaisuuden ja kunkin ryhmäkerran sisällön.

• mahdollistavat ryhmän työskentelyn huolehtimalla käytännön asioista ja ryhmäprosessin etenemisestä.

• huolehtivat siitä, että ryhmän yhteisiä pelisääntöjä noudatetaan ja toimivat itse esimerkkeinä.

• huolehtivat siitä, että ryhmä pysyy aiheessa ja palauttaa tarvittaessa aiheen käsittelyyn.

• ymmärtävät ryhmädynamiikkaa ja osaavat käyttää erilaisia menetelmiä ryhmän toimivuuden tukena.

• huolehtivat, että kaikilla on mahdollisuus puhua ja kertoa kokemuksistaan tasapuolisesti.

• kohtelevat kaikkia ystävällisesti, arvostavasti ja tasapuolisesti.

• luotsaavat ryhmän mahdollisten ristiriitojen ja karikoiden yli avoimesti, auttavat ryhmäläisiä selvittämään ristiriitoja tarvittaessa.

Millaisia ovat hyvät ryhmän yhteiset toimintaperiaatteet?

Ryhmän yhteisten pelisääntöjen muodostamiseen ensimmäisellä ryhmäkerralla on kiinnitettävä erityisen paljon huomiota ja annettava aikaa. On tärkeää, että ryhmäläisillä on yhteinen ymmärrys siitä, mitä mikin periaate tarkoittaa käytännössä. Periaatteiden yhdessä laatiminen jo itsessään ryhmäyttää osallistujia. Toimintaperiaatteet luovat perustan ryhmän onnistumisella, koska periaatteisiin voi aina palata uudelleen ryhmäprosessin aikana.

Toimintaperiaatteet:

• Aloitetaan ja lopetetaan aina sovittuina ajankohtina – on sovittava yhdessä, jos aloitus- tai lopetusaika muuttuu (vain poikkeus).

• Luottamuksellisuus - vaitiolovelvollisuus muiden asioista ryhmän ulkopuolella.

• Ei loukata, ei neuvota - ei ohjailla muita, ryhmässä jaetaan kokemuksia.

• Arvostetaan jokaista - jokaisen kokemukset ovat ainutlaatuisia.

• Erilaisuuden ja toisten rajojen kunnioittaminen - hyväksytään jokainen sellaisena kuin on.

• Puhuminen vain omasta puolesta ja sen verran kuin haluaa - ei ole pakko puhua.

• Sitoutuminen ryhmään koko prosessin ajaksi.

• Jos jokin ei tunnu hyvältä tai harmittaa ryhmässä, on siitä lupa ja velvollisuus kertoa ryhmässä.

• Jos jokin asia tai tilanne ahdistaa liikaa, sen voi sanoa ja poistua vähäksi aikaa ryhmätilasta.

• Päihteettömyys - miten toimitaan, jos joku tulee päihtyneenä tai muuten huonovointisena paikalle?

• Kännykät kiinni tai äänettöminä - voi keskittyä ryhmän asioihin eikä häiritse muita.

• Sovitaan yhdessä miten ja kenelle pakollisesta poissaolosta ja myöhästymisestä ilmoitetaan.

• Sovitaan yhdessä myös muista käytännön asioista esim. tarjoilun ajankohta, tauot yms.

Lisätietoja ryhmätoiminnasta:

Ohjaajan opas. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät. 2012.

VOIKUKKIA-toiminnan eettiset periaatteet
ja ryhmätoiminnan reunaehdot:
www.voikukkia.fi

3. Kokemuksia ja ajatuksia vertaistukiryhmistä

3.1 Vanhempien palautteet VOIKUKKIA-vertaistukiryhmistä

Iina Järvi

VOIKUKKIA-verkostohanke kokoaa VOIKUKKIA-ryhmiin osallistuneilta vanhemmilta valtakunnallisesti palautteita ryhmäkokemuksista. Vanhempien palautteilla on suuri merkitys sekä ryhmätoiminnan kehittämisen että vanhempien tuen saamisen mahdollisuuksiin vaikuttamisen kannalta. On tärkeää, että saadaan dokumentoitua vanhempien kokemuksia ja heidän ryhmistä saamaansa tukea, tuen merkitystä ja vaikutusta. Nämä tiedot vahvistavat ja antavat perustaa sekä paikalliselle, alueelliselle että valtakunnalliselle vanhempien äänen ja tuen tarpeiden esillä pitämiselle. Ryhmän käyneiltä kerätty mahdollisimman kattava palaute kiinnostaa myös toiminnan rahoittajia. Ryhmätoimintaa on helpompi perustella budjettineuvotteluissa, kun vertaistuen vaikutuksista on osoittaa selvää mitattua tietoa.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän päättyessä ohjaajat jakavat ryhmään osallistuneille vanhemmille valtakunnallisen palautelomakkeen, johon vanhemmat vastaavat. Kyselyn avulla kartoitetaan vanhempien mielipidettä ryhmästä ja sen vaikuttavuudesta heidän elämäänsä. Ohjaajat keräävät täytetyt lomakkeet vanhemmilta ja palauttavat ne suljetuissa kirjekuorissa VOIKUKKIA- hankkeen työntekijöille. Näin toimimalla varmistetaan vanhempien anonymiteetti. Työntekijät tallentavat vastaukset webropol-ohjelmaan, josta tulokset kerätään raporttimuodossa ja julkistetaan vuosittain www.voikukkia.fi -sivuilla.

Palautelomakkeella vanhemmilta kysytään missä maakunnassa he ovat vertaistukiryhmän käyneet, mistä tai keneltä he saivat tiedon ryhmästä, oliko ryhmässä yksi ohjaaja vertaisohjaaja tai vierailiko kokemusasiantuntija ryhmässä. Lisäksi kysytään vanhemman ryhmäkokemuksesta, ryhmän ohjaukseen liittyvistä asioista sekä kysymyksiä vanhemman elämäntilanteesta ja hänen ajatuksiaan tulevaisuudesta lapsen sijoitukseen liittyen.

Vuonna 2014 vanhemmilta saatiin palautteita yhteensä 61, joista naisia 53 ja miehiä 8. Maakunnista eniten vastaajia oli Uudeltamaalta 17, Kymenlaaksosta 9, Satakunnasta 8, Pirkanmaalta ja Varsinais-Suomesta molemmista 6 vastaajaa, Keski-Suomesta 5, Etelä-Pohjanmaalta 4, Etelä-Karjalasta 3, Pohjois-Savosta 2 ja Etelä-Savosta 1 vastaaja.

Tiedon saaminen ryhmästä

Ryhmän markkinoinnin kannalta on arvokasta saada tietoa siitä, mitä tai keneltä vanhemmat saavat tiedon ryhmästä. Lastensuojelun työntekijöiden merkitys tiedon välittäjinä nousee palautteiden mukaan tärkeimmäksi.

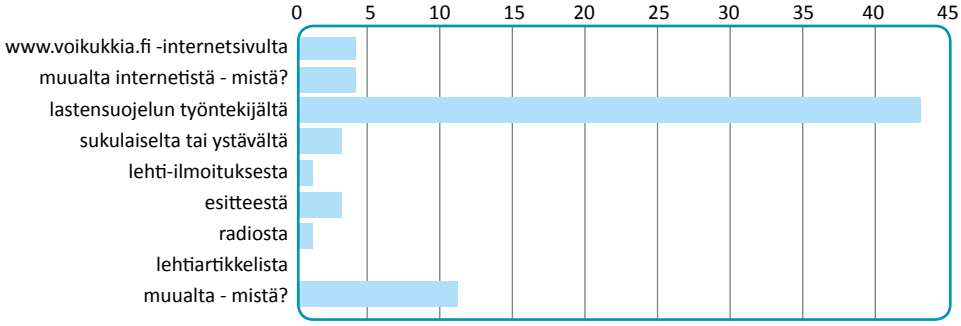

Kuvio: Mistä tai keneltä oli saanut tiedon ryhmästä (on voinut valita useamman vaihtoehdon)? Vuosi 2014.

Vertaisohjaajan rooli ryhmässä

Osassa ryhmistä on ollut mukana vertaisohjaaja, minkä vanhemmat kokevat erittäin hyvänä. Vertaisohjaajan roolin tärkeys nousee palautteissa selvästi esille. Hänen oma kokemuksensa lapsen sijoittamisesta ja siitä selviäminen on vanhemmille tärkeä kokemus, joka antaa uskoa tulevaisuuteen.

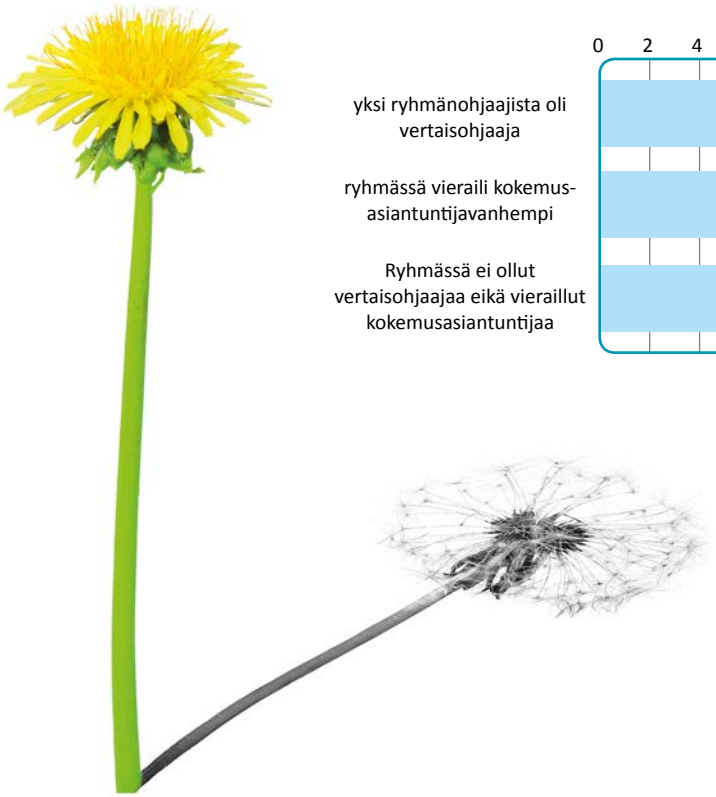

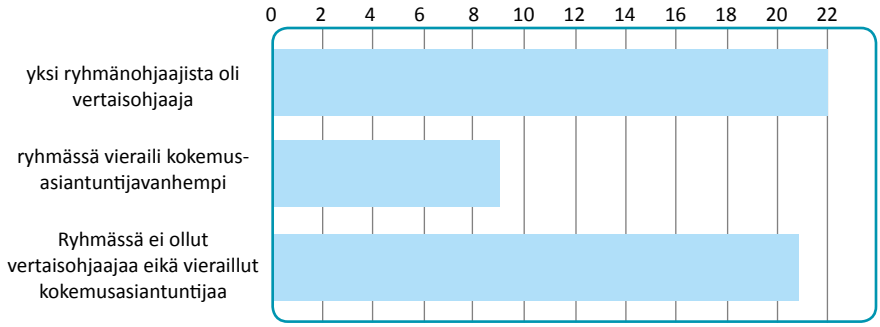

Kuvio: Vertaisohjaajan mukana olo ryhmässä. Vuosi 2014. N= 54

Vertaisohjaajan roolista sanottua:

”Oli erittäin hyvä ja luottamusta herättävää kun ryhmässä oli mukana samankaltaisen kokemuksen kokenut”.

”Oli ilahduttavaa avartaa omia näkemyksiään hänen avullaan”

”Todella hyvä, että vertaisohjaaja oli koko ajan mukana. Tiesi mistä puhutaan ja johdatteli muitakin asian ytimeen”.

”Ohjaajalla oli positiivinen asenne, ryhmään oli mukava tulla. Suosittelen”.

”Olisin itse kiinnostunut käymään ko. koulutuksen. Avarsi maailmankatsomusta kun vertaisohjaaja oli samassa elämäntilanteessa + viitsinyt kouluttautua aiheeseen”.

Vanhempien palautteiden yhteenveto

Palautekyselyiden (2014-2015) mukaan vanhemmat ovat tyytyväisiä osallistumisestaan ryhmään. Ryhmässä on mukava henki ja sinne on helppo mennä. Ryhmässä myös vallitsee luottamuksellisuus vanhempien kesken. Vanhemmat ilmoittavat saaneensa ryhmästä tukea ja voimia elämäänsä ja omaan jaksamiseensa sekä kokevat tulleensa kuulluiksi ja ymmärretyiksi ryhmässä. Ryhmämuotoinen tuki tuntuu vanhempien mielestä sopivalta ja vertaistuki nähdään ryhmän kantavana voimana.

Vanhempien ymmärrys kasvaa ryhmän aikana niin omaan, lapsen kuin muiden vanhempien tilanteisiin. Lisäksi ryhmä auttaa hahmottamaan lapsen sijoitukseen liittyvää kokonaisuutta sekä tarkastelemaan omaa tilannetta ja tulevaisuutta. Vanhemmat kokevat ymmärtävänsä erityisesti omaa mutta myös lapsensa toimintaa paremmin kuin ennen ryhmää. Vanhemmat saavat tukea omaan vanhemmuuteensa sekä siinä kasvamiseen että lapsen sijoitukseen liittyvien tunteiden, kuten häpeän ja syyllisyyden käsittelyyn ja vähentämiseen

Ryhmän jälkeen vanhemmat kokevat hahmottavansa omaa elämäntilannettaan sijoitetun lapsen vanhempana paremmin kuin ennen ryhmää. Heidän elämäntilanteissaan on myös tapahtunut muutosta parempaan ryhmän aikana tai heti sen jälkeen. Lisäksi he ymmärtävät itseään ja tunteitaan paremmin.

Ryhmänohjaajiin ja heidän tapaansa kohdella vanhempia ollaan myös yleensä tyytyväisiä. Ryhmänohjaajat toimivat vanhempien mielestä osallistujia kohtaan kunnioittavasti, ystävällisesti ja tasapuolisesti. Myös tapaamisten järjestelyt on hoidettu hienosti, mikä vaikuttaa viihtymiseen, kasvattaa luottamusta ja lisää kunnioituksen tunnetta.

3.2 VOIKUKKIA-ryhmätarina - Erään äidin kokemuksia vertaistukiryhmästä syksystä 2014 kevääseen 2015

Tuitu-65

Kirjoitus pohjautuu blogitekstiin Neljäs kevät.
Lue lisää: http://neljaskevat.blogspot.fi/

Elokuu 2014:

Mutta elämä jatkuu kaikesta huolimatta, normaalin arjen palaamiseen luotetaan ja jotakin kuitenkin tapahtuu koko ajan. Itse ilmoittauduin viimeinkin VOIKUKKIA-vertaisryhmään, jonka pitäisi alkaa syksymmällä, kunhan ryhmä saadaan riittävän isoksi ja aikataulut selville. Tosin 8-10 säännöllisesti toistuvaa käyntiä 2-3 kuukauden aikana on iso pala purtavaksi töissä käymisen rinnalla, mutta yrittänyttä ei laiteta...

Syyskuu 2014:

No, näillä korteilla on kuitenkin mentävä eteenpäin, kun ei parempiakaan ole jaettu. Onneksi parin viikon päästä alkaa se VOIKUKKIA-ryhmä, josko sieltä sitten saisin uusia ideoita tähän oman pääni kanssa taistelemiseen?

Lokakuu 2014:

Vertaistukiryhmän aloituksen lähestyessä...

... alkaa jännitys kohota. Mietin kaikkea mahdollista (ja varmaan mahdotontakin) ryhmään liittyen. Lähtökohtana on, että olen tavannut ryhmän koollekutsujan muutaman kerran erilaisissa palavereissa, mutta ryhmän vertaisohjaaja ja muut ryhmäläiset ovat ennestään tuntemattomia. Oletettavasti muut osallistujat ovat myös äitejä, mutta iloinen yllätys olisi, jos joku rohkea isäkin olisi mukana.

Eniten mietityttää oma roolini ryhmässä. Olenko jo konkari näiden vaihtuvien tilanteiden käsittelyssä? Ovatko muiden osallistujien lapset aivan vasta huostaanotettuja (ja millaisista syistä?) vai meidän tavoin jo yli vuoden huostassa olleita? Ja onko noilla edellä mainituilla seikoilla ylipäänsä mitään merkitystä vai lähdemmekö kaikki samalta viivalta?

Varastanko kenties itselleni liiankin suuren roolin, kun en osaa pitää suutani kiinni? Pystyykö ryhmän vetäjä jakamaan puheenvuoroja hallitusti vai tuleeko ryhmästä "vain" höyryjen irti päästämistä?

Minkä taakseen jättää…

... sen edestään löytää -sanonta toteutui kohdallani siellä VOIKUKKIA-ryhmässä. Kävi näet niin, että toinen ryhmän "ammatti"-ohjaajista lahjoitti meille ryhmäläisille Kun joka makaroniin pitää mahtua pöytätavat -kirjan. Siis juuri sen opuksen, josta tämä blogikin sai alkunsa, kun sain idean paloitella tarinamme ja jatkaa kirjassa kertomaani tarinaa blogin muodossa!

Valitettavasti kaikki ryhmäläiset eivät päässeet ensimmäiseen tapaamiseen, joten seuraavalla kerralla käsitellään sitten perusteellisemmin mm. luottamuksellisuutta ja varmaan sitäkin, mitä ylipäänsä voin täällä blogissa siitä ryhmästä kertoa. Tietysti on itsestään selvää, etten voi kertoa yksityiskohtia muiden ryhmäläisten tarinoista tai elämäntilanteesta, mutta ajan myötä tulee ehkä pohdittavaksi, voinko itse tuoda siellä ryhmässä esiin tämän blogin herättämiä kysymyksiä? Onhan tämä blogi sitä vertaisryhmää odotellessa toiminut itselleni jonkunlaisena "henkireikänä" ja auttanut minua kestämään ja käsittelemäänkin alati vaihtelevia tilanteita ja omia tunteitani.

Siellä VOIKUKKIA-ryhmässäkin odotellaan. Kahden kokoontumiskerran jälkeen näyttää siltä, että osallistujamäärä jää puoleen suunnitellusta, joten ryhmän läpivieminen saattaa olla uhattuna. Itse olen kyllä sitoutunut ryhmään (olinhan kypsytellyt ajatusta osallistumisestani melkein vuoden ajan), mutta ymmärrän toki, että osallistumiskynnys saattaa tuntua liian korkealta, jos mietintäaikaa ei ole ollut tarpeeksi.

Lopullinen päätös ryhmän jatkamisesta tai lopettamisesta tehdään seuraavan kokoontumisen jälkeen, pitäkää peukkuja, että epävarmat osallistujat vielä muuttaisivat mielensä, eikä koko ryhmä haihtuisi savuna ilmaan...

Marraskuu 2014:

Kolmas kerta toden sanoi…
... kun saimme sinne VOIKUKKIA-ryhmään vielä yhden osallistujan, joten ryhmän tulevaisuus on nyt turvattu. Jatkamme tapaamisia siis n. kahden viikon välein kevättalvelle saakka.

Alun tutustumisvaiheen jälkeen joka kerralle on tarkoitus tulla oma teemansa, joissa käsitellään huostaanottoa (ja siitä selviämistä) eri näkökulmista niin meidän vanhempien kuin lapsen ja sijaisperheenkin kannalta. Ensimmäisinä teemoina olivat huostaanottokriisin vaiheet ja niiden kesto/päällekkäisyys.

Aika selkeästi tuli jo esille myös häpeän teema, onhan lapsen "menettäminen" huostaan vahvasti häpeällinen kokemus. Ilmeisesti ryhmän pienuus on tässä vain eduksi meille, kun pääsimme jokainen jo ääneenkin. Itse hämmästyin siitäkin, että vaikka oma kokemus onkin päällimmäisenä mielessä, niin ihmeen syvästi toistenkin kertomukset jo koskettivat.

VOIKUKKIA-ryhmämme kokoontui jo neljännen kerran, toisen kerran "täysilukuisena" eli tästä eteenpäin ryhmä on suljettu, eikä uusia halukkaita enää oteta ryhmään. Keskivertoa pienempi ryhmä takaa meille ainakin sen, että jokaisen ääni tulee ryhmässä kuulluksi, joten ryhmän pienuudesta on meille vain etua.

Mitä kuuluu -kierroksen aikana tuli jo todistettua, että vaikka saapui paikalle harmistuneena päivän ja viikon aiemmista tapahtumista, niin muiden ryhmäläisten kommenttien ansiosta noille harmeille pystyi jo nauramaankin.

Ja ensimmäisen tunnin naurunremahdusten jälkeen päästiin niihin vakavampiinkin aiheisiin ja kohta sitten itkettiinkin vuoronperään. Mutta ainakin omalla kohdallani se itku oli puhdistavaa, vapauttavaa itkua, jolla aina on sijansa silläkin.

Maaliskuu 2015:

Toiseksi viimeinen kerta VOIKUKKIA-ryhmää…

... toissapäivänä herätti jo haikeuden tunteen. Kun on säännöllisesti avautunut akuuteista ongelmista muille, tulee väkisinkin mieleen, kuinka selviän tästä eteenpäin, kun tapaamiset loppuvat?

Yhteensattumien summana ryhmämme oli tällä kertaa kutistunut vain minuun ja ohjaajiin, mutta kävimme silti osan päivän suunnitellusta ohjelmasta läpi. Teemana oli Selviytymisen voimavarat, joita käsittelimme israelilaisen kriisiterapeutti Ofra Ayalonin luoman Basic Ph- mallin avulla. Mallissa yhdistetään eri psykologisten koulukuntien teorioita kokonaisvaltaiseksi selviytymismalliksi, jossa on kuusi erilaista ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet kuvaavat erilaisia tapoja joiden avulla ja kautta henkilö lähtökohtaisesti käsittelee kriisejään. Ja vaikka jokainen varmaan tunnistaa oman pääasiallisen kategoriansa, olemme kuitenkin eri ulottuvuuksista koostuvien osatekijöiden summia.

Mielenrauhan metsästystä 1500 kilometrin verran…

... todellakin huomasin ajaneeni sen VOIKUKKIA-ryhmän vuoksi jo enemmän kuin Suomen päästä päähän!

Eilen vaan kävi niin nolosti, että koko tapaaminen peruuntui viime hetkillä, kun neljästä äidistä vain minä pääsin paikalle. Mietittiin yhdessä ohjaajien kanssa, että yritämme vielä kerran "jäähyväistapaamista", mutta aikataulukiireiden vuoksi se ajoittuu vasta toukokuulle.

Huhtikuu 2015:

Olen alkanut pikkuhiljaa kypsyttelemään ajatusta, että hakeutuisin syksyllä itse VOIKUKKIA-ryhmänohjaajakoulutukseen, jonka jälkeen voisin olla toisena ohjaajana VOIKUKKIA-ryhmässä, ammattilaisen kaverina. Tosin täällä periferiassa ei saata ihan heti tulla tarvetta uudelle ryhmälle, mutta ei kai mikään koulutus koskaan täysin hukkaan mene?

Toukokuu 2015:

VOIKUKKIA-ryhmäkin lähestyy loppuaan, maaliskuulta toukokuulle siirtynyt viimeinen tapaaminen pitäisi olla tulevalla viikolla. Aika haikein mielin ryhmästä luovun, koska olen kokenut sen voimauttavana ja ajatuksia herättävänä. Suosittelen lämpimästi kaikille, joille vertaisryhmää tarjotaan, menkää vaan rohkeasti mukaan!

VOIKUKKIA-vertaisryhmämme kokoontui viimeistä kertaa. Olimme paikalla lähes täysilukuisina ja vaikka viralliset tapaamiset loppuvatkin, jatkamme yhteydenpitoa Facebookissa. Kiitos vielä tätäkin kautta upeille ohjaajillemme, annoitte ainakin minulle paljon mietittävää ja eväitä tulevaisuuden varalle.

Ilmoitin myös itseni syksyn viimeiseen vertaisohjaajakoulutukseen,
nyt pitää sitten vaan kiristää vyötä, että saan kurssimaksun kasaan...

3.3 VOIKUKKIA-ohjaajien kokemuksia vertaistukiryhmistä

VOIKUKKIA-toiminnassa ammatillisiksi ohjaajiksi kutsutaan vertaisryhmän ohjaajiksi kouluttautuneita sosiaali- tai terveysalan ammattilaisia. Vertaisohjaajiksi kutsutaan niitä vanhempia, jotka ovat itse käyneet VOIKUKKIA-ryhmän ja kouluttautuneet sen jälkeen ryhmänohjaajiksi. Vertaisohjaajat ja ammatilliset ohjaajat pätevöityvät ryhmänohjaajiksi samoissa koulutuksissa.

VOIKUKKIA-hanke teki kyselyn vuoden 2014 aikana vertaistukiryhmiä ohjanneille. Vastausten mukaan sekä ammatilliset että vertaisohjaajat pitävät ryhmätoimintaa tärkeänä ja vanhempia tukevana. Kaikki kyselyyn vastanneet pitävät vertaisohjaajan ja ammatillisten ohjaajien työpareina työskentelyä hyvänä ja toimivana. Erityisesti vertaisohjaajan mukana oleminen madaltaa kynnystä osallistua ryhmään. Vertaisohjaajan kokemukset ja esimerkki siitä, että tilanteesta voi selvitä, ovat tärkeitä. Myös monissa muissa asioissa löytyy ohjaajien vastauksista yhtäläisyyksiä. Ryhmien ohjaaminen on haasteellista ja aikaa vievää, mutta toisaalta erittäin palkitsevaa. Seuraavassa tarkastellaan erikseen tarkemmin, mitä ammatilliset ja vertaisohjaajat ovat kertoneet kokemuksistaan.

Ammatillisten ryhmänohjaajien kokemuksia

Virpi Kujala

Ryhmänohjaajana toimisen merkityksiä ammatillisille ohjaajille

Kyselyyn vastanneet ammatilliset ohjaajat kokivat ryhmän ohjaamisen syventäneen heidän ymmärrystään sekä syntymävanhempien tilanteista ja tunteista että lasten sijoitusten monenlaisista syistä. Ohjaajat ymmärsivät syvemmällä tunteiden tasolla, miten kokonaisvaltainen lapsen huostaanotto on vanhemmille. Se ei ole vain pala elämää, vaan vaikuttaa kaikkeen. Myös ymmärrys lapsen asemaan huostaanotossa lisääntyi.

Lisäksi ohjaajat saivat uskoa ja luottamusta siihen, että vanhemmat voivat oikeanlaisen ja riittävän tuen avulla selviytyä äärettömän hankalista elämäntilanteista ja elämänhistoriasta. Heidän mielestään VOIKUKKIA-ryhmät antavat vahvaa tukea syntymävanhemmille.

VOIKUKKIA-ryhmän ohjaaminen oli tärkeä, hieno ja erilainen sekä ajatuksia avartava ja tunteita herättävä kokemus vanhempien kanssa työskentelystä. Ohjaajat kokivat ryhmänohjauksen tärkeänä ja merkityksellisenä tehtävänä, jolla on tarkoitus.

”Ammatillisena ryhmänohjaajana olen ollut ikään kuin kielikylvyssä, kurkistamassa maailmaan, johon muuten en koskaan voisi päästä sisälle. Vertaisuus on ihmeellistä ja voimauttavaa. Olen saanut ryhmän ohjaamisesta paljon ammattitaitoa ajatellen sosiaalityöntekijän työtäni.”

Ryhmänohjauskokemus vaikuttaa myös muuhun työn tekemiseen

Ammatilliset ohjaajat saivat ryhmän avulla lisää osaamista, innostusta ja paloa oman työn tekemiseen muutenkin. Syvempi ymmärrys vanhempien tilanteesta ja vahvistunut näkemys tukemisen tärkeydestä vaikuttaa vanhempien aidompaan kohtaamiseen sekä rohkeuteen kysyä lisää ja nostaa asioita esille aiempaa paremmin. Ammatilliset ohjaajat levittävät syvempää ymmärrystä vanhempien tilanteisiin sekä parannusehdotuksia vanhempien kanssa työskentelyyn myös omissa työyhteisöissään. Ohjaajat kokevat, että ryhmän aihepiirejä voi käyttää yhtälailla henkilökohtaisessa työskentelyssä vanhempien kanssa. Vanhempien kokemuksista ryhmästä saatua ymmärrystä voi jakaa omille asiakkaille. VOIKUKKIA-ryhmän ohjaaminen on lisännyt halukkuutta vetää muitakin ryhmiä.

Ohjaaminen on tavallaan myös "lisännyt tuskaa"; näen korjattavaa monessa kohdassa. Itselleni on tullut selväksi, että lasten asiaa ei voida oikeasti riittävästi auttaa, ellei heidän vanhempiaankin auteta - ja elleivät sijoituspaikan aikuiset ja viranomaiset kykene/pysty/suostu rakentamaan aitoa yhteistyötä syntymävanhempien kanssa. Tähän kohtaan tarvitaan tekijöitä, joilla on taitoa ja vertaisuutta.”

”Tuon esille vanhempien ääntä ja välitän tätä ymmärrystä myös muille työntekijöille.”

”Tuon poikkeuksetta vanhempien asiaa esille, kun puhutaan sijoitetun lapsen ja sijaisperheen tilanteesta.

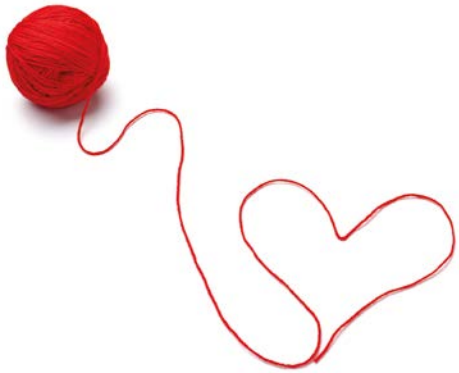

Vertaisohjaajalla on tärkeä merkitys ryhmäläisille

Ammatilliset ohjaajat kokevat, että vertaisohjaajan mukana olemisella koko ryhmäprosessissa on suuri merkitys. Oman kokemuksensa kautta vertaisohjaaja tuo ryhmäläisille toivoa/uskoa selviämiseen ja ymmärrystä vanhempien kokemuksille. Vain samaa kokenut voi oikeasti ymmärtää, mistä puhutaan. Useat vanhemmat eivät ole ennen ryhmään tuloa tavanneet muita saman kokeneita. Vertaisohjaajan esimerkki ja tarinan kertominen madaltaa kynnystä kertoa omista kokemuksista. Vertaisohjaaja osaa ottaa huomioon asioita, joita ammattilainen ei tiedä. Vertaisohjaaja vaikuttaa myös siihen, että ryhmässä päästään tarvittavan syvälle tunnetasolle, jolloin ryhmäläisten tunteiden näyttäminen mahdollistuu. Vertaisohjaaja on hyvä tuki ammatillisille ohjaajille. Hän pitää myös huolta, että puhutaan siitä, mistä ryhmässä oikeasti pitää puhua.

”Vertaisohjaaja on erittäin tärkeä!! Ilman vertaisohjaajaa emme vedä yhtään ryhmää. Vertaisohjaaja tietää, mistä vanhemmat puhuvat, hän voi tuoda esille hyviä näkökantoja asioihin ja hän tuo ryhmäläisille ilmielävän esimerkin siitä, että huostaanotosta voi selvitä!!!”

”Vertaisohjaajan mukana oleminen ryhmässä on ehdottoman tärkeää. Ennen ryhmää monet osallistujat ovat olleet ammattilaisten autettavina, mutta kokeneet, että ammattilaiset eivät ymmärrä. Vertainen ymmärtää, puhuu samaa kieltä ja voi herättää toivon tunteen; tästä voi selvitä. Minä en voisi vetää ryhmää ilman vertaisohjaaja.”

Ryhmän ohjaaminen on haasteellista, mutta ratkaisut tilanteisiin löytyvät

Ammatillisten ohjaajien vastauksista käy ilmi, että ohjaajat löytävät yhdessä ratkaisut haasteellisiin tilanteisiin. Jokainen ryhmä on haaste enemmän tai vähemmän. Kokemuksista oppii ja seuraavilla kerroilla voi hyödyntää saatuja kokemuksia. Haasteista selviytyy puhumalla ja puuttumalla ystävällisesti, mutta napakasti realiteettiperiaatteilla tilanteisiin. Ohjaajat käyttävät myös ryhmää apuna haasteellisten tilanteiden selvittelyssä.

On oltava tarkkana, että kaikkien ryhmäläisten tilanteet tulevat huomioiduksi. Tämä on haaste erityisesti, kun ryhmässä on eri vaiheissa olevia vanhempia tai kun ryhmässä on paljon puhuvia ja hiljaisempia osallistujia. Miten pystyy huomioimaan kaikki tasapuolisesti? Joskus jollakin ryhmäläisellä on jokin isompi asia, jolle on annettava enemmän tilaa.

Muita haasteita ovat olleet

- jos joku ryhmäläinen ei sitoudu ryhmään, vaan on pois useita kertoja. Avoin keskustelu tilanteesta ja yhdessä ryhmäläisen kanssa miettiminen, onko parempi jäädä tällä kertaa kokonaan pois ryhmästä ja tulla uudelleen myöhemmin.

- jos ryhmässä on yksi, jonka prosessi ei syystä tai toisesta lähde käyntiin, ja hän jarruttaa koko ryhmän etenemistä sekä päihtymysepäilyt ja aggressiivinen puhetapa.

- kun ryhmänohjaajat asuvat ja työskentelevät kaukana toisistaan, on ollut hankalaa löytää yhteisiä aikoja ryhmien suunnitteluun.

- jos ohjaaja tietää osallistujan tilanteesta, esim. huostaanottoon johtaneista syistä, jotain sellaista, jonka soisi tulevan käsittelyyn ryhmässä. Ryhmäläinen saa itse päättää, millaisen tarinan hän ryhmälle jakaa. Tämä vaatii joskus ohjaajalta kärsivällisyyttä.

”Ryhmän aihevalinnoilla ja vaihtelevilla menetelmillä voin antaa tilaisuuksia asioiden avaamiseen ja jakamiseen. Lopulta jokainen kuitenkin saa itse päättää, mitä kertoo ja milloin. Itseäni auttaa, kun kuvittelen tilanteen omalle kohdalleni: näinhän haluan itseänikin kohdeltavan, jos olen vertaisena jossakin ryhmässä.”

”Avoimuus ja keskustelu aina tärkeää, on tilanne mikä hyvänsä!”

Ryhmänohjaaminen on antoisaa

Kaikki kyselyyn vastanneet ammatilliset ohjaajat pitävät VOIKUKKIA-ryhmän ohjaamista antoisana kokemuksena. Seuraavassa on suoria lainauksia ohjaajien vastauksista kysymykseen: Mikä oli antoisinta ryhmän ohjaamisessa?

”Vertaisuuden voima, ymmärrys ja ilo jakamisesta on käsin kosketeltavaa! Vaikeiden asioiden keskellä on iloa ja huumoria, jota ilman ihmisten yhteistä kokemusta ja jakamista ei luultavasti olisi. Olla mahdollistamassa senkaltaista jakamista, johon ihmisillä ei muuten ole mahdollisuutta. Nähdä prosessin voima ja vanhempien voimaantuminen ja häpeän väheneminen tai poistuminen. Olla mukana kanssaihmisenä vaikka ammattilainen olenkin.”

”Nähdä vertaistuen ehjäännyttävä vaikutus!!! Se kun näkee, miten samanlaisia kokemuksia kohdanneet ihmiset ryhmäytyvät nopeasti ja kykenevät samaistumaan toistensa kokemuksiin.”

”Nähdä miten vanhemmat löytävät itsensä vanhempana, mutta hiukan erilaisessa roolissa. Vanhempien oman elämän löytyminen; arjessa, tulevaisuudessa. Ymmärrys lapseen ja yhteydenpito sosiaalitoimeen voi palautua, jopa luottamus on kasvanut.”

”On palkitsevaa nähdä, kuulla ja kokea, että ihmiset pääsevät omissa asioissaan eteenpäin ja saavat palautetta siitä verkostoissaan. Upeaa on nähdä, miten osallisuuden ja pystyvyyden tunteen lisääntyminen tekevät ihmisistä enemmän näkyviä itselleen ja ympäristölleen.”

”Porukka, ryhmäläiset - nähdä miten jo ensimmäisestä kerrasta ryhmä läksi toimimaan. Vertaistuen merkitys näkyy. Pystyy mahdollistamaan ko. foorumin ja pääsee siitä itse osalliseksi. Näkökulman laajentuminen.”

”Toiminnalliset hetket, ryhmäläisten oivallukset.”

”Koko ryhmäprosessi ollut antoisaa - erityisesti se, kun on voinut nähdä vanhempien saaneen voimaa ja uskoa itselleen.”

Ohjaajat tarvitsevat ja saivatkin tukea työskentelyynsä

Ryhmän ohjaaminen on antoisa ja samalla hyvin vaativa tehtävä, johon ohjaajat tarvitsevat taustatukea. Osa ohjaajista kokee, että saa tarvitsemansa tuen eikä osaa kaivata muuta. Jotkut kaipaavat enemmän yhteistyötä sosiaalitoimeen päin. Organisaatiolta ja esimiehiltä kaivataan konkreettista kiinnostusta toimintaan ja sen juurruttamiseen osaksi palveluita.

Ohjaajat saivat kannustusta ja tukea tehtäväänsä seuraavilta tahoilta:

- Työpareilta (vertaisohjaaja ja ammatillinen ohjaaja)
- Esimieheltä
- Organisaation mahdollistamista selkeistä puitteista
- Työyhteisöltä

- Alueen toisilta ohjaajilta
- Työnohjauksesta
- Aluekoordinaattorilta
- VOIKUKKIA-hankkeelta, hankkeen henkilöstöltä
- Alueellisista tapaamisista ryhmänohjaajien kesken (VOIKUKKIA-OhjaajaVerstas)
    - Uusi idea käyttää OhjaajaVerstaita myös toiminnallisten menetelmien harjoittelemiseen ja ideoiden jakamiseen
- Hyvästä ryhmämallin rakenteesta ja teemoituksesta
- Ryhmästä itsestään

”Ryhmän antama ilo ja energia on suurin ja tärkein tuki.”

”Tukea saa aina, kun pyytää.”

”Tähän asti tuki on ollut riittävä, mutta omalla alueellani olisi aika jo ottaa seuraava askel ja saada vertaisihminen tekemään kokoaikaista työtä. Se mahdollistaisi tuen räätälöinnin vanhemmille ketterästi eri vaiheisiin.”

”Valtakunnallinen VOIKUKKIA-verkostohanke koordinaattoriverkostoineen on upea tsempparitaho. Ilman tätä valtakunnallista organisoijaa syntymävanhempien tuki ei olisi mennyt alueellamme näin eteenpäin. Hankkeen toimijat muistavat käyttää kentän toimijoiden asiantuntemusta kehittämistyössä. Heiltä tulee myös kannustavaa kiitosta ja arvostusta. On tunne, että projektimme on yhteinen.”

Yhteistyö ohjaajatiimin kesken sujui hyvin

Ohjaajat kokivat työskentelyn sujuneen hyvin ohjaajatiimissä. Työparin tuttuus auttaa. Jollekin yhteistyö vertaisohjaajan kanssa on vielä uutta ja hakee muotoaan. Jossakin ryhmässä yhteistyötä on hankaloittanut jonkin verran ohjaajien sairastumisista johtuneet poissaolot. Hankalaa on myös, kun aikataulusyistä yhteiseen suunnitteluun vertaisohjaajan kanssa ei ole mahdollisuutta. Vertaisohjaajan ja ammatillisen ohjaajan roolit mietityttävät edelleen - mitä eroa, mitä samaa? Ohjaajat ovat pystyneet puhumaan ja jakamaan näkemyksiä ja kokemuksia. Tiimin työskentely on sujunut keskustellen ja toisten persoonat huomioon ottaen.

”Hienosti on mennyt, sen tiesin jo etukäteen! Minun ja toisen ohjaajan kemiat kohtaavat, olemme tehneet töitä yhdessä paljon, on helppo puhua ja toteuttaa toimintaa yhdessä. Myös vertaisohjaajien kanssa homma on toiminut. Tärkeää on se, että voimme luottaa toinen toisiimme. Huumori myös tärkeää ja se, että voi sanoa, mitä ajattelee, miltä tuntuu.”

”Toimimme tiiminä ja tuemme toisiamme. Toisinaan tiimimme saa myös ulkopuolisen työnohjaajan, joka muualta tulevana saa meidät katsomaan asioita uusista näkökulmista.”

Ohjaajien taustaorganisaatioiden suhtautuminen ryhmätoimintaan

Kyselyyn vastaajista suurimman osan kohdalla taustaorganisaation ja työyhteisön suhtautuminen ryhmätoimintaan on ollut myönteistä ja kannustavaa. Työaikaa on saanut käyttää ryhmätoimintaan, mutta vielä on paljon tehtävää siinä, että myös sosiaalityöntekijät ymmärtävät vertaistuen tärkeyden ja ohjaavat asiakkaita ryhmiin, ja tarjoavat vertaistukiryhmää yhtenä tuen muotona vanhemmille. Toiminnan kiinnittäminen rakenteisiin vaatii työtä. Ryhmien kokoaminen on ollut haasteellista ja on vaatinut työntekijöiden muistuttelua, patistelua. Ohjaajien on pidettävä asiaa puheissa jatkuvasti. Näkyvyyttä on saatava lisää ryhmätoiminnalle.

Haasteena mainitaan myös, että taustaorganisaatiolta on ollut vaikeuksia saada rahaa uusien ohjaajien koulutukseen. Joidenkin ohjaajien esimiehet ovat suhtautuneet nuivasti ohjaajien ryhmänvetoon resurssisyistä, mutta luvan työskentelyyn on antanut korkeammalla organisaatiossa oleva esimies.

Konkreettisesti ohjaajat eivät saa organisaatiolta mitään tukea eikä ole keskustelufoorumia, ohjausryhmiä tms. jotka kytkevät toiminnan organisaatioon selkeästi. Myöskään vertaisohjaajan palkkioon ei oteta useista pyynnöistä huolimatta kantaa, vaikka ryhmä on jo yli puolessavälissä. Nämä syövät intoa ja saa miettimään, kauanko tätä jaksaa vain omana intressinä toteuttaa ilman tukea. Eräs ohjaaja kertoi, ettei kuntapuolella ollut mahdollisuutta käyttää työaikaa tähän ja oman kunnan alueella ryhmien ohjaamiseen on suhtauduttu vähintäänkin nihkeästi. Siksi hän vaihtoi työpaikkaa ja nyt on lupa tehdä omalla ajalla ihan niin paljon ryhmiä kuin haluaa.

”Myönteisesti periaatteessa, mutta jo olisi aika varata tähän toimintaan korvamerkittyä työaikaresurssia. Pelkään myös, että se on liiaksi minun kontollani. En halua olla korvaamaton tässä(kään) asiassa.”

”Myönteisesti. Muut (kollegat) haluavat kuulla kokemuksista.”

Ohjaajien loppukommentit

”Ehdottomasti olen sitä mieltä, että ryhmätoimintaa kannattaa jatkaa! Vastaavaa kokemusta en ole saanut työurani aikana muualta.”

”Ryhmän vetäminen vaatii heittäytymistä, itsestä antamista, kuitenkin niin, että ammatillisuus säilyy.”

”Ohjaajana kuule ja ymmärrä, mutta älä tulkitse. Jokainen huostaanotto on hyvin yksityinen, joissa on paljon yhtäläisyyksiä monien muiden kanssa, mutta aina ne ovat juuri sen vanhemman ja sen perheen kokemuksia, joita on kunnioitettava.”

”Tämä toiminta on antanut mahdollisuuden omaan kasvuun sekä ammatillisesti että - mikä vielä paljon tärkeämpää - ihmisenä, yhtenä muiden haavoittuvien joukossa. Elämää ei hallita. Sitä eletään. Jokainen voi olla tuen tarvitsija - ja antajakin, jos on ensin itse saanut avun.”

”Just so wonderful!”

Vertaisohjaajien kokemuksia

Mareena Heinonen

Vertaisohjaajat kokevat VOIKUKKIA-ryhmät tärkeiksi ja samoin oman roolinsa niiden ohjaamisessa. Aihe on raskas, mutta kyselyyn vastanneet puhuvat monessa kohtaa ilosta. Vastauksista paistaa into, vaikka ohjaajana toimiminen nähdään myös rankkana ja kuormittavana. Lähes kaikki haluavat ohjata ryhmiä jatkossakin ja kuormittavuus nähdään käytännön asiana, joka vaan pitää ottaa huomioon.

Vertaisohjaajuuden merkitys

Kyselyn vastauksien mukaan vertaisohjaajan mukana oleminen haastatteluista lähtien madaltaa vanhempien ryhmään tulemisen kynnystä ja lisää ryhmän uskottavuutta. Vanhempien on helpompi luottaa tulevansa ymmärretyksi, kun yksi ohjaajista on saman kokenut ihminen. Monien on myös ollut helpompi rohkaistua puhumaan omista asioistaan ryhmässä vertaisohjaajan myötä. Omasta kokemuksestaan selvinnyt vertaisohjaaja on ryhmäläisille myös esimerkkinä siitä, että lapsen sijoituksesta selviytyminen on mahdollista. Hän toimii samalla sijaistoivona niille, jotka eivät kykene vielä näkemään toivoa oman tilanteen paremmaksi muuttumisesta.

Vertaisohjaajat ovat kokeneet vertaisohjaajana toimimisen tärkeäksi monesta syystä. Mahdollisuus tukea muita saman kokeneita vanhempia on yksi tärkeimmistä, mutta vertaisohjaajat kokevat saaneensa ryhmänohjaamisesta tukea myös itselle. Muiden tarinoiden kuuleminen on ollut tärkeää ja ohjaajana toimiminen on avartanut omaa näkemystä.

”Itse sain tukea silloin, kun sitä vailla olin. Arvostan sitä tukea niin paljon, että halusin tehdä oman osani helpottaakseni jonkun toisen vanhemman oloa.”

Antoisaa, vaikka haasteellista

Antoisimpana vertaisohjaajana toimimisessa vertaisohjaajat pitävät ryhmän positiivisten vaikutusten näkemistä ryhmäläisissä. Ryhmäläiset ovat prosessin edetessä muuttuneet rohkeammiksi ja alkaneet käsitellä tarinaansa uudella tavalla. Myös usko selviytymiseen on ryhmän aikana monella vahvistunut ja sitä on ilo olla seuraamassa. Tämä vahvistaa vertaisohjaajissa tunnetta siitä, että on itse mukana tekemässä jotain merkityksellistä.

Ryhmäläisten tarinoiden kuunteleminen on ollut vertaisohjaajille sekä antoisaa että haastavaa. Vertaisohjaajan on omien kokemustensa kautta helppo samaistua ryhmäläisten tarinoihin, mikä nostaa pintaan omat kipeät kohdat ja niihin liittyvät tunteet. Toisaalta omien tunteiden kohtaamisen on koettu auttavan eteenpäin pääsemisessä.

Ajankäytön vertaisohjaajat ovat kokeneet haasteellisiksi sekä ryhmäkertojen sisältöihin liittyen, että omaan elämään liittyen ryhmänohjaajana toimiessaan.

Ryhmissä ajankäytön haasteet liittyvät siihen, miten saada muutamaan tuntiin mahtumaan sovittu asiasisältö sekä aloitus- ja lopetusrutiinit ja samalla huolehtia siitä, että jokainen ryhmäläinen saa tarpeeksi aikaa jakaa ajatuksiaan. Vauhtiin päästyään ryhmäläisillä on usein paljon kerrottavaa ja tärkeitä keskusteluja on ikävä joutua katkaisemaan. Suunnittelemalla ryhmäkerrat huolellisesti tätä on kuitenkin mahdollista helpottaa ja asian puhuminen ryhmäläistenkin kanssa avoimesti auttaa välttämään huonoja fiiliksiä ja tunnetta siitä, ettei asioista saa puhua.

Monelle kyselyyn vastanneista on ollut yllättävää, kuinka paljon aikaa ja voimavaroja vertaisohjaajaltakin kuluu ryhmäprosessiin haastatteluineen, suunnitteluineen, valmisteluineen ja purkuineen. Aikaa on varattava myös omien, ryhmän nostattamien tunteiden käsittelyyn ja ryhmäkerroista palautumiseen. Varsinkin työssäkäyville tämä voi olla haasteellista, mutta ennakoiminen auttaa tässäkin.

”Se, että omalla esimerkillä voi näyttää että elämä jatkuu ja vaikeista asioista pystyy puhumaan jossain vaiheessa.”

Jotta vertaisohjaajana toimiminen ei muodostuisi liian haastavaksi, tarvitsee siihen tukea.

Riittävä tuki on ehdoton edellytys vertaisohjaajana toimimiselle ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajat kokevat sitä hyvin saaneensa. Tukea ovat tarjonneet niin oman ohjaajatiimin jäsenet, muut ammattilais- ja vertaisohjaajat kuin VOIKUKKIA-hankekin. Joillain alueilla myös sosiaalitoimelta saatu tukea, toisilla alueilla tätä kaivattiin lisää. Myös ryhmäläisiltä saatu kannustus ja palaute on ollut tärkeää tukea vertaisohjaajille.

Tärkeimpänä tukena vertaisohjaajat pitävät mahdollisuutta purkaa ryhmässä nousseita asioita ryhmän jälkeen ohjaajatiimin kanssa keskustelemalla. Tähän on oikeasti hyvä varata aikaa jokaisen ryhmäkerran jälkeen. Usein se sujuu luontevasti samalla kun ryhmän kokoontumisen jäljiltä järjestelee tilan. Siivoamisen lomassa voi olla hyvä hetkeksi istua porukalla alas juttelemaan.

Yleisemmällä tasolla ohjaajana toimimiseen liittyvistä haasteista on hyvä olla mahdollisuus jutella myös muiden ohjaajien kanssa, niin ammattilais- kuin vertaisohjaajienkin. Kokemuksia jakamalla voi aina oppia uutta ja useimpiin haasteisiinkin on joku jossain keksinyt jo ratkaisun, jotka auttavat omaa työskentelyä. VOIKUKKIA-hankkeessa tähän on ollut mahdollisuus alueellisissa OhjaajaVerstaissa sekä VanhempainRaadeissa.

Ohjaajakoulutuksesta saatuja tietoja ja tukea vertaisohjaajat pitävät myös tärkeänä. On helpompi luottaa tekemiseensä, kun on osallistunut koulutukseen ja se vähentää turhia huolen aiheita jo ennalta.

”Korvaamaton tuki on ryhmän jälkeen tiimin purku tilanne ja tieto että voin aina kysyä jostain asiasta muilta jotka ovat vetäneet ryhmiä.”

Vertaisohjaaja osana ohjaajatiimiä

Ohjaajien keskinäisen yhteistyön sujuvuus on tärkeää ryhmäprosessin onnistumisen kannalta. Keskinäinen luottamus ja kunnioitus sekä tehtävien ja vastuiden jakaminen ovat avainasemassa.

Yhteistyö vertais- ja ammattilaisohjaajien muodostamien ohjaajatiimien kesken on sujunut kyselyyn vastanneiden mielestä erittäin hyvin. Ohjaajakoulutus ja VOIKUKKIA-ryhmämalli helpottavat yhteisen sävelen löytymistä, kun kaikilla on samansuuntainen käsitys siitä mitä, miksi ja miten ollaan tekemässä.

Käytännöt vaihtelevat alueittain paljonkin, mutta useimmissa VOIKUKKIA-ryhmissä vertaisohjaajat ovat osallistuneet kaikkeen mahdolliseen ryhmäprosessissa ja tätä on pidetty todella hyvänä asiana.

Palkkio- ja kulukorvauskäytännöt vaihtelevat suuresti ryhmän järjestäjästä riippuen. Osa vertaisohjaajista on saanut pelkät kulukorvaukset, osalle on maksettu palkkio ryhmänohjaamisesta niiden lisäksi.

Yhteenvetona

Kaikki kyselyyn vastanneet pitivät vertaisohjaajan merkitystä ryhmälle suurena. He näkevät vertaisohjaajana toimimisen sekä haastavana että palkitsevana, ja aikovat myös jatkossa ryhmänohjaajina toimia ja kannustavat siihen muitakin. Riittävän tuen saamista pidettiin tärkeänä ja sitä oli hyvin saatu niin muilta ohjaajilta kuin hankkeeltakin.

3.4 Ryhmän vaikutusten näkyminen lastensuojelun ammattilaisille

Iina Järvi ja Hanna Hägglund

Miten VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät näyttäytyvät kunnallisessa lastensuojelussa? Tunnetaanko ryhmätoiminta ja näkyvätkö sen vaikutukset arjen sosiaalityössä? Olemme saaneet ryhmän käyneiltä vanhemmilta sekä ryhmien ohjaajilta jo vahvan näytön vertaistukiryhmien hyvistä vaikutuksista. Tarkan euron aikoina tarvitaan kuitenkin faktaa myös siitä, millaista hyötyä VOIKUKKIA-ryhmistä on lastensuojelujärjestelmälle. Yksilön ja perheen hyöty ei valitettavasti riitä perusteluksi. Toiminnan juurtumiseksi pitää olla näyttöä myös hyödystä järjestelmälle.

VOIKUKKIA-aluekoordinaattoripäivillä elokuussa 2014 päätettiin, että on tärkeää kartoittaa lastensuojelun ammattilaisten näkemyksiä vertaistukiryhmätoiminnan vaikuttavuudesta. Ajatuksena oli kerätä tietoa vanhemman ja ammattilaisen välisen yhteistyön mahdollisista muutoksista vanhemman käytyä vertaistukiryhmässä.

Kyselylomake laadittiin aluekoordinaattoripäivillä maaliskuussa 2015 aluekoordinaattoreiden ja vanhempien edustajien yhteistyönä. Konsultoivina asiantuntijoina kyselyn laadinnassa toimivat Sininauhaliiton arviointiyksiköstä arviointipäällikkö Nina K. Hietakangas ja Lastensuojelun Keskusliitosta tutkija Petri Paju. Kysely toteutettiin sähköisenä Webropol-kyselynä 13.–27.4.2015 välisenä aikana.

Kyselyä lähetettiin VOIKUKKIA-aluekoordinaattorien välityksellä sekä suoraan kuntiin johtavien sosiaalityöntekijöiden ja päälliköiden kautta.

Vastauksia saatiin määräaikaan mennessä yhteensä 27 kappaletta. Eniten vastaajissa oli sosiaalityöntekijöitä N= 7 ja sosiaaliohjaajia N= 6. Muut vastaajat ilmoittivat ammattinimikkeekseen johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalipalvelupäällikkö, vastaava ohjaaja, ohjaaja, perhetyöntekijä tai terveydenhoitaja. Yksi vastaus tuli sosiaaliohjaajaksi opiskelevalta henkilöltä.

Suurin osa vastaajista ilmoitti työskentelevänsä lastensuojelussa, muutama aikuissosiaalityössä tai päihdepalveluissa. Vastaajista 95 % ilmoitti kohtaavansa työssään huostaanotettujen lasten vanhempia. VOIKUKKIA-toiminnasta oli kuullut ainakin jotain 47 % vastaajista ja 15 % oli käynyt itse VOIKUKKIA-ohjaajakoulutuksen. Kiinnostusta VOIKUKKIA-ohjaajakoulutukseen osallistumiseen oli 39 % vastaajista.

Vastaajista viisi ilmoitti itse ohjanneensa 2-5 VOIKUKKIA -vertaistukiryhmää. 75 % vastaajista ilmoitti, että heidän alueellaan toimii säännöllisesti VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä huostaanotettujen lasten vanhemmille ja 56 % ilmoitti tehneensä yhteistyötä vanhempien kanssa, jotka ovat käyneet VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän.

Kysyttäessä miten vastaaja arvioi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän käyneissä vanhemmissa tapahtunutta muutosta, eniten positiivista muutosta nähtiin tapahtuneen suhteessa sijoituspaikkaan, vanhemmuuden vahvistumisessa, oman tarinan selkiytymisessä sekä vastuunotossa omasta tilanteesta. Kaikkiaan muutokset näyttäytyivät vastaajille pääasiassa myönteisinä. Ainoastaan yksi vastaaja arvioi vanhemmassa tapahtuneen negatiivista muutosta, liittyen aktiivisuuteen omien ja lasten asioiden hoitamisessa sekä oman elämän hallinnan vahvistumiseen.

Vastaajista 89 % oli sitä mieltä, että tarvetta vanhempien tuen tarjonnan lisäämiselle on. Vastaajien mukaan tuen pitäisi olla vertaistukea ja kokemusasiantuntijoiden käyttöä lastensuojelutyössä. Vanhemmille pitäisi myös tarjota tukea enemmän arjessa ja tarjota heille oma työntekijä heti lapsen sijoituksen alussa. Kannatusta sai myös sijaishuollon aikaisen perhetyön kehittäminen sekä kuntouttava perhetyö.

Vastauksissa tuli ilmi myös se, että yksittäinen työntekijä ei repeä kaikkeen ja ettei liikaa tehtäviä pitäisi sälyttää lastensuojelutoimenpiteitä tekevälle sosiaalityöntekijälle.

Huostaanoton kriisin käsittely vanhempien kanssa nähtiin tarpeellisena. Niin myös huostaanoton ja muiden päätösten selittäminen, avaaminen, perusteleminen ja kertaaminen prosessin eri vaiheissa uudelleen ja uudelleen. Työntekijöiden mielestä tuen pitäisi olla kannustavaa, rohkaisevaa ja voimauttavaa vierellä kulkemista, jota tarjotaan automaattisesti kaikille vanhemmille, joiden lasten kohdalla aloitetaan huostaanoton valmistelu.

Pohdintaa

Vertaistukiryhmätoiminnan tuloksista ja vaikuttavuudesta kunnallisessa lastensuojelussa tarvitaan lisää tietoa. Tarkoituksena on toistaa kysely säännöllisesti ja kehittää sen jakelua, jotta saisimme mahdollisimman kattavasti vastauksia.

VOIKUKKIA- toiminnan rahoitus päättyy vuoden 2015 lopussa. Toiminnalle on haettu jatkorahoitusta. Kyselyiden tulokset osoittavat, että valtakunnallisesti toimivalle, neutraalille koordinaatiotyölle on edelleen tarvetta. VOIKUKKIA-toiminta on uudenlaiseen palveluajatteluun perustuvaa tukitoimintaa. Uuden toiminnan juurruttaminen vie vuosia. Kuntatyöntekijöillä ei ole aikaa eikä resursseja käynnistää, ylläpitää ja toteuttaa uusia toimintoja omin voimin – yhteistyössä se onnistuu. On tärkeää, että vaikeassa elämäntilanteessa olevien vanhempien asiaa tuo esille myös kuntatoimijoista erillinen ja puolueeton taho. Vanhempien oma ääni on tässä työssä ratkaisevan tärkeää. VOIKUKKIA-toiminta on rikkonut raja-aitoja rakentavasti ja vienyt eteenpäin vanhempien hyvinvoinnin eteen tehtävää työtä.

Vaikka sijoitettujen lasten vanhempien kuntoutumisen ja vanhemmuuden tukeminen on kuntien lastensuojelutyön lakisääteistä toimintaa, se ei vielä käytännössä useinkaan ole kenenkään vastuulla ja se jää siksi kovassa kiireessä tehtävälistan hännille. Tarvitaan järjestötoimijoiden panosta sekä sektori- ja hierarkiarajat ylittävää yhteistyötä, jotta vanhempien tukeminen saadaan kuntoon.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminnan leviämiseen ovat vaikuttaneet lastensuojelun piirissä toimivien aktiivisten ammattilaisten sitkeä työ ja usko vertaistukitoiminnan vaikuttavuuteen. Ohjaajaparina työskentelevä ammattilainen ja oman lapsensa sijoituksen kokenut vertaisohjaaja ovat lyömätön yhdistelmä tukemaan vanhempien voimaantumista. Useat VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän käyneet vanhemmat ovat innostuneet itse muiden tukemisesta. Tukihenkilöille sekä vertaisohjaajille on aina tilausta. Raatien ja muiden kehittämisryhmien kautta kokemusasiantuntijat ovat mukana kehittämässä lastensuojelua ja sen toimintamalleja sekä tuovat huostaanotettujen lasten vanhempien ääntä esille suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä hyvän kierrettä kannattaa ehdottomasti jatkaa.

4. Vanhemmat vaikuttajina

Parhaimmillaan yhteistyö kokemusasiantuntijoiden ja palveluja kehittävien ammattilaisten välillä on molemmin puolin antoisaa ja eteenpäin vievää. Se kuitenkin paitsi antaa, myös vaatii molemmilta osapuolilta paljon.

Huonoimmillaan kokemusasiantuntijoiden käyttäminen on muodonvuoksi-kuulemista, kysytään mielipiteitä ja annetaan tilaisuus kertoa näkemyksiä, mutta siitä ei seuraa muuta kuin ylpeä merkintä ”yhteistyössä asiakkaiden kanssa kehitetty”. Tällaisesta työskentelystä jää ikävä olo ja yhteistyö tuskin on kovin pitkäikäistä. Samalla menetetään arvokasta, kehittämistä hyödyntävää kokemustietoa, vaikka kuinka olisi tarkoitus tehdä palveluista parempia nimenomaan asiakkaille.

”Eivät ne osaa tällaisia pohtia ja ottaa kaikkea huomioon, me tiedämme paremmin mitä ihmiset tarvitsevat” on aika huono lähtökohta yhteistyölle.

Toisaalta, omassa kriisissään jumissa oleva asiakas saattaa koittaa käyttää kehittämisväylää oman asiansa ajamiseen tai pahan olon purkamiseen. Jos oman kokemuksen käsittely on pahasti kesken, voi olla vaikea nähdä asioita ja palveluja laajemmalla kuvalla tai toistenkin asiakkaiden näkökulmasta, palveluntarjoajasta puhumattakaan.

Mutta silloin kun yhteistyö saadaan toimimaan, on sillä paljon annettavaa molemmille osapuolille.

Ilman asiakkaiden kuulemista on työntekijän vaikea tietää, miltä palvelut oikeasti tuntuvat ja mitkä seikat vaikuttavat palveluiden vastaanottamiseen ja tehoamiseen. Ilman tätä tietoa voi hyvääkin tarkoittavat ihmisen elämään puuttuvat toimenpiteet kääntyä itseään vastaan.

Pitää uskaltaa kuulla viestiä siitä, mikä ei ole toiminut, jotta pääsee kuulemaan myös sitä, mikä olisi toiminut paremmin.

VOIKUKKIA-verkostohankkeen toiminnassa mukana olevat kokemusasiantuntijavanhemmat ovat olleet kehittämässä sekä hankkeen omaa toimintaa että osallistuneet niin paikalliseen kuin valtakunnalliseenkin lastensuojelun kehittämiseen erilaisten työryhmien, verkostojen, kuulemisten, puheenvuorojen ja julkaisujen kautta.

VOIKUKKIA-toiminnassa mukana olevien vanhempien halu vaikuttaa ja sitä kautta auttaa muita perheitä vastaavissa tilanteissa on suuri ja pohjautuu niin omiin kuin vertaistoiminnan kautta kuultuihin muidenkin kokemuksiin. Motivoijana toimivat niin hyvät kuin huonotkin kokemukset ja ehkä useimmiten juuri näiden kahden ristiriita. Perheitä voidaan kohdata ja auttaa inhimillisesti, vaikuttavasti ja usein se olisi myös taloudellisempaa, mutta aina niin ei kuitenkaan tapahdu.

Toimiva kehittäminen ei ole pelkästään epäkohtien esiin nostamista, vaikka sillekin on oltava paikkansa. Jos todella haluaa olla vaikuttamassa parempaan lopputulokseen, on myös pystyttävä osallistumaan toimivampien mallien luomiseen.

Tämä edellyttää asioiden näkemistä laajemmassa yhteydessä ja toimintamallien ja käytäntöjen vaikutusten pohtimista ei vain omalta kohdalta, vaan myös monien erilaisten asiakkaiden osalta.

4.1 VOIKUKKIA-VanhempainRaadit

Mareena Heinonen

VOIKUKKIA-hankkeen VanhempainRaadit perustettiin alun perin arvioimaan hankkeen toimintaa. Vanhempien ääni haluttiin kuuluviin hankkeen toiminnassa, jotta tuotettavat palvelut vastaisivat mahdollisimman hyvin vanhempien tarpeita. Perustettavien Raatien toimintaa ja sisältöjä ei kuitenkaan kovin tiukasti rajattu etukäteen, vaan raatilaiset ovat saaneet itse vaikuttaa niihin.

Raadit perustettiin Uudellemaalle ja Keski-Suomeen, joissa oli jo ennestään aktiivisia vanhempia. Raateihin kutsuttiin ihmisiä avoimella haulla loppuvuodesta 2012 ja Raadit aloittivat toimintansa keväällä 2013.

VOIKUKKIA-VanhempainRaadit

- Kaksi raatia, Keski-Suomi ja Uusimaa
- Jäsenmäärä Keski-Suomen raadissa 11, Uudellamaalla 4
- Kokoontumiset noin 7 kertaa vuodessa, 3 tuntia kerralla
- Raatien yhteisviikonloput n. 2 kertaa vuodessa
- Hankkeen työntekijä ohjaa tapaamiset

VanhempainRaatilaiset

- Raadin jäsenillä on kaikilla kokemus oman lapsen sijoituksesta tai huostaanotosta.
- Osalla sijoitus on edelleen voimassa, osalla päättynyt joko huostaanoton purun tai lapsen täysi-ikäisyyden kautta.
- Valtaosa raatilaisista on käynyt VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ja/tai ohjaajakoulutuksen.
- Taustat ja elämäntilanteet ovat moninaiset, mutta kaikkia yhdistää halu olla vaikuttamassa ja tukemassa toisia lapsen sijoituksen tai huostaanoton kokeneita vanhempia.
- Naisia raatilaisista on 14, miehiä 1

VanhempainRaatien toiminta aloitettiin muotoilemalla yhdessä raatilaisten kanssa Raadeille eettiset periaatteet VOIKUKKIA-hankkeen eettisten periaatteiden pohjalta. Ne löytyvät voikukkia.fi-sivuilta. Tähän panostettiin alussa paljon aikaa, mutta raatien toiminnan sujuvuuden ja työskentelyn rakentavuuden kannalta sillä on ollut suuri merkitys. Merkittävää se on ollut myös periaatteisiin sitoutumisen kannalta. Vaikka luodut periaatteet pohjautuvat hankkeen valmiisiin periaatteisiin ja noudattelevat niitä, kokemus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa periaatteiden sisältöön sai vanhemmat ottamaan ne omakseen.

Raatityöskentelyn sujuvuuteen on vaikuttanut myös laajemminkin kokemus kuulluksi tulemisesta ja arvostava suhtautuminen niin kokemusasiantuntijuuteen yleensä, kuin jokaiseen vanhempaan yksilönäkin, taustoista tai elämäntilanteista huolimatta. Tämä asenteen omaksuminen ja näkyväksi tekeminen kokemusasiantuntijuuteen pohjautuvan toiminnan järjestäjän taholta on ehdoton edellytys toimivalle ja tasavertaiselle yhteistyölle.

Raatien tuottama tieto on otettu hankkeessa vastaan tärkeänä ja palaute takaisin raadeille on ollut konkreettista ja perusteltua. Raatilaisten motivoinnin kannalta on tärkeää, että ehdotuksiin ja kommentointeihin myös reagoidaan. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki ehdotukset on sellaisinaan toteutettava, vaan sitä, että kerrotaan miten niiden suhteen menetellään ja miksi.

Käytännön toiminta

VOIKUKKIA-VanhempainRaatien työskentely on tapahtunut pääasiassa Raatikokoontumisissa Jyväskylässä ja Helsingissä, sekä molempien Raatien yhteisissä viikonlopuissa. Jonkin verran on työstetty isompia kokonaisuuksia, kuten ”Opas sinulle, jonka perhettä koskettaa lapsen sijoitus tai huostaanotto”-julkaisua, myös tapaamisten välillä, joko yksin tai pienryhmissä.

Tapaamisten runko pohjautuu asialistaan, jota on sovellettu tilanteiden mukaan. Tämä on auttanut pitämään työskentelyn tehokkaana ja ehkäisemään turhautumista. Kun ollaan osallistujille tärkeän ja paljon tunteita herättävän asian äärellä, rönsyilee ja pulppuaa keskustelu helposti suuntaan jos toiseenkin ja koko kokoontumiseen varattu aika menee helposti yleiseen keskusteluun. Niin mukavaa kuin se toisaalta onkin, ovat vanhemmat itse ilmaisseet haluavansa ”saada aikaiseksi oikeitakin hommia”. Tasapainon löytäminen ja ylläpitäminen näiden

kahden välillä on ollut hankkeen työntekijöiden harteilla. Alkuun yleiseen keskusteluun ja kunkin omien tarinoiden jakamiseen on suurempi tarve. Tutustumis- ja ryhmäytymisvaiheen jälkeenkin kuulumisten vaihtaminen on kuulunut ohjelmaan, mutta siihen on käytetty vähemmän aikaa. Tiimalasin käyttäminen kuulumiskierroksella ei välttämättä ole ollenkaan liioiteltua, kunhan ihmiset ovat jo tuttuja toisilleen. Rajaaminen on otettu hymysuin vastaan, kun sille on ollut hyvät, vanhemmista itsestään lähteneet perustelut.

Oppaan tekeminen

Yksi suurimmista raatien työstämistä kokonaisuuksista on Opas sinulle, jonka perhettä koskettaa lapsen sijoitus tai huostaanotto. Se on hyvä esimerkki siitä, kuinka paljon töitä vapaaehtoiset kokemusasiantuntijat ovat valmiita tekemään saadessaan tilaisuuden. Tarvitaan vain joku tarjoamaan puitteet ja toimimaan työskentelyn ohjaajana. Ohjaajan tärkein tehtävä ei ole rajata tai määritellä, vaan yllyttää, innostaa ja tarjota sopivia menetelmiä työskentelyyn. Motivaatioon vaikuttaa suuresti se, että vanhemmat saavat itse määritellä tekemistään ja tärkeänä pitämiään asioita. Vapaiden käsien antamista helpottaa, että ryhmälle on luotu eettiset periaatteet eli säännöt jo toiminnan alussa.

VOIKUKKIA-VanhempainRaadeille tarjottiin raatitoiminnan ensimmäisenä vuonna mahdollisuus yhteiseen viikonloppuun, jonka sisällön vanhemmat saivat itse suunnitella. Varsin pian raatilaisten yksimielinen ajatus oli, että jotain tärkeää ja merkityksellistä haluttiin toteuttaa, jotain mistä on apua muille huostaanotettujen lasten vanhemmille. Kohderyhmäksi valikoituivat vanhemmat sijoituksen hetkellä, koska se oli monelle jäänyt mieleen kohtana, jolloin eniten olisi tukea itse tarvinnut.

VOIKUKKIA-hankkeen työntekijät tarjosivat puitteet työskentelylle (Raatien kokoontumiset ja yhteistapaamiset), toimivat yllyttäjinä, kirjasivat lennokkaat ajatukset ideointivaiheissa, auttoivat rajaamaan ja tarkentamaan koontivaiheissa sekä huolehtimaan aikataulutusten ja välipalautteiden avulla, että homma etenee ja jokainen tietää mitä tehdä.

Työskentely toteutettiin vuorottelemalla lennokasta ideointia ja rajaavaa kokoamista. Ideointivaiheessa kaikki oli mahdollista, kaikki nousevat ideat kirjattiin ylös järkeilemättä ja arvottamatta. Kokoamisvaiheessa ideoita tarkasteltiin kriittisemmin ja karsittiin jatkoon toimivimmat ja tärkeimmät.

Hanke tarjosi oppaan tekemiseen myös graafikon, joka työsti raatilaisten ideoinnin pohjalta toimivan ulkoasun. Samoin markkinoinnin ja levityksen hoiti hanke, mutta näidenkin ideointiin raatilaiset osallistuivat aktiivisesti.

Vanhemmat kokivat koko oppaaseen liittyvän työskentelyn hyvin palkitsevana monesta syystä. Kaikki ihmiset haluavat kokea tekevänsä jotain merkityksellistä ja tärkeää ja tämä oli oppaan teossa vahvasti läsnä. Samoin suuri vaikutus oli sillä, että omia, kipeitäkin, kokemuksia saattoi hyödyntää muiden avuksi.

Työskentelyn mielekkyyden kannalta oli hyvin tärkeää myös se, että työn alla oli konkreettinen asia, johon pystyi suoraan vaikuttamaan. Prosessissa vanhempiin suhtauduttiin aktiivisina yhteistyökumppaneina, mikä sai heidät myös sellaisina toimimaan.

Samaa mallia voidaan toteuttaa myös kehitettäessä esim. kunnan tai järjestön omaa toimintaa tai palveluja vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Mitä, miksi ja miten – kysymyksiä kannattaa uskaltaa esittää ja myös kuunnella vastauksia!

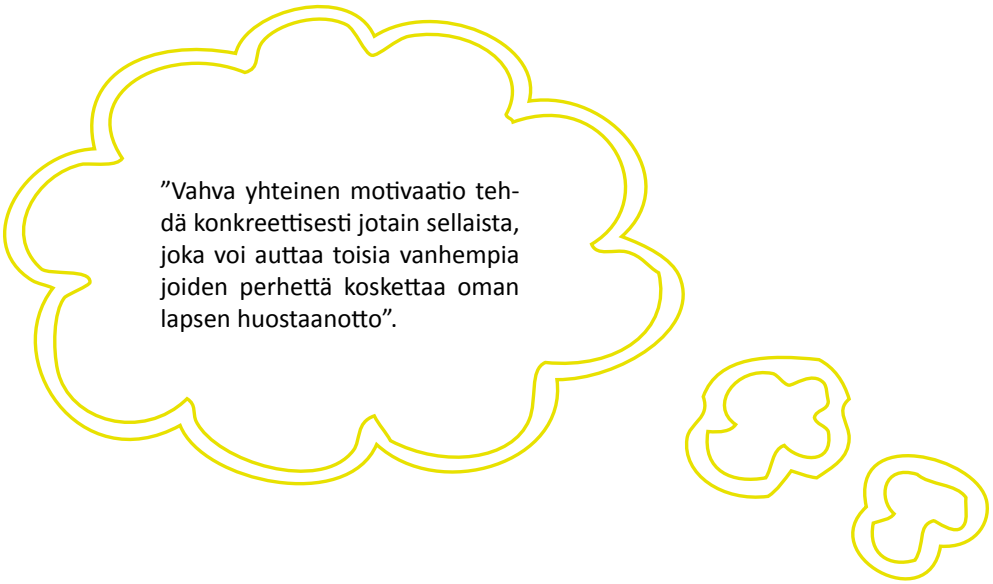

Vanhempien kokemuksia VanhempainRaateihin osallistumisesta

Vanhemmat ovat kokeneet Raateihin osallistumisen tärkeäksi monesta syystä. Vaikka useimmat ovat joko käyneet VOIKUKKIA-ryhmän tai olleet muuten mukana vertaistoiminnassa ennenkin, on vertaistuki nähty tärkeänä myös Raatitoiminnassa. Raatien kautta on saatu vertaistukea vertaisohjaajana ja tukihenkilönä toimimiseen, itselle huostaanotetun lapsen vanhempana sekä kokemusasiantuntijatehtäviin yleensäkin.

Raadit ovat toimineet tietolähteinä myös raatilaisille esimerkiksi muiden perheiden kokemuksista, VOIKUKKIA-ryhmien tilanteesta omalla alueella ja muualla, lastensuojelun käytännöistä eri puolilla Suomea ja lastensuojeluun liittyvistä ajankohtaisista asioista, kuten vaikutusmahdollisuuksista, tutkimuksista ja lakimuutoksista. Samalla, kun Raatitoiminnan kautta on avarrettu muiden näkemyksiä huostaanotettujen lasten vanhemmista, ovat vanhempien omatkin näkemykset laajentuneet.

Mahdollisuus vaikuttaa ja kokemus siitä, että on mukana tekemässä jotain tärkeää ovat olleet tärkeitä raatilaisille. VOIKUKKIA-VanhempainRaadin kautta vaikuttamisen eduiksi yksin toimimiseen verrattuna on koettu edellä mainitun tuen lisäksi muun muassa yhteistyömahdollisuudet eri tahojen kanssa sekä suurempi vakuuttavuus. VOIKUKKIA-VanhempainRaadit ovat saavuttaneet monen yhteistyötahon luottamuksen toiminnallaan, mikä on näkynyt kysynnän kasvamisena.

VanhempainRaatien kautta vanhemmat ovat olleet mukana mm.

- Kun joka makaroniin pitää mahtua pöytätavat -kokemusjulkaisussa (osa kirjoittajina, raadit osallistuivat arviointiin ennen julkaisua)
- Puheenvuoroissa ja työpajoissa seminaareissa ja tapahtumissa
- THL:n lastensuojelun oppimisverkostossa
- Arvioimassa materiaaleja, mm. Jyväskylän lastensuojelun avohuollolle ja Pesäpuu ry:lle
- Median haastateltavina
- Tutkijoiden haastateltavina
- Vuoden kunnallinen lastensuojeluteko-palkinnon valitsijaraadissa yhdessä nuorten kanssa

Muuallekin?

VOIKUKKIA-hankkeen VanhempainRaatien kaltainen toiminta voisi toimia hyvin myös kuntien tai muiden tahojen oman toiminnan arvioinnin ja kehittämisen tukena. Toiminta täytyy rakentaa niin, että siinä toteutuvat antaminen että saaminen, jotta vanhemmat tai muut kokemusasiantuntijat sitoutuvat työskentelyyn. Toimintaan osallistuvien täytyy kokea voivansa todella vaikuttaa asioihin näennäisen kuulemisen sijaan. Sopivasti ohjattuna kokemusasiantuntijaraadeista on pienellä taloudellisella panostuksella saatavissa suuri voimavara kehittämistyöhön.

4.2 Vanhempien viestit

Mareena Heinonen

VOIKUKKIA-VanhempainRaadeissa koottiin keväällä 2015 listaa vanhempien tärkeimmiksi kokemista viesteistä lastensuojelun työntekijöille, kehittäjille ja päättäjille. Yhtään päätä ei vaadittu katkaistavaksi tai lastensuojelua lakkautettavaksi. Vaatimukset eivät ole suuria tai kalliita, mutta niillä voitaisiin parantaa niin lastensuojelun asiakkaana olevien lasten kuin heidän vanhempiensakin tilannetta suuresti, niin tässä päivässä kuin pidemmälläkin tähtäimellä.

Ihmisenä kohtaaminen ongelmaksi kutistamisen sijaan. Kohdatuksi, omana itsenään nähdyksi ja kuulluksi tuleminen on tärkeää kaikille ihmisille, mutta erityisen tärkeää se on silloin, kun tehdään perheen koko elämään vaikuttavia päätöksiä. Oman toiveen vastaisetkin ratkaisut on helpompi ottaa vastaan, jos kokee, että ne on tehty ihmisen oma näkemys huomioon ottaen. Kun ihminen kokee tulevansa kohdelluksi ongelmana ja häiriötekijänä, hän alkaa helposti sen mukaan myös käyttäytyä, on kyseessä sitten aikuinen tai lapsi. Hyvä kohtaaminen ei vaadi välineitä, rahaa eikä edes juurikaan enemmän aikaa, sen sijaan se vaatii rohkeutta, aitoutta ja halua nähdä ihminen omana itsenään.

Oikea apu oikeaan aikaan ehkäisisi perheiden kannalta tilanteiden kriisiytymistä ja yhteiskunnan kannalta suurempien pulmien ratkomisesta johtuvia suurempia kustannuksia. Oikeaa apua on kuitenkin vaikea antaa, jos asiakasta ei ole kohdattu ja kuultu millaista apua juuri kyseessä oleva ihminen tai perhe tarvitsisi. Tukitoimet, jotka perhe itse kokee tarvitsevansa, otetaan paremmin vastaan ja siten ne myös tehoavat paremmin.

Epätietoisuus on pahinta. Päätöksien, selvitysten, yhteydenottojen odottaminen tai ratkaisujen käytäntöön panemisen odottaminen. Vielä kamalampaa se on, jos ei edes tiedä, mistä päätetään tai mitä selvitetään ja miksi. Epämääräiset prosessit, joiden kulusta perheellä ei ole tietoa, kuormittavat turhaan muutenkin haastavassa tilanteessa. Avoimuus tilanteesta ja meneillään olevista prosesseista helpottaa paitsi asiakkaan tilannetta, myös parantaa edellytyksiä yhteistyölle.

Oikean tiedon välittäminen vanhemman tai lapsen oikeuksista ja velvollisuuksista, sellaisella kielellä jota asiakas ymmärtää ja tarpeeksi monta kertaa, kunnes viesti on otettu vastaan, on tarpeen yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi. Tieto saavuttaa useimmat jossain vaiheessa nykyaikana joka tapauksessa ja kokemus siitä, että työntekijä on jättänyt jotain oleellista kertomatta, syö pohjan luottamukselta. Oikea tieto sekä oikeuksista että velvollisuuksista ei tee asiakkaasta hankalampaa, kuten osa ammattilaisista tuntuu pelkäävän, vaan yleensä johtaa vastuunottoon ja aktiivisuuteen.

Yhteistyö kaikkien osapuolien välillä pitäisi olla itsestään selvä tavoite lastensuojelun kaikissa vaiheissa. Yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseen panostaminen asiakkuuden alussa ja aina työntekijöiden vaihtuessa maksaa itsensä takaisin sujuvampana työskentelynä myöhemmin. Kaikilla sama päämäärä: että lapsella on hyvä olla. Parhaista ratkaisuista ja tarvittavista toimenpiteistä voidaan olla kovinkin erimielisiä, mutta jos osapuolia muistutetaan tästä yhteisestä päämäärästä, on ratkaisujen löytyminen huomattavasti helpompaa. Jos tavoite on sama, miksi olemme kuitenkin niin kaukana toisistamme?

Tulevien vuosikymmenten näkökulma tässä hetkessä tuntuu perheiden kokemusten mukaan olevan usein hukassa lastensuojelussa. Näkyykö ratkaisuissa vanhemmuuden merkitys huostaanoton aikana ja jälkeen, lapselle, vanhemmalle ja yhteiskunnalle vai näkyykö niissä kiire ja aikajana lapsen täysi-ikäisyyteen tai jälkihuollon loppumiseen saakka? Niin ihmisten kuin yhteiskunnankin etu on suunnitella lastensuojelun toimet niin, että tähtäimenä on ei vain selviäminen aikuiseksi, vaan myös aikuisena selviäminen.

Vanhemmuuden tukeminen poisottamisen sijaan auttaisi vanhempia toimimaan rakentavasti lapsensa tukena silloinkin, kun lapsi syystä tai toisesta sijoitetaan asumaan muualle. Ovat sijoitukset syyt mitkä tahansa, sijoitetaan lapsi perheeseen tai laitokseen, vastustaa sijoitusta joku perheestä tai on vastustamatta, tapaa vanhempi lasta tai ei, vanhempien vanhemmuus vaikuttaa lapseen niin sijoituksen aikana kuin sen jälkeenkin. Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle ei tarkoita vanhemmuuden loppumista, mutta siltä se usein tuntuu. Ilman tukea vastuullista vanhemmuuden roolia uudessa tilanteessa voi olla vaikea löytää. Omaan kriisiinsä kiinni jääneen vanhemman voi olla vaikea nähdä tilannetta lapsen näkökulmasta. Työntekijöille tämä voi näyttäytyä välinpitämättömyytenä tai yhteistyöhaluttomuutena. Ja kuka sellaisen vanhemman tukemiseen resursseja hukkaisi? Mutta jo pienelläkin vanhemmuuden tukemisella samainen hankala ihminen voi muuttua vastuulliseksi, pysyväksi vanhemmaksi lapsen elämään aikuisuuteen saakka.

Kriisi vaikuttaa jokaiseen ihmiseen. Monet lastensuojelun toimet aiheuttavat perheissä kriisin sen lisäksi, että usein asiakkuuden taustalla on jonkinlainen kriisi jo ennestään olemassa. Kriisin vaikutuksista ihmiseen on olemassa paljon tietoa, mutta se ei tunnu olevan käytössä lastensuojelussa. Kriisin vaikutusten näkyminen vaihtelee ihmisestä toiseen, mutta kaikkiin se vaikuttaa tavalla tai toisella. Lapsen, vanhemman tai perheen keskinäisten suhteiden arviointi kriisin ollessa päällä menee helposti metsään, jos siinä ei oteta huomioon kriisin eri vaiheiden vaikutusta ihmiseen.

Vanhempien tärkeimmät viestit:

- Ihmisenä kohtaaminen ongelmaksi kutistamisen sijaan
- Oikeaa apua oikeaan aikaan
- Epätietoisuus on pahinta
- Yhteistyö kaikkien osapuolien välillä
- Tulevien vuosikymmenten näkökulma tässä hetkessä
- Vanhemmuuden tukeminen poisottamisen sijaan
- Kriisi vaikuttaa jokaiseen ihmiseen
- Oikean tiedon välittäminen vanhemman oikeuksista ja velvollisuuksista

4.3 Vanhempien ja sijaishuoltajien yhteistyö

Päivikki Mysirlakis

Lastensuojelussa pyritään yhä enenevissä määrin sijoittamaan lapsia sijaisperheisiin, sukulaisperheisiin tai muihin lasta valmiiksi lähellä oleviin perheisiin. Laitossijoituksia lastenkoteihin ja nuorisokoteihin vähennetään. Tämä haastaa sijaisvanhempina toimivat kohtaamaan myös lapsen vanhemmat sekä muita lapselle tärkeitä ihmisiä. Sijaisperheen näkökulmasta yhteistyö lapsen biologisten vanhempien kanssa nähdään usein vaikeana. Voitaisiinko sijaishuollossa alusta alkaen panostaa vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyöhön?

Lapsen vanhemmat saattavat käyttäytyä sijaisvanhempia kohtaan epäasiallisesti ja siten myös vaikeuttavat sitä, kuinka lapsi pystyy sopeutumaan ja kiinnittymään sijaisperheeseen. Olisiko mahdollista nähdä tällaisen käytöksen taakse ja pohtia, mistä se saattaisi johtua? Taustalla voi olla vanhemman omaa pelkoa, pettymystä ja surua, jotka liittyvät hänen omaan toimintaansa ja lapsen huostaanottoon. Lapsen huostaanotto on vanhemmalle aina iso kriisi, vaikka se tapahtuisikin yhteisymmärryksessä sosiaalityöntekijän kanssa. Vanhemmalle tulisi tarjota oman kriisinsä työstämiseen tukea ja apua, jotta yhteistyö jatkossa sujuisi sijaisperheen kanssa paremmin. Vanhempi joutuu uudestaan pohtimaan omaa roolia vanhempana ja saattaa kokea mustasukkaisuuden tunnetta sijaisvanhempia kohtaan. Pahimmassa tapauksessa vanhempi saattaa lopettaa yhteydenpidon lapseen, koska ajattelee sijaisperheen paremmin pystyvän vastaamaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta.

Erilaisia näkökulmia

Lapsen näkökulmasta tämä saattaa olla todella surullista, koska lapsi rakastaa omia vanhempiaan ja pyrkii aina olemaan lojaali heitä kohtaan. Vaikka vanhempien kyky vastata lapsen tarpeisiin on ollut heikentynyt, koska sijoitukseen on jouduttu turvautumaan, tai lapsi/nuori on voinut itse vaarantaa omaa kasvuaan ja terveyttään käyttämällä esimerkiksi päihteitä. Sijaisperheen tehtävänä on ensisijaisesti huolehtia lapsen hyvinvoinnista, eikä sijaisperheen ensisijainen tehtävä ole tukea lapsen vanhempia. Mutta voidaanko kuitenkin päästä jonkinlaiseen yhteiseen ymmärrykseen siitä, että aikuiset pystyisivät toimimaan yhteistyössä ja näin lapsi ei joutuisi olemaan näiden erinäisten ristiriitojen välissä? Lasta tulisi myös sijaishuollossa suojella aikuisten välisiltä riidoilta, sekä kuulla lapsen omaa mielipidettä.

Jos yhteistyötä aletaan rakentaa alusta alkaen kaikkien näkökulmat huomioiden, saa lapsen biologinen vanhempi kokemuksen siitä, että hänellä on edelleen tärkeä rooli lapsensa elämässä. Tämä auttaa vanhempaa ymmärtämään myös lapsen tilannetta paremmin. Yhteistyön sujuvuuteen voidaan aluksi tarvita ulkopuolista henkilöä, koska sijoituksen alkuvaiheeseen liittyy niin vahvoja tunteita. Vanhempi tarvitsee apua siihen, että hän kykenee hyväksymään tilanteen, jossa sijaisperhe huolehtii päänsääntöisesti lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Vanhemman osallisuutta voidaan lisätä monin yksinkertaisin tavoin, kuten siten, että vanhempi otetaan yhteisiin palavereihin mukaan, joissa päätetään lasta koskevista asioista. Monesti vanhemmat toivovat voivansa olla myös osallisena jollain tavoin lapsen arjessa. Näitä voivat olla yhteiset harrastukset, yhdessä vietetty aika lapsen kanssa ja kotilomat.

Sijaisvanhempien tulisi myös ymmärtää, että lapselle merkitykselliset ihmiset tulee ottaa osaksi heidän perheensä arkea. Oleellista tässä on myös lapsen vastuusosiaalityöntekijän kanta ja se, kuinka hän näkee tämän asian merkityksen lapsen näkökulmasta käsin. Lapsen edun mukaista sijaishuollossa olisi, että aikuiset, jotka kuuluvat lapsen elämään, pystyisivät toimimaan yhteistyössä. Tämä vahvistaisi lapsen luottamusta aikuisiin ihmisiin ja siihen, että he kykenevät toimimaan hänen parhaakseen.

Ovatko vanhemmat ja sijaisvanhemmat tervetulleita toistensa luokse?

Kaikki vanhemmat eivät ole käyneet sijaisperheen kotona, eivätkä ole olleet sinne tervetulleita. Tähän voi vaikuttaa moni asia, kuten vanhemman oma tilanne ja käyttäytyminen. Koti merkitsee useille meistä omaa yksityisyyttä, eikä sinne ole niin helppo päästää muita. Kuitenkin jos ajatellaan, että vanhemman lapsi on sijoitettu sijaisperheeseen, tuntuu aika luonnolliselta, että vanhempi haluaa nähdä millaiseen kotiin lapsi on sijoitettu. Monesti jos vanhemmalla ei ole mahdollista nähdä sijaisperheen kotia, saattaa hän luoda omia mielikuvia sijaisperheen kodista.

Toiset sijaisvanhemmista taas eivät ole koskaan käyneet lapsen biologisten vanhempien kotona,

vaikka lapsi saattaa säännöllisesti viettää kotilomiaan siellä. Toiset biologiset vanhemmat ovatkin kokeneet, ettei heidän kotinsa ole sen arvoinen, että sijaisvanhemmat haluaisivat tulla siellä käymään. Tähän yhteyteen sopii mielestäni hyvin yhden lapsen toive sijaisvanhemmilleen: ”Olisi tosi kiva, kun viette minua kotilomille, että tulisitte mun vanhemman kotiin. Sit juotais kahvia ja teetä ja vaan oltais rennosti yhdessä ja juteltais vaan”. Mielestäni tämä ei ole lapselta kohtuuton toive, vaan sellainen johon aikuisten tulisi vastata. Lapselle on tärkeää, että hänelle läheiset ihmiset voisivat olla sovussa. Aikuisten tulisi pystyä kohtaamaan toisensa arvostaen ja kunnioittaen, jotta luottamuksellinen suhde voi rakentua heidän välilleen. Yhteistyö on jatkuvaa oppimista ja siinä tarvitaan myös kykyä joustaa.

Sijaishuollossa lasta tulee suojella mahdollisuuksien mukaan aikuisten ristiriidoilta ja aikuisilla on vastuu siitä, kuinka he puhuvat ja käyttäytyvät toisiansa kohtaan. Lapsi on äärettömän herkkä vaistoamaan aikuisten ristiriidat ja toivottavaa olisikin, että aikuiset pystyisivät näistä asioista keskustelemaan ja löytämään sellaisia ratkaisuja, jotka tukisivat lapsen kasvua ja kehitystä.

4.4 Tampereen VOIKUKKIA-vanhempien, viranomaisten ja luottamushenkilöiden yhteistapaamisen malli

Kirsi Koponen

Tampereella käynnistyi kolmas VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä syyskuussa 2014. Ryhmään osallistui viisi äitiä ja kaksi ryhmänohjaajaa. Jo ensimmäisellä kerralla ryhmän tapaamisessa lausuttiin ääneen toive, että tässä ryhmässä käydyt keskustelut ja vanhempien kokemukset välittyisivät lastensuojelutyötä tekeville työntekijöille ja heidän esimiehilleen. Idea tapaamiseen tuli siis ryhmäläisiltä itseltään. Vanhemmat toivoivat voivansa vaikuttaa palveluihin esim. juttelemalla sosiaalityöntekijöiden ja palveluista päättävien kanssa.

Taustalla hyviä kokemuksia asiakkaiden ja päättäjien kohtaamisista

Tampereella toimi samaan aikaan kansalliseen Kaste-ohjelmaan kuuluva lastensuojelun kehittämishanke LasSe, jonka yhtenä tavoitteena oli asiakkaiden osallisuuden lisääminen. Toinen ryhmän ohjaajista työskenteli hankkeessa. LasSe järjesti vuonna 2014 kolme asiakaskahvilaa lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhemmille. Kahviloihin osallistui myös aikaisempien VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien vanhempia. He esittivät kehittämisajatuksia paikalla olleille viranomaisille ja halusivat vaikuttaa palveluiden kehittämiseen.

LasSe-hankkeessa syksyllä 2014 järjestetty lastensuojeluasiakkaana olleiden nuorten ja päättäjien tapaaminen toimi hyvänä esimerkkinä. Kokemukset tapaamisesta oli hyviä ja viranomaiset ja päättäjät kertoivat haluavansa kuulla suoraan asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia lastensuojelun kehittämiseksi.

Yksi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän jäsenistä oli mukana aikuissosiaalityön asiakasraadista. Hän oli myös aikuissosiaalityön hankkeen järjestämässä kokemusasiantuntijakoulutuksessa ja oli sitä kautta kiinnostunut lastensuojelun palveluihin ja toimintaan vaikuttamisesta. Myös aikuissosiaalityön hanke järjesti syksyllä 2014 luottamushenkilöiden ja kokemusasiantuntijoiden tapaamisen. Mukana ollut kokemusasiantuntijavanhempi oli kokenut tilaisuuden hyödylliseksi, toi siitä viestiä VOIKUKKIA-tapaamiseen ja ryhdyimme pohtimaan millä tavalla toteuttaisimme ryhmän toiveen viranomaisten ja vanhempien kohtaamisesta.

Tapaamisen järjestäminen ja siihen valmistautuminen

Keskustelimme kutsuttavista tahoista ryhmän jäsenten kanssa syksyn tapaamisissa. Päätimme pitää kutsuttavan porukan suhteellisen pienenä, jotta tilaisuus olisi mahdollisimman keskusteleva. Tästä syystä emme tällä kertaa kutsuneet mukaan lautakuntien ja valtuuston luottamusmiehiä. Heitä edustamaan pyydettiin lastensuojelupalveluista vastaava apulaispormestari. Hänen lisäkseen tilaisuuteen kutsuttiin sijaishuollon johtava sosiaalityöntekijä, alueen sosiaaliaseman johtava sosiaalityöntekijä, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden päällikkö, lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon palvelupäälliköt, lasten ja nuorten palveluiden tilaajapäällikkö sekä lapsiasiamies.

Varasimme tapaamiseen saman tutun tilan, jossa olimme järjestäneet ryhmän tapaamiset. Ajankohta tapaamiselle oli viikko viimeisen virallisen VOIKUKKIA-ryhmän tapaamisen jälkeen samaan aikaan, kun ryhmän tapaamiset oli toteutettu. Viranomaisille lähetettiin kutsu hyvissä ajoin ja heiltä pyydettiin ilmoittautumiset kahvituksen järjestämiseksi.

Sovimme VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän kanssa, että keräämme etukäteen ajatuksia, joita he haluavat kertoa viranomaisille ja joista haluavat keskustella. Viimeisellä ryhmän tapaamiskerralla, samalla kun kävimme läpi ryhmän palautetta, kokosimme ajatuksia vaaleanpunaisille kartongeille tapaamista varten.

Kokemukset VOIKUKKIA-vertaisryhmästä:

• ensimmäistä kertaa minua ymmärrettiin puolesta sanasta

• huostaanottokokemusta ei voi ymmärtää kuin vertainen

• olen saanut rohkaisua, voimasanoja, tukea, ymmärrystä

• asian kanssa ei tarvitse olla yksin

• oli helpottavaa kuulla että se on muillakin ollut vaikeaa

• on muitakin äitejä jotka ”kiipeilee puihin”

• ilmapiiri ollut sellainen, että tykkää olla täällä

• häpeä on pienempi

• vertaistuki on auttanut avautumaan myös muille perheemme tilanteesta

• voin kertoa tästä kuin joku muu jostain muusta ongelmasta – se on asia muiden asioiden joukossa

• ryhmästä olen saanut avoimuutta, mutta täytyy varautua siihen, että muualta saama palaute on negatiivista

• olen saanut vahvuutta, varmuutta lisää (esim. ”tervetuloa kokeilemaan itse”)

• huostaanotosta puhumalla avoimesti voi yleiset asenteet muuttua, ymmärretään että ei ole aina vanhemmasta johtuvat syyt

• oma ymmärrys ja tieto lisääntynyt

• tieto lapsen erokriisistä helpottaa omaa ahdistusta ja lisää kykyä tukea lasta

Kehittämisehdotuksia vanhemmilta viranomaisille:

1. huostaanotetun lapsen vanhemmalle tehtävä asiakassuunnitelma

2. sisarusten tukeminen tärkeää

3. kaikista tukimuodoista täytyy kertoa, vaikka vanhempi ei tajua kysyä

4. kriisissä aikaa vanhemmalle ja vanhemman asioille

5. vanhempaa ei pidä jättää yksin – voisiko tukijakson jälkeen esim. soittaa vähän myöhemmin: ”mitä kuuluu, mitä tukea tarvitset vielä?”

6. ihmistä katsottava yksilönä, on hyvä tuntea tarina

7. lapsen erokriisistä tukea ja tietoa vanhemmalle

8. tiedonkulku toimii eri tahojen välillä

9. tietoa eri toimijoille huostaanottoon liittyvissä asioista

10. tukea surun ja muiden tunteiden läpikäyntiin

11. ei diagnosointia

12. normalisointia tilanteessa

    • toivon ylläpitämistä

    • puhutaan asioista suoraan ja totuudenmukaisesti (ei jätettäisi asioita sanomatta)

    • kerrotaan vanhemmalle ja lapselle oikea syy huostaanottoon

    • asiat pitää kertoa sillä tapaa, että vanhempi ymmärtää ja tarvittaessa kertoa ne uudelleen

    • biologisen vanhemman ”ylitse ei saa kävellä”, neuvotteluissa vanhemman huomioiminen tärkeää, vanhempi asiantuntija oman lapsen asiassa

Ennen viranomaistapaamista kävimme läpi, ketkä ovat ilmoittaneet osallistuvansa tapaamiseen ja suunnittelimme, miten tapaaminen toteutetaan. Vanhempien valmistaminen tapaamiseen tuntui tärkeältä. Halusimme vahvistaa turvallisuuden tunnetta, koska tapaaminen nostatti joissakin myös jännitystä ja kysymyksiä. Kävimme läpi tilanteen ja sovimme työnjaosta ja ajankäytöstä. Sovimme myös siitä, että kenenkään ei tarvitse kertoa tilanteestaan sen enempää kuin itse tahtoo ja tapaamiseen voi osallistua myös kuuntelemalla, jos se tuntuu itselle parhaalta tavalta osallistua.

Tapaamisen toteutus

Vanhemmat tulivat tapaamiseen puoli tuntia ennen kuin vieraat saapuivat. Kävimme läpi miten tilaisuus etenee ja keskustelimme siitä, mitä toiveita kullakin oli nyt. Kutsutut saapuivat paikalle ja osallistumaan estyneet välittivät terveiset ryhmälle ja toivoivat kuulevansa ryhmän viestiä ohjaajien kautta. Kahvittelun myötä kerroimme lyhyesti, miksi tilaisuus oli järjestetty ja mitä toiveita ryhmäläisillä oli tapaamisen suhteen. Alussa kävimme läpi lyhyen esittelykierroksen. Työntekijät kertoivat missä työskentelevät ja ryhmän vanhemmat kertoivat lyhyesti perheestään ja tilanteestaan. Kerroimme VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän rakenteesta ja ryhmän teemoista sekä siitä, miten ryhmä on kokoontunut.

Toinen ryhmän ohjaajista kävi läpi vanhempien ajatuksia apunaan seinälle kiinnitetyt kartongit. Olimme sopineet vanhempien kanssa, että he voivat missä tahansa vaiheessa selventää ajatuksiaan ja myös ohjaaja pyysi vanhempia konkretisoimaan ja kertomaan laajemmin ajatuksiaan asiaan liittyen.

Palaute

Tapaamiseen osallistuneilta työntekijöiltä saatu palaute oli hyvää. Työntekijät viestittivät että pitivät tämän tyyppisiä tapaamisia tärkeinä. Vanhemmat kertoivat hyvin omista kokemuksistaan, ajatukset olivat tosi tärkeitä ja toivottavasti palveluja voidaan kehittää niin, että vanhempien näkökulmat huomioidaan. Tämän tyyppisten tapaamisten järjestämistä ja kehittämistä toivottiin myös jatkossa. Vanhempien kertomana viesti meni perille. Vanhempien rohkeutta kertoa asioistaan arvostettiin. Kertomalla kokemuksista ja kuulemalla palautetta voi palveluja kehittää ja saada muutosta aikaan. Harmillista oli, että joillekin osallistujille tuli este osallistua tapaamiseen. Vanhempien palaute tapaamisesta oli hyvä ja kannustava. Tämän tyyppisiä tapaamisia erilaisilla kokoonpanoilla on syytä jatkossakin järjestää ja kehittää.

5. Tukihenkilöitä tarvitaan – kokemuksia toiminnan kehittämisestä

Tarve lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempien tukihenkilöille on noussut esiin jatkuvasti vanhempien vertaisryhmiä järjestettäessä, niin VOIKUKKIA-hankkeiden aikana kuin jo aiemminkin. Vaikka ryhmämuotoinen tuki on koettu hyväksi, ei se sovi eikä riitä kaikille eikä kaikkiin tilanteisiin. Tarvetta ovat tuoneet esiin niin vanhemmat itse, kuin heidän kanssaan työskentelevät ammattilaisetkin. Tukihenkilöä on kaivattu muun muassa tueksi palavereihin ja lasten tapaamisiin, ”suomentamaan” viranomaiskieltä, auttamaan oikeuksien ja velvollisuuksien selvittämisessä ja muussa tiedon hankinnassa sekä rinnallakulkijaksi ja kuuntelijaksi. Tarvetta tukihenkilölle on kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa, mutta erityisesti henkilökohtaista tukea vanhemmat kaipaisivat sijoituksen tai huostaanoton tapahtuessa ja muissa muutosvaiheissa.

Yksittäiset ihmiset eri puolilla Suomea ovat jo pitkään tähän tarpeeseen omien resurssiensa mukaan tarttuneet, mutta kaikkialla ja kaikille tarvitsijoille tätä mahdollisuutta ei ole tarjolla. VOIKUKKIA-VanhempainRaadeissa on mukana monia tukihenkilöinä toimineita, niinpä tätäkin tärkeäksi koettua aihetta on Raadeissa paljon työstetty. Tukihenkilötoiminnalle on haettu rahoitusta vuodesta 2016 eteenpäin. Rahoituksen toteutuminen ratkeaa vuoden 2015 loppuun mennessä.

Parin viimeisen vuoden aikana tukihenkilötoimintaa on ryhdytty järjestämään muutamilla alueilla myös lastensuojelun toimesta, josta kaksi erilaista esimerkkiä tässä luvussa.

5.1 Siilinjärven tukihenkilöpilotti ja VOIKUKKIA-vertaisryhmätoiminta Pohjois-Savossa

Tuija Raitanen

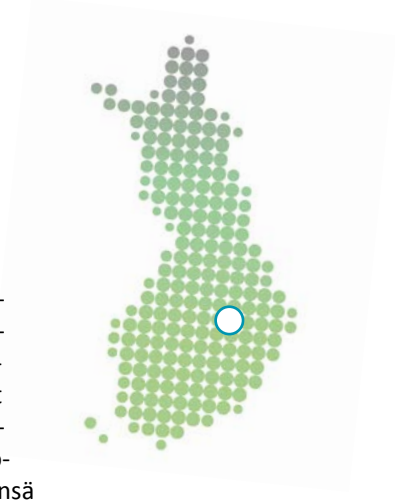

Pohjois-Savon alueella on toteutettu kaksi VOIKUKKIA-ohjaajakoulutusta, ensimmäinen vuonna 2011 ja toinen 2014. Koulutusten myötä alueella on 5 vertaisohjaaja ja noin 25 ohjaajakoulutuksen käynyttä ammattilaista. Kaikki viisi vertaisohjaaja ovat ohjanneet ryhmiä ja ovat aktiivisesti toiminnassa edelleen. Ammattilaisista neljä henkilöä on ohjannut ryhmiä. Siilinjärvellä, Kuopiossa ja Varkaudessa on toteutunut neljän vuoden aikana yhteensä kahdeksan 8-10 tapaamisen ryhmäprosessia. Vertaisryhmän on käynyt noin 40 vanhempaa.

VOIKUKKIA-ryhmän käyneille vanhemmille on lisäksi järjestetty kolme omaa vertaisten päivää. VOIKUKKIA-vertaisryhmän käyneet vanhemmat ovat osallistuneet myös sijoitetuille lapsille ja nuorille sekä lähiverkostosijaisvanhemmille ja syntymävanhemmille järjestettyihin vertaisten päiviin Suonenjoella. Näitä noin 40-50 henkilöä koonneita vertaistapaamisia on toteutettu vuosina 2013 ja 2014. Hyvän palautteen ansiosta tapaamisista on syntymässä jokasyksyinen perinne.

Vertaistukihenkilötoiminnan juuret

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä useat vanhemmat ovat ilmaisseet, että he olisivat tarvinneet vertaisen tukea aiemmin, heti huostaanoton tapahduttua. Kriisivaiheessa ihminen ei kuitenkaan ole valmis ryhmään. Silloin tulisi vierellä olla ihminen, joka olisi kokenut jotain samantapaista ja selvinnyt siitä. Se loisi uskoa, että tilanteesta voi päästä eteenpäin ja selvitä.

Joidenkin vanhempien elämä lähtee lapsen huostaanoton jälkeen entistä huonompaan suuntaan. Mitä huonommassa tilanteessa vanhempi on, sitä epätodennäköisempää on, että hänelle kerrotaan vertaisryhmästä tai että hän kuulee vertaistukiryhmästä ja rohkaistuu ilmoittautumaan sellaiseen. Jos sopivaa tukea tulisi ajallaan, inhimillinen hätä vähenisi ja sijoituksessa oleva lapsikin voisi paremmin.

Tuumasta toimeen eli mentori- ja vertaistukihenkilökoulutuksen toteutus

Yksikössämme Siilinjärvellä oli yhtaikaa pula sukulaissijaisvanhempimentoreista, vanhusten perhehoidon mentoreista ja huostaanotettujen lasten vanhempien vertaistukihenkilöistä. Muutama ”vierassijaisvanhempikin” oli kiinnostunut kouluttautumaan perhehoidon mentoriksi.

Päätimme olla ennakkoluulottomia ja järjestää näille kolmelle eri kohderyhmälle pääosiltaan yhteisen prosessimuotoisen mentori- ja vertaistukihenkilökoulutuksen. Suunnittelun pohjana olivat eri toimijoiden järjestämät vertaistukihenkilökoulutukset sekä Perhehoitoliiton perhehoidon mentorikoulutus.

Koulutuksen rakenne:

Koulutus toteutettiin ajalla 28.8.2014- 19.11.2014. Se sisälsi neljä puolen päivän koulutustapaamista ja kaksi kokonaista koulutuspäivää. Lisäksi järjestettiin kolme täydentävää koulutusiltapäivää 21.1., 4.2. ja 18.2.2015. Täydentävät päivät oli suunnattu ensisijaisesti osallistujille, joille oli tullut poissaoloja varsinaisissa koulutuspäivissä, mutta ne olivat yhtaikaa avoimia kaikille koulutukseen osallistuneille. Koulutuksen laajuus oli 31 h lähiopetusta ja 10 tunnin mentorointiharjoittelu.

Kouluttajina toimivat Aini Pehkonen Itä-Suomen yliopistosta, Virpi Kujala Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton ja Sininauhaliiton VOIKUKKIA-hankkeesta ja Tuija Raitanen Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksiköstä. Työnohjauksellisissa tapaamisissa ohjaajana toimi lisäksi Tarja Pitkänen Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksiköstä.

Koulutukseen osallistui yhteensä 18 henkilöä, joista 3 VOIKUKKIA-ryhmän käynyttä vanhempaa, 3 sukulaissijaisvanhempaa, 3 vanhusten perhehoitajaa, 1 sosiaalityöntekijä, 1 sosiaalialan opiskelija ja 7 ”vierassijaisvanhempaa”.

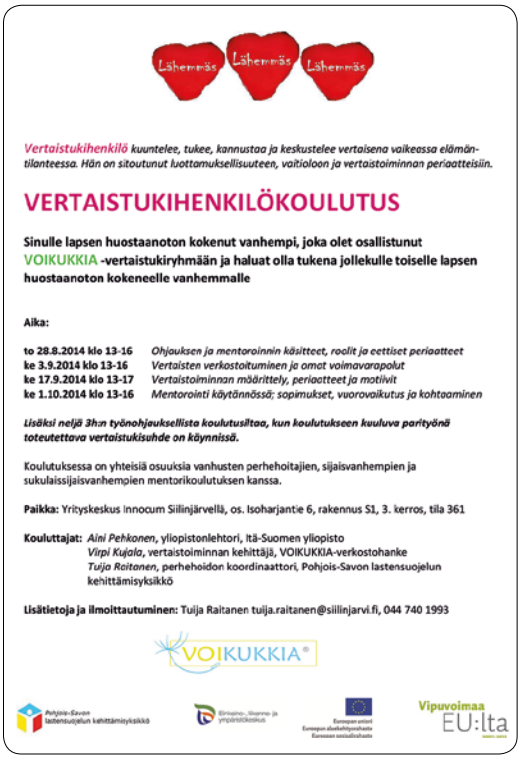

Lähemmäs Lähemmäs Lähemmäs

Vertaistukihenkilö kuuntelee, tukee, kannustaa ja keskustelee vertaisena vaikeassa elämäntilanteessa. Hän on sitoutunut luottamuksellisuuteen, vaitioloon ja vertaistoiminnan periaatteisiin.

VERTAISTUKIHENKILÖKOULUTUS

Sinulle lapsen huostaanoton kokenut vanhempi, joka olet osallistunut VOIKUKKIA -vertaistukiryhmään ja haluat olla tukena jollekulle toiselle lapsen huostaanoton kokeneelle vanhemmalle

Aika:

to 28.8.2014 klo 13-16	*Ohjauksen ja mentoroinnin käsitteet, roolit ja eettiset periaatteet*
ke 3.9.2014 klo 13-16	*Vertaisten verkostoituminen ja omat voimavarapolut*
ke 17.9.2014 klo 13-17	*Vertaistoiminnan määrittely, periaatteet ja motiivit*
ke 1.10.2014 klo 13-16	*Mentorointi käytännössä; sopimukset, vuorovaikutus ja kohtaaminen*

Lisäksi neljä 3h:n työnohjauksellista koulutusiltaa, kun koulutukseen kuuluva parityönä toteutettava vertaistukisuhde on käynnissä.

Koulutuksessa on yhteisiä osuuksia vanhusten perhehoitajien, sijaisvanhempien ja sukulaissijaisvanhempien mentorikoulutuksen kanssa.

Paikka: Yrityskeskus Innocum Siilinjärvellä, os. Isoharjantie 6, rakennus S1, 3. kerros, tila 361

Kouluttajat: *Aini Pehkonen*, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto
Virpi Kujala, vertaistoiminnan kehittäjä, VOIKUKKIA-verkostohanke
Tuija Raitanen, perhehoidon koordinaattori, Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö

Lisätietoja ja ilmoittautuminen: Tuija Raitanen tuija.raitanen@siilinjarvi.fi, 044 740 1993

VOIKUKKIA®

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö

Vipuvoimaa EU:lta

”Nuorten mukana olo hieno juttu.”

”Mukava, että mukana oli myös yksi sosiaalityöntekijä. Mielestäni kunnan sosiaalityöntekijällä pitäisi olla omassa koulutuksessaan vastaava jakso. Onko?”

”Hyvää olivat vaihtelevat työtavat ja keskustelut. Erilaiset ryhmät toimivat rikkautena – eivät mitenkään haitanneet etenemistä tai tavoitteiden saavuttamista. Mentoroinnin aloittaminen koulutuksen aikana oli tärkeä asia hyvän onnistumisen kannalta.”

”Olisi ollut hyvä, jos olisimme saaneet kuulla enemmän esim.sijaisperheessä olevalta nuorelta hänen kokemuksiaan. Samoin myös aktorin kokemuksia mentoroinnista.”

”Ryhmän monimuotoisuus ja -äänisyys oli rikkaus. Kouluttajat ohjasivat keskustelua niin, ettei jumiuduttu yksittäisten koulutettavien ajankohtaisiin asioihin, kriiseihin ym.”

”Ryhmä oli mahtava. Erilaisia kokemuksia ja lähtökohtia, mutta hyvin toimi yhteistyö. Mahtavaa rohkeutta laittaa yhdessä pohtimaan mentorointia esim. biologinen vanhempi ja sijaisvanhempana toimiva vanhempi. (Toimi hyvin)!”

Kouluttajan pohdiskelua prosessin jälkeen keväällä 2015:

• Harjoittelut olisi kannattanut aloittaa aiemmin. Osallistujia olisi voinut kannustaa omaan aktiivisuuteen; omaan kuntaan voi mennä ”mainostamaan” palvelua.

• Kuntien järjestämästä tuesta vastaavia työntekijöitä olisi voinut kutsua koulutuspäiviin mukaan vaikka ”kuunteluoppilaiksi”. Näin tieto toiminnasta ja käytettävissä olevista mentoreista/ vertaistukihenkilöistä olisi levinnyt tehokkaammin.

• Oli hyvä oivallus yhdistää eri kohderyhmät samaan koulutukseen; purettiin turhia raja-aitoja, tuli ymmärrystä erilaisista elämäntilanteista, tutustuttiin uusiin ihmisiin, verkostoiduttiin. Tehtiin jotain oikeasti uudella tavalla.

• Nimiasia mietityttää; onko tarpeen käyttää eri nimikkeitä sijaisvanhempien ja syntymävanhempien vertaistukijoista? Ylläpidämmekö tässäkin raja-aitoja? Voisivatko molemmat olla mentoreita?

• Vertaistukihenkilöiden työnohjauksellisesta tuesta ja toiminnan kehittämisestä tulee sopia: Esim. 2-4 kertaa vuodessa 3-4 h:n tapaamiset, joissa puolet työnohjauksellista työskentelyä ja puolet toiminnan kehittämisosuutta.

Vertaistukihenkilötoiminta käytännössä

Noin puoli vuotta koulutuksen päättymisen jälkeen on meneillään kolme tukisuhdetta. Tukihenkilöt tosin olisivat olleet valmiit aloittamaan useampaa tukisuhdetta ja paljon aikaisemmin. Usean tukisuhteen aloittamisesta on ollut puhetta, mutta syystä tai toisesta asia ei ole edennyt toteutukseen saakka.

Toteutuneista tukisuhteista yksi on alkanut ennen vanhemman Voikukkia-ryhmään osallistumista ja kaksi on alkanut Voikukkia-vertaistukiryhmän jälkeen.

Pohjois-Savossa on viisi VOIKUKKIA-vertaisohjaajaa, joista kolme osallistui vertaistukihenkilökoulutukseen syksyllä 2014. Kaikilla vertaisohjaajilla on halua toimia myös tukihenkilöinä.

Sopimukset, palkkiot ja tuki

Parasta olisi, jos vertaistukihenkilön ja tuettavan tapaaminen voisi toteutua mahdollisimman nopeasti sen jälkeen, kun vanhemmalle kerrotaan tukihenkilötoiminnasta. Kynnys ensimmäiseen tapaamiseen tulee tehdä mahdollisimman matalaksi; vertaistukihenkilön tapaamisen ei vielä tule sitoa tukisuhteen aloittamiseen. Tukihenkilön ja tuettavan ensimmäinen tapaaminen voi olla näiden henkilöiden sopimana aikana ja sopimassa paikassa tai sosiaalitoimiston tiloissa. Jos vanhempi haluaa tutustumisen jälkeen aloittaa tukisuhteen, tukihenkilö kannustaa häntä olemaan yhteydessä omaan työntekijäänsä. Mikäli tutustumistapaaminen on sosiaalitoimistossa, sopimuskin voidaan tehdä samalla kertaa. Joka tapauksessa tarvitaan yhteinen hetki, jossa työntekijä, vanhempi ja tukihenkilö keskustelevat tuen tavoitteista ja tekevät sopimuksen tukihenkilötoiminnasta. Sopimus tehdään puoleksi vuodeksi kerrallaan ja sen päättyessä pidetään uusi tapaaminen, jossa arvioidaan, miten tuki on vastannut odotuksia. Samalla voidaan sopia tuen jatkamisesta tai päättämisestä sekä suunnitella seuraavaa tuen askelta, esim. vertaistuki- tai kasvuryhmää.

Vertaistukihenkilö saa tehtävästään palkkion ja kulukorvauksen. Lisäksi hänelle korvataan mahdolliset tapaamisiin liittyvät matkakulut. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön Lasten ja nuorten perhehoidon ja tukiperhetoiminnan toimintaohje vuodelle 2015 ohjeistaa, että tukihenkilölle maksetaan palkkiota 96€/kk. Palkkio sisältää kuukaudessa vähintään kaksi tapaamista tuettavan kanssa. Lisäksi maksetaan 54,50€/kk kulukorvausta, joka on tarkoitettu tukihenkilötoiminnan toteutuksesta aiheutuviin sekä tuettavan että tukihenkilön kuluihin. Jos tukihenkilöt toimivat työparina, heille molemmille maksetaan palkkio ja kulukorvaus.

Vertaistukihenkilöt tarvitsevat toiminnan- ja työnohjausta. Hyvä on, jos vertaistukihenkilö voi halutessaan tavoittaa henkilön, jolta voi kysyä tehtävään liittyviä asioita. Pohjois-Savossa yhdyshenkilönä on toiminut kehittämisyksikön perhehoidon koordinaattori, joka toimii myös alueen Voikukkia-aluekoordinaattorina.

Prosessi on opettanut, että kehittämisideoinnissa kannattaa käyttää kumppanina henkilöitä, joita asia koskee, tässä tapauksessa sijoitettujen lasten vanhempia. Voikukkia-ryhmätoiminnan myötä Pohjois-Savoon on saatu kokemusasiantuntijoita, Voikukkia-vertaisohjaajia, joilla on kykyä nähdä ja välittää vanhempien näkökulmaa yleisemmällä tasolla.

Hyvältä tuntuvaa, eettisesti punnittua ideaa kannattaa kokeilla. Tärkeää on, että asiaa kehittävät ja siitä vastuussa olevat henkilöt uskovat ideaan. Matkan varrella opitaan uutta. Opetus voi tulla mistä suunnasta ja keneltä tahansa. Kun kehitteillä olevia asioita ei lyödä liian aikaisin lukkoon, korjausehdotukset on helppo ottaa vastaan ja muokata käytänteitä niiden mukaan.

5.2 Kotkan tukihenkilöpilottimalli

Satu Ellonen ja Iina Järvi

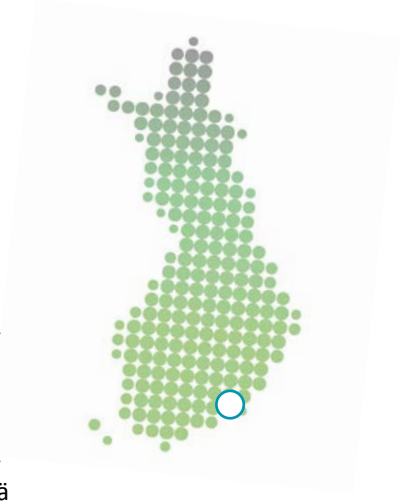

Joskus vain käy niin, että elämässä kaikki loksahtaa paikoilleen. Oikeat ihmiset tapaavat oikeaan aikaan oikeissa elämäntilanteissa ja siitä se sitten loksahtaa. Kotkan kaupungin lastensuojelun tukihenkilötoiminnan pilotti sai juuri tällä hämmästyttävällä tavalla alkunsa. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän käynyt vanhempi, joka oli ollut jo jonkin aikaa työttömänä puhui innostuneille ja aktiivisille sosiaalityöntekijöille halustaan ruveta tukihenkilöksi. Johdon luvalla ja tuella innostuneet työntekijät lähtivät kehittämään työtään innovatiivisesti uutta luoden ja siinä se oli.

Kotkan lastensuojelussa VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminta huostaanotettujen lasten vanhemmille oli jo joitakin vuosia pyörinyt siten, että kerran vuodessa alueella aloittaa uusi vanhempien ryhmä. Mukaan ryhmään kerätään vanhempia kaikkien 16 sosiaalityöntekijän asiakkaista. Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan halua osallistua ryhmätoimintaan tai ryhmä on juuri aloittanut, kun joku vanhemmista olisi halukas aloittamaan. Rinnalle haluttiin joku muukin tukimuoto, joka ei olisi kiinni tietystä ajankohdasta. Pohdinnan pohjalla toimi ICDP-ajattelumalli, jossa tavoitteena on kehittää aikuisen ja lapsen välistä myönteistä ja aktiivista vuorovaikutussuhdetta sekä auttaa aikuista tiedostamaan oman suhtautumistapansa vaikutuksia lapsiin.

Kehittäminen ja uuden luominen on vaativaa, mutta se myös antaa paljon. Rohkeutta ja innovatiivisuutta tarvitaan, jotta uusia työmalleja syntyy. Kotkassa oltiin valmiita kokeilemaan huostaanotettujen vanhemmille suunnattua tukihenkilötoimintaa kun huomattiin tilanteen olevan otollinen ja kaikki tarvittavat osaset loksahtivat paikoilleen. Kotkan lastensuojelun ammattilaiset olivat VOIKUKKIA – ohjaajakoulutuksessa ja kertoivat, että vertaisohjaajana toimi eräs Taina, joka oli kokenut oman lapsen huostaanoton. Taina oli ”sopivasti” työttömänä ja kertoi halustaan ryhtyä vapaaehtoiseksi tukihenkilöksi. Sosiaalityön johtaja, johtava sosiaalityöntekijä ja Taina neuvottelivat yhdessä ja kehittivät yhteistyössä luonnoksen tukihenkilötoiminnan tehtävänkuvasta. Yhteistyössä neuvoteltiin myös työvoimatoimiston kanssa reunaehdot selviksi, jotta perustettu tehtävä saatiin aloitettua työllisyystuen turvin. Lokakuussa 2014 Taina aloitti Kotkan lastensuojelun tukihenkilönä.

Koko työyhteisö sitoutui tukihenkilötoimintaan kertomalla siitä omille asiakkailleen ja jakamalla toiminnasta kertovia mainoksia. Tukihenkilötoimintaa mainostettiin myös Kotkan www-sivuilla. Aluksi toiminnan markkinointi osoittautui haasteellisemmaksi asiaksi, kuin oli uskottu. Ei riittänyt, että asiakkaille jaettiin esitteitä ja asiasta kerrottiin nettisivuilla vaan vaadittiin henkilökohtaista, kasvokkain tapahtuvaa markkinointia. Tuttu työntekijä motivoi vanhempia ottamaan yhteyttä tukihenkilöön. Jokaisen työntekijän panos oli tarpeellinen ja asiasta piti kertoa vanhemmille moneen kertaan.

Tukihenkilötoiminnasta

Tukihenkilötoiminnan alkaessa sovittiin toiminnan reunaehdoista, työajasta, sen seurannasta, kulukorvauksista ja vaadittavista työvälineistä. Yllätykseksi monet arkiset pikkuasiat nousivat tarpeettoman suureen asemaan kun toiminnalle ei oltu etukäteen määritelty tilikohtia, josta tarvittavat kustannukset menevät. Lopulta todellisiksi menoiksi tulivat matkapuhelimen ja bussikortin hankinta tukihenkilölle. Matkapuhelinta tarvittiin, jotta asiakkaiden ja tukihenkilön yhteydenpito olisi mahdollisimman vaivatonta ja bussikortti tukihenkilön liikkuvan työnkuvan johdosta. Tapaamiset asiakkaiden kanssa tapahtuvat eri puolilla kaupunkia, eri aikaan vuorokaudesta, joten matkakorttia tarvitaan.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana oli keltaisen VOIKUKKIA-puhelimen hankkiminen, joka korosti toiminnan tärkeyttä. Tämä ”Kotkan keltainen puhelin” on herättänyt hyvää mieltä ja mielenkiintoa muuallakin. Sitä on pidetty mainiona innovaationa korostamaan toiminnan merkitystä sekä ammattilaisille että asiakkaille. Tukihenkilön ja asiakkaan väliset tapaamiset tapahtuvat aina sosiaalitoimiston ulkopuolella vapaamuotoisesti, usein lenkillä, kahviloissa tai uimahallissa. Työaikajärjestelyt vaativat sekä työnantajalta että tukihenkilöltä luottamusta ja sopimuksia, sillä työajan pitää olla hyvin joustava. Usein asiakkaan kanssa tavataan iltaisin varsinaisen työajan ulkopuolella ja työpäivien

pituus vaihtelee paljon. Virka-aika ei sovi tukihenkilötoimintaan! Samalla pitää kuitenkin huolehtia ja tukea tukihenkilön työyhteisöön liittymistä. Kotkassa tukihenkilö onkin tehnyt joitakin neuvonnan tehtäviä tarvittaessa, mikä on auttanut häntä tutustumaan työyhteisön arjen konkreettisiin asioihin.

Tukihenkilötyön tärkeimpänä tehtävänä on elvyttää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta sekä viedä tuettavan vanhemman omaa prosessia eteenpäin. Tukihenkilö voi myös osallistua asiakkaan kanssa erilaisiin viranomaistapaamisiin ja neuvotteluihin, mutta hän ei toimi riitojen selvittelijänä. Tuki tarkoittaa joskus myös sitä, että vanhempi on riittävän hyvinvoiva tavatessaan lasta, myös tämä on tärkeää. Kaikki lapset eivät palaa kotiin biologisten vanhempiensa luokse, mutta tukihenkilö voi luoda toivoa vanhemmille ja auttaa heitä säilyttämään omanarvontunteensa. Vanhempi voimaantuu, kun lapsi voi hyvin ja vastavuoroisuus vanhemman ja lapsen suhteessa kehittyy.

Tukihenkilö voi myös joutua tiukkoihin tilanteisiin asiakkaiden kanssa ja siksi on tärkeää, että hänelle järjestetään mahdollisuus työnohjaukseen. Kotkan pilotissa tukihenkilön työnohjauksesta vastasi VOIKUKKIA-verkostohankkeen kokenut työntekijä, mutta on tärkeää että työnohjauksellinen mahdollisuus on mietitty ennen tukihenkilötoiminnan alkamista.

Tukihenkilötoiminnan tulevaisuus Kotkassa

Kotkan lastensuojelun tukihenkilöpilotti kesti seitsemän kuukautta, lokakuun alusta 2014 huhtikuun loppuun 2015. Tulevaisuuden visioissa tukihenkilötoiminnan jatko perustuu vapaaehtoistoimintaan, eikä todennäköisesti tule lähiaikoina olemaan kokopäiväinen ”virkatyö”. Tästä voisi olla jopa haittaa, jos tukihenkilönä toimiva työntekijä byrokratisoituisi organisaation pyörteissä. Tällä hetkellä ajatellaan, että olisi nimenomaan arvokasta säilyttää tukisuhde ihmisenä ihmiselle-tasolla.

Tällä hetkellä tukihenkilötoiminta on Kotkassa henkilöitynyt yhteen aktiiviseen henkilöön, jonka vastuulla toiminta pyörii. Tulevaisuudessa Kotkan mallissa tukihenkilö voisi osallistua myös vanhempien VOIKUKKIA-vertaistukiryhmiin ohjaajana, toimia sijaisperheiden kouluttajana sekä toimia välimiehenä biologisten ja sijaisvanhempien välillä.

Yhtenä väylänä löytää uusia vertaistukihenkilöitä voisivat toimia VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ja niihin osallistuvat vanhemmat. Tukihenkilönä toimiminen asettaa siihen ryhtyvälle monia kriteereitä, joiden tulee täyttyä. Tukihenkilön tehtävä vaatii avoimuutta, ihmistuntemusta, kiinnostusta ihmisiin ja ennen kaikkea voimakasta halua auttaa. Kotkan lastensuojelussa on oltu huolissaan vanhemmille tarjotun myönteisen tuen vähäisyydestä. Tarjolla on ollut vain kontrolloivaa tukea kuten huumeseuloja ja päihdepalveluita, mutta vanhemmuutta tukevaa toimintaa on ollut vähän tarjolla. Positiivisen tuen tarjoaminen VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien ja tukihenkilötoiminnan muodossa olisivat loistava lisä palveluvalikossa. Kun vanhempi voi hyvin se nostaa myös lapsen hyvinvointia ja auttaa häntä voimaantumaan. Asiakassuunnitelman teon yhteydessä voidaan määritellä riittävät tavoitteet vanhemmalle ja vanhemmuudelle yhteistyössä vanhempien kanssa.

5.3 Kotkan tukihenkilön kokemuksia

Taina Simos

Tukihenkilötoiminta on tärkeää siksi, että:

- Vanhemman tukemiseen ei löydy koulutusta. Vain saman kokenut voi auttaa toista samanlaisessa tilanteessa olevaa vanhempaa.

-Asiakas tulee ymmärretyksi omana itsenään ilman tuomitsemista. Tärkeä huomata, ettei ole yksin häpeän ja syyllisyyden kanssa.

- Työ vaatii tukihenkilöltä rohkeaa heittäytymistä kertomalla avoimesti omista kokemuksista. Avoimuus on avainasemassa tukihenkilön työssä.

- Keskustelut eivät liiku vain huostaanotossa, vaan kaikessa taivaan ja maan väliltä. Kaikki asiat vaikuttavat kaikkeen - pitää löytää elämässä joka osa-alueella tasapaino.

- Itsetunnon nostamista. Kaikki lähtee siitä, että itseään pitää rakastaa ja arvostaa, olla sinut itsensä kanssa. Se vaatii paljon kannustusta ja tukea. Ei voi rakastaa muita, jollei rakasta itseään.

- Avain selviytymiseen on armollisuus itseään kohtaan. Jokainen voi tehdä vain parhaansa siinä tilanteessa. Kukaan meistä ei ole täydellinen, kaikki tekevät virheitä, täytyy osata antaa anteeksi itselle. Tämä edistää selviytymistä.

Tukihenkilön kokemuksia

”Kaikki alkoi siitä, kun mä lopputilin sain” näin Irwinin laulunsanoja lainaten. 14 vuotta betonitehtaalla laadunvalvojana loppui irtisanomiseen tuotannollisista ja taloudellisista syistä. Sisäinen ääni sanoi jo ennakkoon, että tämä YT-neuvottelu koskee minua ja niin siinä sitten kävi. Näin myös enneunen, jossa synnytin yllättäen poikalapsen ja minulla ei ollut sille vaippoja eikä vaatteita. Tämän enteen kerroin myös pomolle, joka kertoi lopputilistä. Ajattelin, että nyt haluan tehdä ihan jotain muuta, vaikka lähteä Afrikkaan paskakaivoja kaivamaan, mun

tie rakennusalalla on loppu. Uusi alku jossain, en tiedä vielä missä ja mitä, luotan yläkertaan, että minusta pidetään huolta ja saan sen mitä tarvitsen. Pärjään kyllä.

Perheeni vaikeudet alkoivat vaikeuksilla lasten kanssa. Saimme perhetyöntekijän tueksemme, se ei riittänyt. Kaksi kiireellistä sijoitusta, jotka johtivat huostaanottoon. Perhetyöntekijälle sain purkaa huoliani ja käydä vaikeuksia läpi. Mulla oli henkinen tuki vierellä, en ollut aivan yksin.

VOIKUKKIA-ryhmään lähdin ja vahvistuin vanhempana. Kouluttauduin vertaisohjaajaksi ja sillä koulutuksella sain myös oman itsetunnon ylös. Tunsin ekakerran, että olen arvokas ja rohkaistunut arkuudesta, josta olen kärsinyt koko lapsuuteni ja nuoruuteni. Minusta tuli uusi, itseään arvostava ihminen. Ja se oli hieno tunne.

Antaessani lehtijuttua VOIKUKKIA-ryhmästä koin sen itselle tärkeäksi asiaksi. Kerroin rohkeasti ja avoimesti muille, ettei ole häpeä pyytää apua. Meitä on paljon, jotka kamppailee vaikeitten asioitten kanssa aivan yksin.

Lehtijuttu poiki sen, että eräs äiti halusi tavata minut sekä jutella, kun hän ei päässyt VOIKUKKIA-ryhmään, joka oli ehtinyt jo alkaa. Ymmärsin vertaistuen tärkeyden, kun tämä äiti kertoi, ettei voi kenenkään muun kanssa asiasta puhua. Me lenkkeiltiin, käytiin vesijuoksulla uimahallissa, kierrettiin kirppareita, käytiin syömässä ja tehtiin kaikkea kivaa. Saunanlauteilla oivalsin, että voisin hyödyntää tätä omaa kokemusta ja alkaa tehdä tätä vaikka työkseni, kun olin ollut jo monta vuotta työttömänä, jotenkin, että saisin ihan palkan.

Soitin työkkäriin ja sieltä sanottiin, että olin oikeutettu korkeampaan palkkatukeen. Voisin mennä minne vaan töihin. Siitä alkoi minun suuri haave.

Soitin Helsinkiin VOIKUKKIA-hankkeelle ja kysyin mitä tuumivat ajatuksestani. Onko muualla Suomessa tämmöistä tukihenkilötyötä jo alettu tekemään? Ei ollut, mutta on ajankohtainen asia, joka puolella puhutaan, että pitäisi olla tällaista toimintaa.

Otin yhteyttä Kotkan omiin sosiaalityöntekijöihin ja he alkoivat kyselemään ylemmiltä pomoilta asiaa ja ne innostui ajatuksesta. Kokeillaan miten se toimii. Sain seitsemän kuukauden pestin Kotkan Lastensuojeluun 1.10.2014 – 30.4.2015 väliseksi ajaksi. Työhuonetta ei ollut. Työpuhelimen sain sekä kuukausibussikortin. Työaika oli kuusi tuntia päivässä. Ensimmäinen asiakas soitti jo heti ekana päivänä ja tämä suhde on jatkunut kerran viikossa. Kaiken kaikkiaan on ollut kuusi asiakassuhdetta, pitempiä ja lyhkäisempiä.

Tässä tukihenkilötyön lomassa keväällä 2015 alkoi myös VOIKUKKIA- ryhmä missä olen vertaisohjaajana. Nautin, kun olemme sopineet muiden ohjaajien kanssa, että huolehdin ryhmään kaikki tarjottavat. Tykkään leipomisesta ja tarjoilun suunnittelusta. Saan itsenäisesti keksiä ja tehdä työajalla tarjoilut.

Tukihenkilötyön koen itse erittäin tärkeäksi. On hienoa huomata kuinka asiakkaat alkaa avautua ja muuri sulamaan ympäriltä. Ne alkaa kuoriutua taakasta. Vaikeistakin asioista, mitä ei ole ennen voinut kellekään puhua, on alkanut jo heti ekalla kerralla puhumaan. Koen, että oma avoimuus helpottaa niitä avautumaan asioista. Onhan muillakin näitä ongelmia.

Yhtä asiaa mitä tässä työssä olisin kaupungilta kaivannut, olisi joku kortti, että voisin asiakkaille tarjota vaikka kahvit tai jotain pientä. Sen olen huomannut, että avun tarve täytyy tulla ihan asiakkaalta itseltään, ei työntekijän painostamana. Kanava, miten asiakkaita minun mielestä parhaiten saisi, olisi sosiaalityöntekijöiden jatkuva informaatio tällaisesta palvelusta asiakkaille. Siitä asiakkaat itse innostuu ja ymmärtää tarvitsevansa vertaisen tukea.

Alussa tein markkinointikirjeen missä kerroin itsestäni ja tästä työstä. Sosiaalityöntekijä teki listat niistä asiakkaista, jotka niitten mielestä hyötyisi tuesta. Lähetin kirjeet kotiin, mutta se ei toiminut. Yhtään yhteydenottoa ei tullut sitä kautta. Toinen tapa oli, että sosiaalityöntekijä soitti asiakkaalle ja kertoi ensin minusta ja antoi luurin minulle, minkä jälkeen sovittiin tapaamisaika. Sekään ei pitemmän päälle toiminut. Yhtä asiakasta tapasin pari kertaa. Tuntui, että idea oli enemmän työntekijän, tarve ei tullut aidosti asiakkaalta. Se asiakassuhde loppui kahteen kertaan.

Erään asiakkaan kanssa kävi niin, että tavattiin kerran ja toisella kerralla piti mennä uimahalliin. Hän itse ehdotti päivän ja paikan, muttei tullutkaan tapaamiseen. Oliko syy se, kun ei kaupungilta saanut mitään tukea uimalippuihin? Yritin soittaa ja laittaa viestiä, mutta en saanut vastausta, missä meni pieleen?

Yksi asiakas löysi minut Kotkan nettisivujen kautta. Omista tukihenkilösivuista. Hän jopa muutti Kotkaan tämän vertaistuen takia, kun meiltä löytyy tällaista palvelua. Oli entinen kotkalainen. Sain siis uuden asiakkaan, jonka kanssa tapailtiin kuusi kertaa ja käytiin useita puhelinkeskusteluja.

Eräät asiakkaat löysivät minut lehtijutun kautta, mutta olivat ulkopaikkakuntalaisia. Se tyssäsi siihen, ettei ollut kotkalainen. Muutenkin tuntui, ettei heidän ja minun ajatukset tukihenkilön tehtävistä ihan kohdanneet. Tässä vaiheessa ajattelin, että tehtäväni tukihenkilönä on vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta eikä toimia ”asianajajana” erilaisissa riitatilanteissa.

Työnohjausta olen saanut Kujalan Virpiltä, minkä koen erittäin tärkeäksi. On joku kelle itse voin puhua asioista, jotka minua tässä työssä painaa tai on haasteellista.

Työtunnit eivät tässä ihan täyty, mutta on ollut paljon kaikenlaisia puhujatilaisuuksia, missä olen ollut mukana ja sitä kautta saanut tunteja. Esimerkiksi Lappeenrannan Ammattikorkeakoulussa pidin sosionomiopiskelijoille neljän tunnin luennon VOIKUKKIA-vertaisryhmistä ja omasta tukihenkilötoiminnasta. Sininauhaliiton järjestämillä Naisten Päihdetyönpäivillä olin työpajoissa alustajana ja Helsingissä olin Galleriakävelyssä, missä esittelin tätä omaa työtäni posterin muodossa. Puhuin uusille sijaisperheille Pride-koulutuksessa. Näistä puhujamatkoista saan itselleni paljon voimaa. Tulee suuri kiitollisuuden tunne että selvisin. Luotan aina, kun menen puhumaan, että saan ne sanat mitä minun pitää sanoa.

Tukihenkilönä toimimisen aikana (7kk) minulla oli yhteensä kuusi asiakasta. Heidän kanssaan käytetyn ajan kirjasin työajanseurantataulukkoon, joka käytiin läpi tukiryhmässä kerran kuussa.

Tukihenkilö ihmisenä:

- halu auttaa
- avoin
- sosiaalinen
- pitää osata rajata
- kaikkien murheita ei voi kantaa
- ymmärtäväinen

Tähän lopuksi voisin sanoa, että olen kiitollinen tästä työstäni, mitä olen saanut tehdä. Luotan, että minua ohjataan tässä ja tiedä mihin tämä tie vielä johtaa. Jossain muodossa haluan tulevaisuudessakin auttaa vanhempia. Vaikka sanoin lähteväni paskakaivoja kaivamaan Afrikkaan jäin vertauskuvallisesti tänne Suomeen niitä kaivoja kaivamaan - ihmisten pahaa oloa ja törkyä kuuntelemaan. Näin elämä voi heittää.

Olen ymmärtänyt itse, että jollen olisi joutunut käymään näitä vaikeuksia läpi, en myös olisi henkisesti kasvanut. Mikä ei tapa, se vahvistaa.

Huostaanoton jälkeen vanhemmuus VOI KUKKIA, olen saanut itse sen tuntea.

Suuri kiitos VOIKUKKIA-hankkeelle ja Kotkan kaupungille.

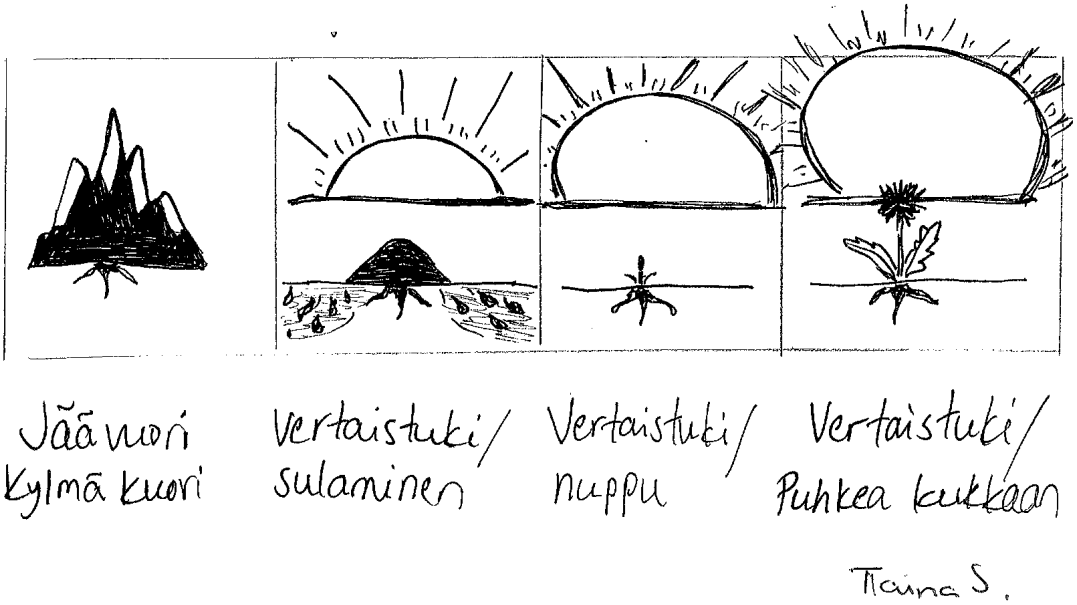

Kuva: Vertaistuesta I, jäävuori, Taina Simos 2015

5.4 ”Tukihenkilö on ihminen paikallaan” - kotkalaisäidin kokemuksia

Hanna Hägglund,
kotkalaisäidin puhelinhaastattelun 11.5.2015 pohjalta

Kun lapseni otettiin huostaan, etsin aktiivisesti itselleni apua. Sosiaalityöntekijä ehdotti minulle tukihenkilön tapaamista ja se tuntui heti hyvältä ajatukselta. Vaikka olen tarvittaessa saanut myös ammattiapua, oli tukihenkilön kohtaaminen erityislaatuista. Hän on ollut rinnalla kulkija. Minua auttoi todella paljon se tieto, että hänellä itsellään oli saman tyyppisiä kokemuksia. Tuntui, että hänelle voi puhua rohkeasti ja avoimesti, omana itsenään. Emme tarvitse rooleja.

Toisen tukemisessa on tärkeää, että persoonat kohtaavat. Meillä synkkasi heti hyvin tukihenkilön kanssa. Hän on hyvä kuuntelija ja hirveän hyvin läsnä, ihminen paikallaan. Voin puhua kaikesta ja luotan, että tukihenkilö kestää sen. Tämä

tieto on minulle tärkeä. On paljon parempi, että voi puhua suoraan ja pohtia vaikeitakin tunteita avoimesti. Silloin pääsee helpommin omissa asioissa eteenpäin. Vaikean asian kohtaaminen suoraan päin auttaa eniten. Silloin pitää panna itsensäkin alttiiksi.

Koen, että tapaamiset tukihenkilön kanssa ovat olleet kuin täsmäapua juuri minun tilanteeseeni. On ollut ihminen lähellä. Myöhemmin pääsin mukaan myös vertaistukiryhmään. Ryhmässä oli hyvät teemat ja lapsista pääsi puhumaan paljon. Olen saanut todella hyviä ja kestäviä ajatuksia niin ryhmästä kuin tukihenkilöltä. Mutta tukihenkilön kanssa pystyi puhumaan paljon henkilökohtaisemmista asioista. Oli tärkeää tietää, että akuutissa tilanteessa voin soittaa hänelle. Hyvää oli myös se, että tapaamisia oli usein, kerran viikossa ja säännöllisesti.

Olen tyytyväinen ja onnellinen, että tällainen mahdollisuus oli. Tukihenkilö on ollut minulle tosi tärkeä apu tähän elämäntilanteeseen. Hän tuki ja vahvisti tulevaisuudennäkymiäni. Näkyvyyttä ja kuuluvutta tälle toiminnalle tarvitaan lisää. Näkyvyys poistaa turhaa häpeää. Ongelmia ei pidä peitellä, eikä ole syytä jäädä yksin raskaiden ajatusten kanssa. Joskus elämässä on vain niin, että ei pysty eikä hallitse. Se ei ole loppu vaan uuden alku ja tukihenkilön apu voi kantaa pienin askelin hedelmää. Se antaa toivoa ja toivo on hirvittävän tärkeää. Silloin kun uskoo toivoon ja selviämisen mahdollisuuteen, se auttaa eteenpäin. Murhemieltä, surua ja epätoivoa on jo ihan riittävästi. Toivoa tarvitaan ja toistoa: ”kyllä tästä selvitään, pikkuhiljaa”.

6. Vanhempien tukemisen juurruttaminen ja kehittäminen

Hyviä ideoita on maailma pullollaan. Mutta miten ne saataisiin kaikkien tietoon? Ja ennen kaikkea: miten tieto muuttuu käytännön tekemiseksi? VOIKUKKIA-verkostohankkeen aika 2010 – 2015 on ollut jatkuvaa opintietä siinä, miten ideat toteutetaan käytännössä. Kaikki ei aina ole mennyt niin kuin Strömsössä. Onneksi vertaisuus on ollut voimaa myös kehittämistyössä. Kasvava ja aktiivinen ohjaajien verkosto, kehittämisestä innostuneet sijoitettujen lasten vanhemmat sekä samojen juurruttamiskysymysten kanssa painiskelevat yhteistyökumppanit ovat olleet olennainen apu työssämme.

Tärkein oppi kehittämistyöstä on ollut se, että mikään ulkoapäin saneltu malli ei ota tuulta alleen, oli idea kuinka hyvä tahansa. Tarvitaan sopiva joukko paikalliset olot tuntevia innostuneita ihmisiä pohtimaan alusta alkaen, miten vanhempien tukeminen toteutetaan juuri meidän alueellamme. Parhaiten on onnistuttu siellä, missä käytännön työtä ovat olleet suunnittelemassa kaikki osapuolet: sijoitettujen lasten vanhemmat, vertaistukiryhmien ohjaajat, esimiehet, kunnan, seurakunnan, järjestöjen ja yksityisten palveluntarjoajien edustajat.

Tässä kappaleessa esitellään muutama esimerkki siitä, miten vanhempien tukemiseen on kehitetty uusia tapoja sekä miten toiminta on saatu paitsi juurtumaan, myös versomaan. Näitä hyviä käytäntöjä syntyy koko ajan lisää.

6.1 Hankeyhteistyön voima - VOIKUKKIA -toiminta osaksi Itäisen Uudenmaan lastensuojelutyötä

Marika Johansson

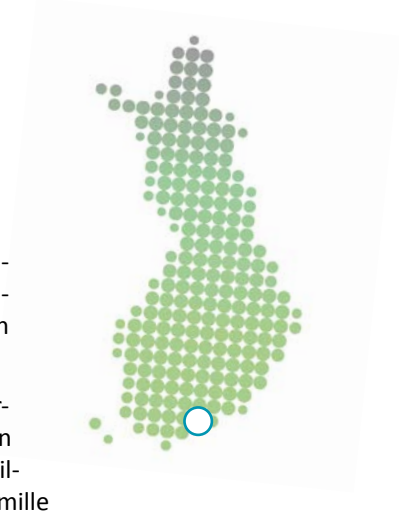

Tausta

Vuonna 2010 Itäisen Uudenmaan alueella käynnistyi päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämishanke jonka tavoitteena oli lisätä asiakasosallisuutta ja kehittää asiakkaiden kuntoutusta tukevia matalan kynnyksen palveluita.

VOIKUKKIA-verkostohankkeen ja alueen päihde- ja mielenterveyspalveluiden Kaste-kehittämishankeen yhteistyöllä alueen kuntiin on tuotu vertaisryhmätoiminta huostaanoton kokeneille vanhemmille. VOIKUKKIA-ryhmät mahdollistavat vanhemmille turvallisen foorumin käsitellä vaikeaa aihetta.

Elämä haltuun-projekti ja sen jatkumo Kokemuksesta voimaa-hanke, on koordinoinut ja jalkauttanut toimintaa itäisen Uudenmaan kuntiin yhteistyössä VOIKUKKIA-verkostohankkeen kanssa.

Päihde- ja mielenterveysongelmat koskettavat ja vaikuttavat sekä sairastuneen omaan elämään että lähipiiriin. Lapsen huostaanoton taustalla voi olla vanhempien vaikeat päihde- ja mielenterveysongelmat, mutta kodin ulkopuoleiseen sijoitukseen saatetaan päätyä myös silloin, kun lapsen tai nuoren käytös on päihteiden tai mielenterveysongelmien takia itselle tai muille vaaraksi.

Huostaanottoon kulminoituu usein pidempiaikainen elämänkriisi. Huostaanotto itsessään on perheelle uusi kriisi joka pahimmillaan saattaa syventää taustalla olevia päihde- ja mielenterveysongelmia. On tärkeää, että sekä lapsi että vanhempi saa tilanteessa tukea ja kriisiapua. Huostaanottoon liittyviä negatiivisia tunteita ja häpeää on vaikea jakaa. Moni huostaanoton kokenut vanhempi kokee jäävänsä vaille tukea ja apua vaikka hänellä saattaa olla useita asiakassuhteita palvelujärjestelmässä, jossa kriisiä olisi mahdollista käsitellä.

Tavoite

Hankeyhteistyön tavoite oli juurruttaa VOIKUKKIA-toiminta osaksi alueen kuntien lastensuojelutyötä vahvistamalla alueen ohjaajaverkostoa sekä valmistelemalla toiminnan koordinaation siirtoa hankkeelta kunnalliselle taholle.

Menetelmät

Porvoon, Loviisan, Sipoon ja Askolan kunnat ovat solmineet VOIKUKKIA-toiminnasta kumppanuus- ja palvelusopimukset joissa määritellään toiminnan edellytyksiä ja resurssijakoa. Toimintaa alueella ohjaa tehtävää varten perustettu ohjaustyöryhmä. Ohjaustyöryhmään kuuluvat alueella koulutetut VOIKUKKIA-ryhmän ohjaajat, VOIKUKKIA-aluekoordinaattori sekä lastensuojelutyön päälliköt neljän kunnan alueelta.

Itäisen Uudenmaan hankekoordinaattori on vastannut VOIKUKKIA-toiminnan koordinoinnista. Tehtävään on sisältynyt ohjaajien ja ryhmäläisten rekrytointi, toiminnasta tiedottaminen sekä ohjaajaverkoston ja ohjaustyöryhmän työskentelyn koordinointi. Keväällä 2015 itäisen Uudenmaan alueen päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämishanke päättyy ja toiminta siirtyy Porvoon kaupungin hallintaan.

Kuvio: VOIKUKKIA- vertaisryhmätoiminta itäisellä Uudellamaalla

Tulokset

Kokemuksesta voimaa -hanke sekä hanketta edeltänyt Elämä haltuun-projekti on kustantanut lastensuojelun ammattilaisten VOIKUKKIA-ohjaajakoulutukset. Hankealueella on tällä hetkellä yhteensä kahdeksan VOIKUKKIA-vertaisryhmän ohjaajakoulutuksen suorittanutta ammattilaista. VOIKUKKIA-ryhmänohjaajia on kunnittain seuraavasti: Porvoossa viisi, Loviisassa kaksi ja Askolassa yksi. Toiminnan koordinaatiovastuu siirtyy hankekauden jälkeen osaksi Porvoon turvakodin sosiaalityöntekijän toimenkuvaa. Turvakoti palvelee Itäisen Uudenmaan kuntia ja tekee tiivistä yhteistyötä kuntien lastensuojeluntyön yksiköiden kanssa.

Tuotokset

Vuosina 2012 -2015 alueella on ohjattu yhteensä kolme ylikunnallista VOIKUKKIA-vertaistukiryhmää.

VOIKUKKA-ryhmiin on osallistunut 13 vanhempaa neljän kunnan alueelta. Jokaisessa ryhmässä on hyödynnetty kokemusasiantuntijoita. He ovat jakaneet ryhmäläisille oman kokemuksensa ja selviytymistarinansa lapsensa huostaanotosta. Kokemusasiantuntijoiden mukanaolo on koettu tärkeänä ja se on tuonut ryhmäläisille uusia näkökulmia, hyväksyntää ja toivoa omaan elämäntilanteeseen.

Johtopäätökset

VOIKUKKIA-toiminta on hankeyhteistyön tuloksena osa itäisen Uudenmaan kuntien lastensuojelutyön palveluvalikkoa.

6.2 VOIKUKKIA-vertaistukitoiminta osaksi Rauman lastensuojelun palveluvalikkoa

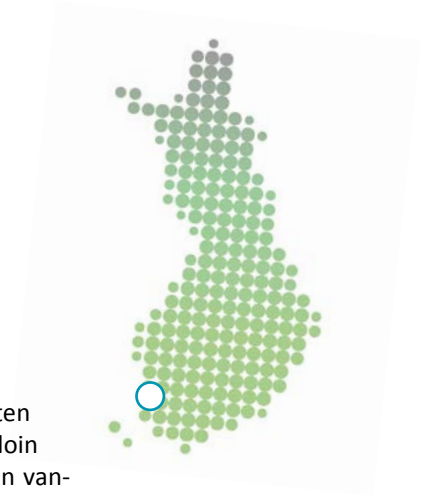

Terttu Nuolivaara

Taustaa

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminta huostaanotettujen lasten vanhemmille alkoi Raumalla vuosien 2004-2005 aikana. Silloin toteutuivat kaksi ensimmäistä ryhmää. Aluksi ryhmätoiminnan vanhemmille tarjosivat ja järjestivät yhteistyössä Rauman Perhetukikeskus ja seurakunta. Toiminta koettiin niin hyvänä, että tuli tarve kouluttaa lisää ohjaajia ryhmien vetäjiksi. Vuonna 2011 kolme Perhetukikeskuksen ammattilaista suoritti VOIKUKKIA-ohjaajakoulutuksen.

Haasteita

Ryhmien toiminnasta saadusta positiivisesta palautteesta huolimatta johto ei heti nähnyt VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien merkittävyyttä yhtenä lastensuojelun tarjoamana palveluna vanhemmille. Merkittävänä käännekohtana toimi yhteistyöpalaveri, jossa lastensuojelun päällikkö, Perhetukikeskuksen palveluesimies, sosiaalityöntekijöiden edustaja, lastensuojelun avotyön palveluvastaava ja lastensuojelun avotyön ohjaajat, jotka toimivat ryhmien ohjaajina kokoontuivat yhdessä arvioimaan toiminnan vaikuttavuutta.

Tuloksia

Yhteistyöpalaverin tuloksena voitiin todeta, että ryhmistä saadun palautteen, useiden perheiden kerralla saaman tuen ja lisäksi lastensuojelulain velvoitteiden perusteella, oli järkevää sisällyttää vanhemmille suunnattu vertaistukiryhmätoiminta pysyväksi toimintamalliksi Rauman lastensuojelun palveluvalikkoon. Toiminnan vakiinnuttamiseksi johdon tuki ja yhdessä sovitut resurssit olivat ensiarvoisen tärkeitä.

Nykykäytäntö

Nykyisin ”Rauman malli” toimii siten, että jokaisen huostaanoton yhteydessä vanhemmille annetaan VOIKUKKIA-esite. Tämä tapahtuu lapsen sijaishuoltopaikassa pidettävässä ensimmäisessä asiakassuunnitelmapalaverissa. Sosiaalityöntekijä kertoo vanhemmille vertaistukiryhmätoiminnasta myöhemminkin. Näin vanhemmat saavat tietoa toiminnasta ja voivat itse määritellä milloin ovat valmiita osallistumaan ryhmään.

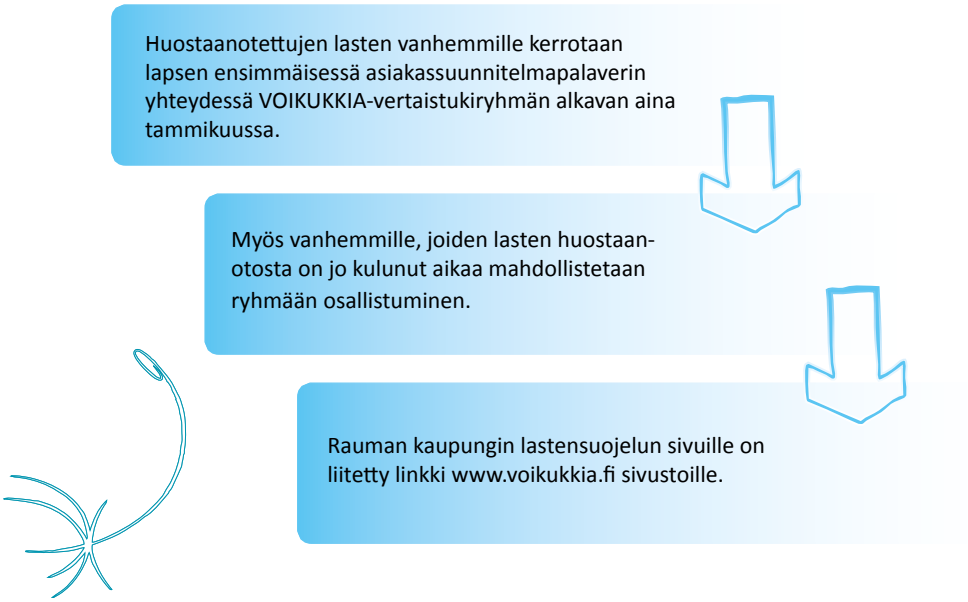

Kuva: Rauman malli VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminnasta

6.3 Sijaishuollon sosiaaliohjauksen palveluvalikko Espoossa

Sanna Hämäläinen

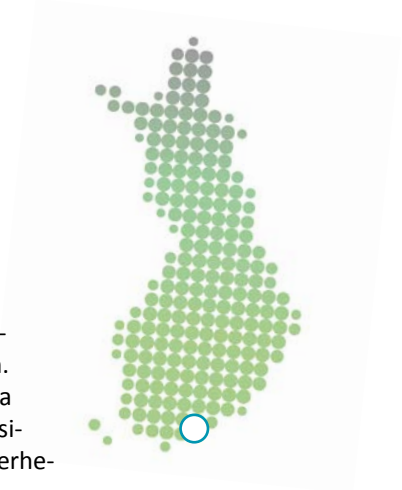

Sijaishuollon aikaisen sosiaaliohjauksen palvelut on keskitetty Espoossa Poijupuiston lastensuojelupalveluiden yksikköön. Poijupuiston lastensuojelupalvelut aloitti toimintansa vuonna 2010 ja sijaishuollon sosiaaliohjauksen palveluiden lisäksi yksikössä on nuorten vastaanottokotitoimintaa sekä tehostetun perhetyön palvelua avohuollon asiakasperheille.

Sijaishuollon sosiaaliohjauksen palveluita on kehitetty yhteistyössä sijaishuollon sosiaalityön tiimien, laitoshoidon ja perhehoidon kanssa. Työryhmä on itse ollut motivoitunut kehittämään lastensuojelun sijaishuollon kentälle palveluita, joita ei ole ennen ollut tarjolla. Kysymys, miten perheiden ja perheenjäsenten olisi mahdollista kuntoutua, on keskeinen. Sijaishuollon sosiaaliohjauksen työryhmän kantavana missiona on ollut sosiaaliohjauksen ammatillisen osaamisen hyödyntäminen lastensuojelun sijaishuollossa. Sosiaaliohjausta on kehitetty sosiaaliohjauksen ammatillisen kompetenssin ja asiakastarpeen näkökulmasta. Työryhmän usko intensiiviseen, suunnitelmalliseen, tavoitteelliseen ja kuntouttavaan prosessiin asiakastyössä on ollut keskiössä palvelutarjontaa kehitettäessä. Työskentelyn lähtökohtana on asiakkaan voimavarojen ja mahdollisuuksien tukeminen.

Sijaishuollon sosiaaliohjauksen palveluita ovat: sijaishuollon aikainen perhetyö, sijaisperheiden tehostettu tuki, nuoren ammatillinen tukihenkilötoiminta, perhetilanteen kartoitus, vanhemman sosiaaliohjaus ja asiakassuunnitelma sekä erilaiset vertaistukiryhmät. Palveluihin ohjaudutaan sosiaalityöntekijän lähetteellä.

Perhetilanteen kartoitus

Perhetilanteen kartoitus on sosiaaliohjauksen ammatillinen työprosessi. Työn tavoitteena on muodostaa intensiivisen asiakastyön kautta kuva perheen tämänhetkisestä tilanteesta. Työprosessissa perhe haastetaan mukaan perheen tilanteen kartoittamiseen. Perhettä autetaan tarkastelemaan omaa tilannettaan eri näkökulmista ja tunnistamaan perhe en vahvuudet ja ne osa-alueet, joihin perhe tarvitsee tukea. Vahvuuksien ja voimavarojen tunnistamisen myötä syntyy yhteinen ymmärrys perheen tilanteesta ja voidaan yhdessä suunnitella tarpeen mukaista tukipalvelua. Perhetilanteen kartoitus voidaan tehdä esimerkiksi tilanteessa, jossa pohditaan lapsen sijaishuollosta kotiinpaluun mahdollisuuksia.

Vanhemman sosiaaliohjaus ja asiakassuunnitelma

Vanhemman sosiaaliohjausta voidaan tarjota vanhemmalle, jolla on tarve oman elämäntilanteensa kartoittamiseen ja kuntouttamiseen. Sosiaaliohjauksen prosessissa laaditaan vanhemman kanssa yhdessä vanhemman asiakassuunnitelma, jonka avulla kartoitetaan tuen tarpeet ja tehdään suunnitelma siitä, miten vanhempi saa tarvitsemaansa apua. Tarvittaessa vanhempi saa tukea sosiaaliohjaajalta palveluiden piiriin saattamiseksi tai niiden vastaanottamisen motivointiin. Sosiaaliohjaus voi olla myös keskusteluapua ja tukea vanhemmuuteen ja omaan jaksamiseen.

Sijaishuollon aikainen perhetyö

Sijaishuollon aikainen perhetyö on perheen tilannetta kuntouttavaa tai kannattelevaa palvelua. Perhetyötä tarjotaan sijoituksen aikana kuntouttavana prosessina tai sijoituksen päättyessä, kun halutaan varmistaa kotiutumisen onnistuminen tiiviillä kotiin vietävällä tuella. Perhetyön tavoitteet asetetaan aina yhdessä perheen kanssa, perheen tarpeista.

Ammatillinen tukihenkilötoiminta

Ammatillista tukihenkilötoimintaa on mahdollista tarjota tilanteissa, jossa nuori tarvitsee erityistä tukea. Nämä tilanteet voivat olla esimerkiksi itsenäistymisvaiheessa tai sijaishuoltopaikan muutoksen yhteydessä, kun nuorelle ei ole muuta tukea tarjolla.

Sijaisperheiden tehostettu tuki

Sijaisperheiden tehostettu tuki on perhetyötä, jossa sijaisperhettä tuetaan perheeseen sijoitetun lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä haastavissa tilanteissa tai perheen kriisitilanteessa.

Vertaistukiryhmät

Poijupuistossa järjestetään vuosittain huostaanotettujen lasten vanhemmille tarkoitettuja VOIKUKKIA -vertaisryhmiä. Lisäksi järjestetään muita ryhmiä vanhemmille, lapsille, nuorille sekä sijaisvanhemmille.

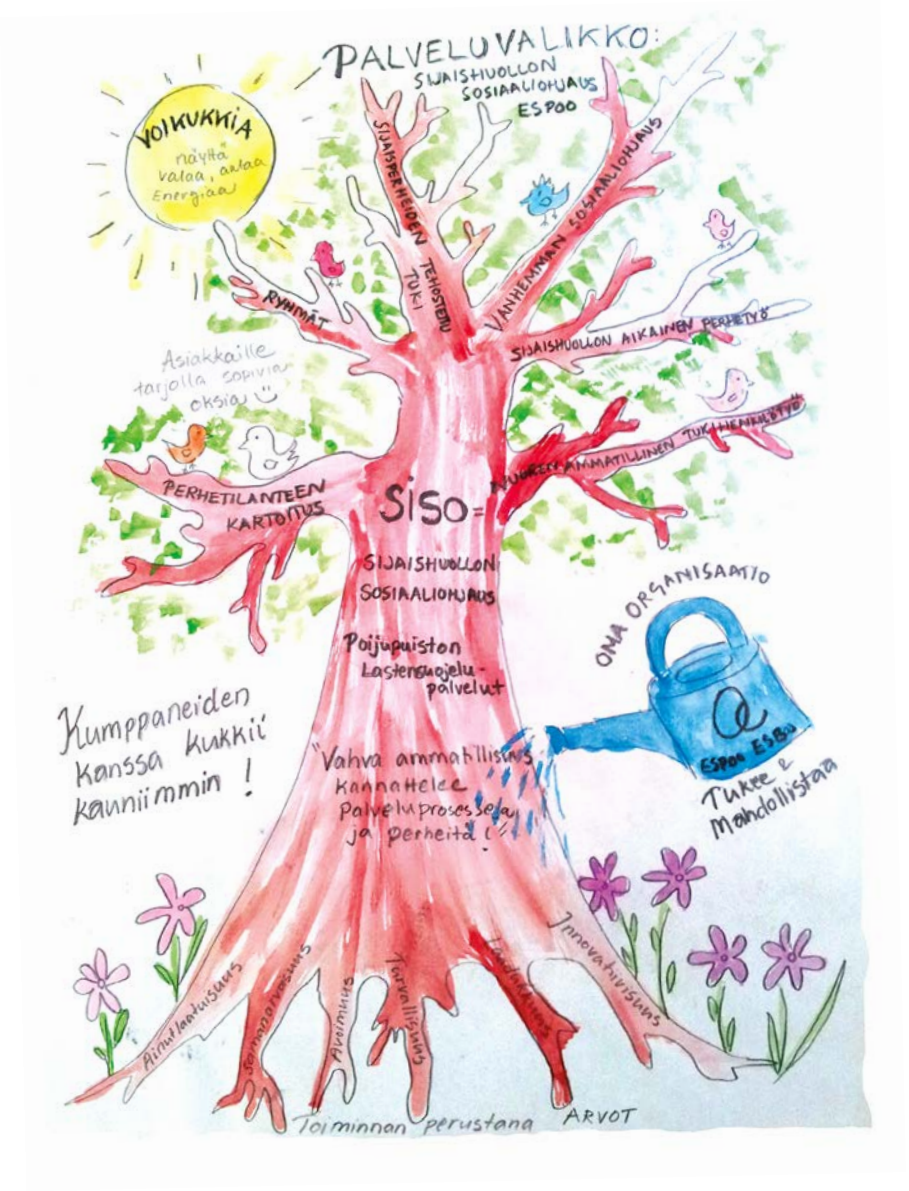

Kuva: "Kumppaneiden kanssa kukkii kauniimmin!" Espoon kaupungin sosiaaliohjauksen puu saa valoa, vettä ja ravinteita, vahvistuu ja versoo uutta, Sanna Hämäläinen 2015

6.4 Ryhmän perustamisen haasteet ja ratkaisut

Iina Järvi

VOIKUKKIA-ohjaajiksi koulutettuja vanhempia sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia oli keväällä 2015 yhteensä 335 henkilöä. Koulutuksen käyminen ei kuitenkaan vielä automaattisesti tarkoita, että ryhmätoiminta käynnistyy ja vakiintuu alueella. Koulutetuille VOIKUKKIA-ohjaajille tehdyn kyselyn tulosten mukaan suurin yksittäinen este ryhmien käynnistymiselle on osallistujien puute. Tämä tieto on ristiriidassa sen kanssa, että sijoitettujen lasten vanhemmat kertovat jäävänsä ilman tukea palveluiden puuttuessa. Kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Tämä johtuu monesta syystä. Joillakin paikkakunnilla ryhmiä ei ole, naapurikunnan ryhmään ei pääse, vanhempi ei uskalla hakeutua ryhmään syystä tai toisesta tai vanhempi ei yksinkertaisesti tunne hyötyvänsä ryhmätoiminnasta. Joissakin tapauksissa vertaistukiryhmien markkinointia ei ole, jolloin palvelusta ei tiedetä.

Muita syitä sille, etteivät koulutetut VOIKUKKIA-ohjaajat ole päässeet ohjaamaan ryhmää, ovat muun muassa rahoituksen, aikaresurssien tai työparin puute. Toiminnan aloittamisen kannalta onkin erityisen tärkeää, että se on hyväksytty ja ”siunattu” johdon ja koko työyhteisön taholta. Vertaistukiryhmien pohjatyö vaatii aikaa jo ennen ryhmien alkamista. On tärkeää, että toiminnan raameista on sovittu hyvissä ajoin ennen toiminnan alkua. Ohjaajana toimivan ammattilaisen työaikaa kuluu kymmenen ryhmäkerran ajan lisäksi myös suunnitteluun, markkinointiin ja vanhempien tapaamisiin ennen ryhmän alkua. Kaikki tämä pitää huomioida työajan resursoinnissa. Myös työparin puuttuminen voi olla este ryhmätoiminnan aloittamiselle. Mikäli alueella tai organisaatiossa on vain yksi koulutettu VOIKUKKIA-ohjaaja, ryhmien ohjaaminen voi osoittautua liian raskaaksi tehtäväksi. Olisikin tärkeää lähettää vähintään kaksi ammattilaista samasta organisaatiosta ohjaajakoulutukseen. Toinen ja usein hyödyllisempi vaihtoehto on tehdä heti alusta alkaen yhteistyötä naapurikuntien, diakoniatyön, yritysten tai järjestöjen kanssa. Tällöin sekä työpanos että ryhmistä saatu oppi ja kokemus jakautuvat laajemmalle.

Koulutetuille ohjaajille tehdyn kyselyn mukaan kynnys ryhmän ohjaamiseen nousee merkittävästi, jos ohjaaja ei ole päässyt aloittamaan ensimmäistä vertaistukiryhmää vuoden sisällä ohjaajakoulutuksesta. Jatkossa tavoitteena on kehittää koulutuksia siten, että ryhmänohjausharjoittelu on osa ohjaajaksi valmistumista.

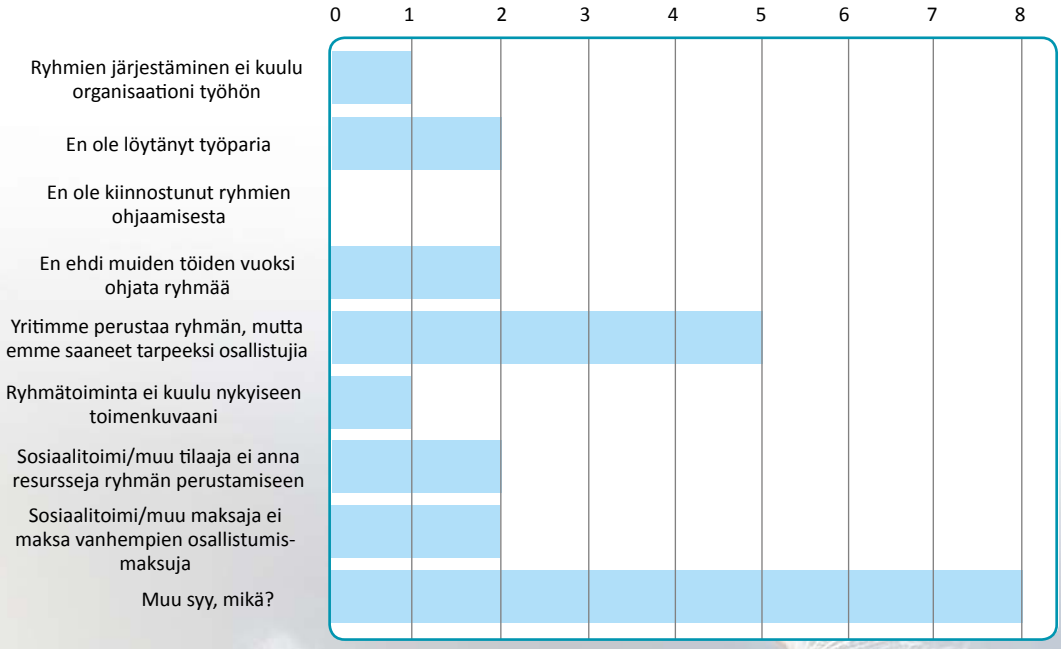

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminnan esteitä.
VOIKUKKIA-verkostohankkeen väliarviointi Nina K. Hietakangas 2014.

Markkinointi

VOIKUKKIA-toiminnan markkinointi ja siinä toimivien väylien löytäminen on osoittautunut ensiarvoisen tärkeäksi tekijäksi ryhmien perustamiselle. Alueelliset erot markkinoinnissa ovat myös suuret. Mikä toimii yhdellä paikkakunnalla ei välttämättä toimi toisella. Hyviä ja toimivia malleja markkinointiin ovat muun muassa VOIKUKKIA-toiminnasta kertovan esitteen antaminen vanhemmille ensimmäisessä asiakassuunnitelmatapaamisessa, esitteen lähettäminen kaikille lapsensa huostaanoton kokeneille vanhemmille kotiin, sosiaalityöntekijän tai muun työntekijän henkilökohtainen informointi vertaistukiryhmistä, asiaan palaaminen asiakasprosessin eri vaiheissa sekä ryhmän käyneiden ja ryhmän ohjaajien haastattelut paikallislehdissä.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien loppupalautteista selviää, että monista hyvistä tiedotuskanavista huolimatta, henkilökohtainen keskustelu ryhmästä on kaikkein tärkein. Ylivoimaisesti suurin osa vastaajista oli löytänyt ryhmään sosiaali- tai perhetyöntekijän vinkistä. Heidän roolinsa tiedottamisessa on siis todella tärkeä. Ensimmäistä ryhmää järjestettäessä on hyvä, jos ryhmän ohjaajat voivat suoraan itse kertoa vanhemmille ryhmän sisällöistä. Näin vältytään vääriltä käsityksiltä ja turhalta ennakkokarsinnalta. Sitten kun ryhmätoiminta on jo kaikille työntekijöille tutumpaa, on tutun työntekijän suositus ryhmästä erittäin tärkeä. Olennaista on, että ryhmistä kerrotaan kaikille sijoitettujen lasten vanhemmille tasapuolisesti. On tärkeää, että vanhemmat itse yhdessä ryhmänohjaajien kanssa saavat päättää sen, onko tämä ryhmä heitä varten vai ei. Tätä päätöstä ei kukaan muu voi tehdä heidän puolestaan.

Markkinoinnissa olennaista on, että se on säännöllistä, jatkuvaa ja monen eri kanavan kautta tapahtuvaa. Ei riitä, että vanhemmille kerrotaan kerran asiakasprosessin aikana vertaistukitoiminnasta, vaan sen pitää olla usein toistuvaa. Tietoa ja tukea pystyy ottamaan vastaan eri tavalla kriisin eri vaiheissa. Siksi erilaisten esitteiden, tiedotteiden ja oppaiden tulee olla esillä monissa eri toimipisteissä ja eri muodoissa jatkuvasti saatavilla.

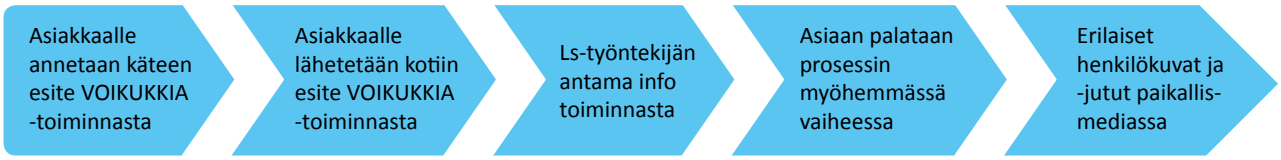

6.5 Takaisin kotiin -ryhmämalli, ohjaajan ja ryhmäläisen kokemuksia

Virpi Kujala

Takaisin kotiin -ryhmä on tarkoitettu vanhemmille tilanteeseen, jolloin lapsen sijoitus päättyy. Ryhmätoiminnan kehittäminen oli osa Viola - Väkivallasta vapaaksi ry:n ja Pelastakaa Lapset ry:n "Kokemukset näkyviin"-hankkeen (2009-2012) toimintaa. Seuraavassa kertovat kokemuksistaan sekä Takaisin kotiin -ryhmää ohjannut sosiaalityöntekijä että ryhmään osallistunut vanhempi.

Ohjaajan kokemuksia Takaisin kotiin –ryhmästä

Virpi Kujala,
sosiaalityöntekijä
Eeva Immosen
puhelinhaastattelun
11.6.2015 pohjalta.

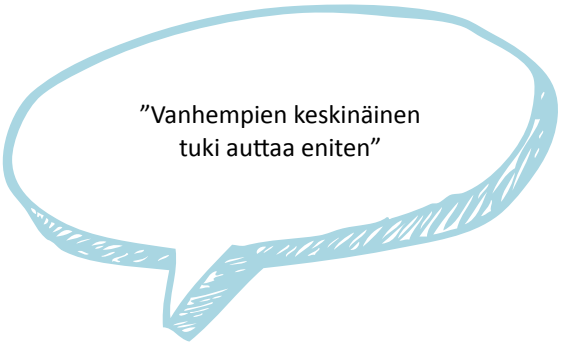

Takaisin kotiin -ryhmän ohjaajana toiminut ja haastattelussa kokemuksiaan kertova Eeva Immonen työskentelee tällä hetkellä Juvan kunnan sosiaalitoimessa sosiaalityöntekijänä työalueinaan sijais- ja jälkihuolto sekä lastenvalvojan tehtävät. Hän suunnitteli ja ohjasi yhdessä perhekotiäiti Leena Häkkisen ja VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän vertaisohjaajan Terhi Moilasen kanssa ensimmäisen Takaisin kotiin -ryhmän Pieksämäellä.

Mistä idea perustaa Takaisin kotiin -ryhmä lähti liikkeelle?

- Meillä oli juuri VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä loppunut ja olimme palaamassa viimeisestä ryhmäkerrasta. Matkalla syntyi keskustelua VOIKUKKIA-ryhmässä vertaisohjaajana toimineen äidin kassa. Hänen lapsensa oli juuri palannut kotiin sijoituksen päätyttyä. Äiti totesi: Silloinhan sitä ryhmää eritysesti tarvitseekin, kun lapsi palaa kotiin! Siinä hetkessä syttyi lamppu! Sovittiin, että perustetaan sellainen ryhmä. Perhekodin äiti Leena Häkkinen, VOIKUKKIA-vertaisohjaaja ja minä aloimme kolmestaan suunnitella ryhmää vanhemmille, joiden lapsi on palannut tai tulee lähiaikoina palaamaan kotiin.

Mihin tarpeeseen ryhmä vastaa?

- Lapsen kotiin palaaminen on uusi ja vaativa vaihe, jossa tulee esille monenlaisia ennalta arvaamattomiakin tilanteita. Muutos, vaikka on toivottu ja myönteinen, herättää myös paljon ristiriitaisiakin tunteita sekä vanhemmassa että lapsessa. On tärkeää, että vanhemmilla on mahdollisuus saada keskustelutukea muuttuneessa tilanteessa.

- Vertaiset, samaa kokeneet, ovat parhaita kuuntelijoita ja tukijoita toisilleen. He voivat jakaa kipeitä tunteita ja epävarmuutta luottamuksellisesti. Vanhemmilla on kynnys mennä pyytämään apua viranomaisilta, koska heillä on huoli ja pelko, että avun pyytäminen voi johtaa uuteen sijoitukseen.

- Olennaisinta on, että vanhemmat itse näkevät sen muutoksen, joka on tapahtunut itsessä vanhempana, se oli ryhmän keskeinen tavoite. Vanhemmuudessa on tapahtunut muutos myönteiseen suuntaan, kun lapsi on palannut tai palaamassa kotiin. On tärkeää vahvistaa tuota hyvää kehitystä. Myös lapsi on muuttunut, kotiin palaa ”eri” lapsi kuin se, joka aikanaan sijoitettiin. Ryhmässä mm. tutkitaan vanhemmuutta vanhemmuuden roolikartan avulla ennen sijoitusta, sijoituksen aikana ja sen jälkeen. Näin muutoksen voi parhaiten havaita ja tehdä eri menetelmien avulla näkyväksi.

Miten ryhmä saatiin kokoon?

- Otimme yhteyttä sosiaalitoimeen, jonka kautta ryhmäläiset löytyivät. Sosiaalitoimi työskenteli useamman perheen kanssa, jotka olivat samassa tilanteessa, lapsen kotiinpaluu oli ajankohtainen.

Millaisia kokemuksia sinulla on ryhmästä?

- Ryhmässä vallitsi toiveikas ilmapiiri - toisaalta jännitys, miten selviytyy uudessa tilanteessa. Vertaisten läsnäolo mahdollisti tunteista - epävarmuudestakin - puhumisen ja vaikeiden asioiden käsittelemisen. Ei tarvitse esittää parempaa kuin on. Kaikesta voi puhua kun toiset ymmärtävät, mistä on kyse.

- Ryhmäkerroille oli ohjaajilla suunnitelmat. Suunnitelmallisuus loi turvallisuutta ryhmään. Vaikka ryhmäkerta ei sujunutkaan aina suunnitellun mukaisesti, suunnitelma kuitenkin antoi ryhtiä ja eteenpäin menoa ryhmän työskentelyyn.

Mikä oli tärkeintä ryhmässä?

- Tärkeintä ryhmässä oli mahdollisuus siihen, että vanhemmat voivat jakaa toisten samaa kokeneiden kanssa kokemuksiaan ja tunteitaan, kun lapsi palaa kotiin. Myös niitä epävarmuuden tunteita ja pelkoja, joita muutos aina tuo tullessaan.

- Oikean tiedon saaminen lastensuojelulaista ja -prosessista ja muukin tieto ovat merkityksellisiä, mutta kyllä kokemukset ovat kaikkien tärkeimpiä. Koska kyseessä oli väkivaltatyöhön liittyvä hanke, olivat myös väkivaltaan liittyvät asiat yhtenä aihepiirinä – kuritusväkivalta yleensäkin sekä omat kokemukset väkivallan kohteena olemisesta ja itse tehdystä väkivallasta.

Kenen pitäisi järjestää ryhmiä?

- Vanhempien kohtaamiset eivät synny itsestään. On liikaa vaadittu, että haasteellisissa tilanteissa olevat ihmiset ryhtyisivät itse kokoontumaan. Ammattilaisten - palveluja tarjoavien tahojen, erityisesti sosiaalitoimen, tehtävä on pitää tarjolla vanhemmille kokoontumismahdollisuuksia eli tulee järjestää ryhmän kokoontumiselle paikka, hyvä tila ja ajankohta sekä ryhmänohjaajat. Ryhmänohjaajat voivat olla muitakin kuin sosiaalitoimen työntekijöitä.

Takaisin kotiin -ryhmä pähkinänkuoressa

• Vanhemmille, joiden lapsi on palannut tai palaamassa kotiin lastensuojelun sijoituksesta

• Ryhmänohjaajina toimivat ammattilaiset ja vertaisohjaaja

• Työskentelytapa perustuu narratiivisuuteen, ratkaisukeskeisyyteen, dialogisuuteen ja psykoedukaatioon

• Ennen ryhmän alkamista ohjaajat ja ryhmästä kiinnostuneet tapaavat (ennakkohaastattelu)

• Ryhmäkertojen teemat muodostavat rungon työskentelylle. Teemat ovat:

- Tutustuminen, toiveet ja odotukset sekä yhteiset säännöt ja sopimukset

- Lastensuojelulaki, vanhemmuus, oikeudet ja velvollisuudet

- Elämänjana vanhemmuuden näkökulmasta ajalta ennen sijoitusta, sen aikana ja nyt

- Vanhemmuuden rooleja tutkitaan elämänjanatehtävän ja Vanhemmuuden roolikartan sekä kullekin kerralle annettujen kotitehtävien avulla seuraavilla ryhmäkerroilla, joiden teemat ovat:

  • Huoltaja

  • Rajojen asettaja

  • Rakkauden antaja

  • Puhetta väkivallasta

  • Elämän opettaja ja ihmissuhdeosaaja

Linkki oppaaseen: www.violary.fi/project/takaisin-kotiin

Äidin kokemuksia Takaisin kotiin -ryhmästä

Virpi Kujala,
Takaisin kotiin -ryhmään
osallistuneen Sanna-äidin
puhelinhaastattelun 15.6.2015 pohjalta.

Miten löysit Takaisin kotiin -ryhmän?

- Oma sossu kertoi, että ryhmä vanhemmille, joiden lapsi on palaamassa kotiin, alkaa Pieksämäellä. Ensimmäinen ajatus oli, etten halua ryhmään, mutta koska Violan toiminta oli tuttua, lähdin mukaan. Aiemmin – lapsen sijoitusvaiheessa – minulle tarjottiin Voikukka-ryhmää, mutta en halunnut mennä siihen.

Mitä ryhmä antoi sinulle, mitkä olivat parhaita asioita?

- Vertaisuus, että kaikki muut olivat samassa tilanteessa. Ryhmäprosessi kulki lapseni kotiutumisen rinnalla samanaikaisesti. Huostaanotto purettiin ja lapseni kotiutui viimeisen ryhmäkerran aikaan. Ajankohta oli paras mahdollinen käydä muutokseen liittyviä asioita läpi.

Ryhmässä oli mahdollisuus tarkastella omaa vanhemmuutta ennen huostaanottoa, sijaishuollon aikana ja millaista vanhemmuus on nyt. Teimme kartongille kuvauksen ajasta ennen huostaanottoa, sen aikana ja nykytilanteesta.

- Sain tukea toisilta vanhemmilta ja ohjaajilta.
- Sain purkaa omia tunteita – viha, suru, ilo jne.
- Sain vahvistusta myönteiselle ajattelulle.
- Pidin eniten päiväkirjan pitämisestä. Ryhmän aikana pidettiin päiväkirjaa, mikä auttoi selvittelemään kriisiä ja muita asioita.
- Sain tukea siihen, että olin oikeilla jäljillä vanhempana, kun mietin muuttunutta tilannetta, jossa oli tehtävä uudet pelisäännöt ja rajat yhteiselämään lapsen kanssa.
- Vertaisohjaaja oli joutunut käymään samoja kamppailuja. Hänen kokemustensa kuuleminen oli tärkeää myös. Koska hänkin oli selviytynyt, minäkin voin!

Mitä haluat kertoa ryhmän sisällöistä ja työskentelytavoista?

- Oli tärkeää saada myös oikeaa tietoa asioista. Materiaaleja käytiin ryhmässä läpi. Ohjaaja oli laatinut ihmisten kielellä olevaa materiaalia mm. lastensuojelulaista, jonka kieli on muuten vierasta ja vaikeaselkoista.

- Aivan uusi asia minulle oli se, että vanhemmallekin kuuluu tehdä asiakassuunnitelma. Hyvä tieto, vaikka omalla kohdallani se tuli liian myöhään.

- Ryhmien välillä olleet kotitehtävät olivat hyviä ja auttoivat miettimään asioita. Ryhmässä niitä tehtäviä purettiin. Jos oli tullut kielteisiä asioita esille, pyrittiin löytämään tilalle useita myönteisiä asioita.

- Ohjaajien haasteena oli saada huolehdittua, että kaikilla olisi ollut yhtä paljon tilaa puhua. Puheliaimmat vievät helposti suurimman osan ajasta. Tiimalasin käyttäminen auttoi.

Mitä muuta haluat sanoa?

- Ryhmä oli niin kiinteä ja tärkeä meille vanhemmille, että jatkoimme tapaamisia vielä ryhmän päätyttyäkin useita kuukausia keskenämme. Joidenkin kanssa olen yhteydessä vieläkin.

- Kokemus lapsen sijoituksesta on kääntynyt minulle voimavaraksi, josta voin jakaa muillekin.

- Suosittelen ryhmää vanhemmille tilanteeseen, jossa lapsi on palaamassa kotiin ehkä pitkänkin sijoituksen jälkeen. Lapsi on kasvanut ja muuttunut ja vanhempikin on muuttunut. Vanhempi ja lapsi joutuvat tutustumaan uudestaan ja luomaan perheen toimintatavan uudestaan. Yksin se on vaikeampaa, ryhmästä saa tukea.

6.6 Hatka-ryhmä - Vertaistukiryhmä vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta

Päivikki Mysirlakis

Tein sosionomiopintoihin kuuluvan opinnäytetyön sijaishuoltopaikasta karkailevien nuorten vanhemmille. Yhteistyökumppanina toimi Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliiton ja Sininauhaliiton VOIKUKKIA- verkostohanke. Idea ryhmän perustamiselle syntyi omakohtaisen kokemuksen kautta. Halusin antaa vanhemmille mahdollisuuden jakaa kokemuksia ja tunteita jotka liittyvät lapsen karkailuun sijaishuoltopaikasta. Lapsen karkailu herättää suurta huolta ja hätää vanhemmissa. Vanhemmat kokevat usein jäävänsä yksin sen hädän kanssa, kun lapsi on karkuteillä. Sijaishuollossa ei riittävästi ymmärretä vanhemman huolta eikä heitä osata aina tukea tässä tilanteessa. Lapsen karkailu vaikuttaa vanhemman jaksamiseen ja koko perheen hyvinvointiin. Vertaistukiryhmä on yksi keino tukea vanhempaa ja ryhmässä vanhemmalla on mahdollista saada kokemus siitä, että on muitakin jotka ovat vastaavanlaisessa tilanteessa.

Ensimmäinen Hatka-ryhmä

Syksyllä 2014 järjestettyyn Hatka-ryhmään osallistui viisi äitiä, joiden nuori oli huostaanotettu ja sijoitettu lastensuojelulaitokseen. Ryhmään olisi voinut osallistua enintään kuusi vanhempaa, jotta kaikille jäisi riittävästi aikaa omalle puheenvuorolleen. Ryhmätapaamiset järjestettiin Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton tiloissa. Ryhmätapaamisia oli yhteensä viisi ja kestivät kaksi tuntia kerralla. Poikkeuksena oli toinen tapaaminen, jossa oli ulkopuolinen draamaohjaaja, tällöin tapaamisen kesto oli kolme tuntia.

Ryhmän suunnittelu
- Aloita hyvissä ajoin
- Osallistujamäärä?
- Montako ryhmätapaamista tarvitaan?
- Kuinka usein tavataan ja mihin aikaan?

Ryhmän markkinointi
- Ryhmäkutsun tekeminen
- Kenelle kutsua lähetetään ja mitä kautta?
- Mihin mennessä ryhmään ilmoittaudutaan?

Haasteena oli saada ryhmää kokoon. Markkinointia pitää miettiä huolella: jos ryhmän ohjaaja ei saa suoraan vanhempien yhteystietoja, keiden kautta tieto menee vanhemmille varmimmin? Hatkaryhmän loppupalautteesta kävi ilmi, että ryhmän osallistuneet olivat saaneet kutsun lapsen vastuusosiaalityöntekijältä ja yksi vanhempi löytänyt kutsun voikukkia.fi- internetsivuilta.

Omat yhteistyöverkostot
- Sosiaalityöntekijät
- Perhetyöntekijät
- Internet-sivut

Ryhmään ilmoittautuminen

Vanhemmat ilmoittautuivat ryhmään sähköpostitse ja vastausviestissä toivotin vanhemman lämpimästi tervetulleeksi ryhmään. Poikkesin tässä tietoisesti VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän mallista, jossa ryhmästä kiinnostuneet tavataan ensin ja sitten vasta sovitaan ryhmään tulosta yhdessä vanhemman kanssa. Ajatuksenani oli, että jokainen vanhempi, joka haluaa ryhmään osallistua, on sinne myös suoraan tervetullut. Mukaan ilmoittautuminen voi olla jo niin iso asia, että ryhmästä torjutuksi tuleminen olisi kohtuutonta. Tämä toimintaperiaate toimi tässä ryhmässä hyvin. Kaikki osallistujat olivat hyvin sitoutuneita ja ryhmä toimi hyvin. Sovin kuitenkin kaikkien vanhempien kanssa puhelinkeskusteluajan, jossa keskustelimme vanhemman ja nuoren tilanteesta ennen ryhmän alkamista.

o Sopivatko ryhmätapaamisten ajankohdat vanhemmalle?
o Tarvitseeko vanhempi lastenhoitoa perheen pienimmille lapsille?
o Erityisruokavaliot?

Toisen ihmisen arvostaminen ja kunnioittava kohtaaminen

Dialogisuus ja arvostava kohtaaminen kulkivat vahvasti mukana koko prosessin ajan. Dialogisuus ei ole vain jaettuja kokemuksia ja yhteistä ymmärrystä, vaan se tuo myös ryhmän moniäänisyyden esiin. Ryhmässä on lupa tuoda esiin omia näkemyksiä ja ajatuksia, ilman että ketään syyllistetään tai tuomitaan. Ryhmäprosessin aikana voidaan tutkia ja tarkastella asioita, jotka synnyttävät uudenlaisia näkökulmia. Ryhmässä voi oppia ja oivaltaa asioita, sekä lisäksi on lupa olla tietämätön.

Dialoginen vuorovaikutus

- Tapahtuu aidossa vuorovaikutuksessa
- Ajatusten vaihto on vastavuoroista ja tasavertaista
- Yhteisen ymmärryksen rakentaminen on tällöin mahdollista, mutta myös erilaiset näkemykset sallitaan
- Edellyttää empatiaa, kykyä asettua toisen ihmisen tilanteeseen
- Vaikeissa elämäntilanteissa olevilla ihmisillä tulee olla oikeus säilyttää kasvonsa

Tavoitteita ryhmätapaamisille

Ryhmätapaamiset tulee suunnitella etukäteen huolella ja miettiä tapaamisen tavoitteet ja miten ne voidaan saavuttaa. Erilaisten menetelmien avulla voidaan pohtia esimerkiksi omaa vanhemmuutta, voimavaroja ja suhdetta omaan nuoreen. Vaikeassa elämäntilanteessa voi olla yksin mahdotonta nähdä positiivisia asioita ja muutoksia. Näitä voidaan tuoda ryhmäprossin aikana näkyväksi ja konkreettiseksi erilaisten menetelmien ja harjoitusten avulla.

- Kokemus siitä, että on tervetullut
- Tutustuminen
- Luottamuksellisuuden ilmapiirin rakentuminen
- Kokemus siitä, että on arvokas ihmisenä ja vanhempana
- Mahdollisuus jakaa omia kokemuksia ja tunteita
- En ole yksin kokemusteni kanssa, vaan löytyy muitakin joilla on vastaavanlaisia kokemuksia
- Onnistumisen kokemuksia omassa vanhemmuudessa
- Omien vahvuuksien näkeminen -> tehdään niitä ryhmäprosessin aikana näkyviksi
- Tarkastellaan tilannetta nuoren näkökulmasta käsin
- Vahvistetaan suhdetta omaan nuoreen
- Toivoa tulevaisuuteen

VANHEMMAN TAULU

- Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen
- Lupa tehdä asioita, joista saa itselleen mielihyvää
- Mistä ja minkälaisista asioista saa itselleen voimavaroja?
- Saa olla välillä väsynyt, eikä tarvitse aina jaksaa

Olin pohtinut ryhmän sääntöjä etukäteen ja mietin mitkä säännöistä ovat sellaisia, jotka itsessään leimaavat vanhempia, joilla on lastensuojeluasiakkuus. Ajattelin ettei ryhmässä käytettäisi paljon aikaa sääntöjen tekemiseen, vaan ottaisin muutamat tärkeimmät ryhmään liittyvät säännöt esille vanhempien kanssa. Kaikki ryhmäläiset sitoutuivat näihin seuraaviin sääntöihin:

1) Ryhmäläisten asioista ei puhuta ryhmän ulkopuolella, koska tämä vaikuttaa ryhmän luottamuksellisen ilmapiirin rakentumiseen.

2) Meidän tulee hyväksyä jokaisen nuoren ja perheen tilanne ainutkertaisuudessaan. Mikä sopii minulle tai perheelleni, ei välttämättä sovellu toiselle. Tämä liittyy vahvasti toisen kunnioittamiseen.

3) Vanhemman ollessa estynyt tulemaan ryhmätapaamiseen tulee hänen ilmoittaa siitä ohjaajalle

Ryhmäprosessin aikana ei noussut esille sellaisia asioita tai tilanteita, joissa olisimme joutuneet tarkentamaan tai tekemään uusia sääntöjä ryhmälle.

Ryhmätapaamisten sisältöjä

Kaikilla ryhmätapaamisilla oli tarjolla pientä välipalaa ja kahvia. Ryhmä siis alkoi yhteisellä kahvitteluhetkellä ja samalla vaihdettiin kuulumisia. Ensimmäiselle tapaamiselle olin varannut riittävästi aikaa tutustumisille ja kaikki vanhemmat saivat rauhassa kertoa omasta tilanteestaan sen verran kuin halusivat jakaa muille ryhmäläisille. Ryhmässä heräsi voimakkaita tunteita kuten valtavaa surua ja huolta omasta lapsesta.

Toisella tapaamisella kävimme läpi ensimmäisen tapaamisen mietteitä ja kävimme kuulumiskierroksen. Olin suunnitellut tähän tapaamiseen draamaharjoitukset, joita tuli ohjaamaan ulkopuolinen draamaohjaaja. Draamaharjoitusten avulla voidaan tarkastella ja tutkia erilaisia tilanteita ja asioita. Draamatyöskentelyn keinoin voidaan saada uudenlaisia näkökulmia tilanteeseen, jota halutaan yhdessä tarkastella. Lopuksi annoin vanhemmille pienen kotitehtävän, jossa tietoisesti muistellaan onnistumisen kokemuksia omassa vanhemmuudessaan.

Kolmannella tapaamisella kävimme läpi draamatyöskentelyä ja jokainen sai kertoa omista tunteista, joita työskentely oli itsessään herättänyt. Seuraavaksi jokainen sai kertoa kuulumiset, jonka jälkeen paneuduimme kotitehtävään. Vanhemmat olivat eri tavoin työstäneet tehtävää, esimerkiksi toiset toivat valokuvia ja niiden kautta kertoivat onnistumisen kokemuksia vanhemmuudessaan, lisäksi yksi äiti oli kirjoittanut vihkoon onnistumisiaan ja luki osan niistä muille ryhmäläisille. Toisille vanhemmalle oli luontevaa kertoa onnistumisistaan pelkästään suullisesti. Onnistumisen kokemukset herättivät hyvin voimakkaita tunteita vanhemmissa ja keskustelimme niistä yhdessä.

Neljännellä tapaamisella aloitimme ryhmän taas kahvittelulla ja vanhempien kuulumisilla. Tällä tapaamisella vanhemmat askartelivat omalle lapselle kortin. Ohjeistin tehtävää niin, ettei korttiin laiteta vanhemman toiveita lasta kohtaan, vaan kuvataan mitä lapsi vanhemmalle merkitsee. Vanhemmat tekivät korteista todella kauniita ja niissä kuvattiin kuinka tärkeä ja rakas lapsi on vanhemmalleen. Vanhemmat saivat seuraavalla kerralla kertoa, kuinka nuori oli suhtautunut äidin tekemään korttiin.

Viidennellä tapaamisella oli selvästi haikeuden tunnetta ilmassa, koska tämä oli meidän viimeinen tapaamisemme. Kahvittelun lomassa keskustelimme tunteista, joita ryhmän lopettaminen herättää. Yksi vanhemmista sanoi ”Yllättävää on, kuinka aivan vieraista ihmisistä tulee niin lyhyessä ajassa niin merkittäviä”.

Kuulumisten jälkeen olin suunnitellut käytettävän Pesäpuu Ry:n Vahvuuskortteja. Ryhmässä käytimme kortteja siten, että vanhemmat saivat valita sellaisen kortin, joka parhaiten kuvaa heidän vahvuuttaan tällä hetkellä omassa vanhemmuudessaan. Sen jälkeen valitaan toinen kortti millaista asiaa tai ominaisuutta haluaisi kehittää tai saada lisää omaan vanhemmuuteensa. Jokainen sai vuorollaan kertoa miksi oli juuri nämä kortit valinnut. Lopuksi vanhemmat täyttivät loppupalautekyselyn ja oli aika päättää yhteinen matkamme. Oli aika kiittää kaikkia vanhempia luottamuksesta ja osallistumisesta ryhmätoimintaan. Vanhemmat toivoivat vielä yhteistapaamista, jossa voitaisiin vaihtaa kuulumisia ja kuulla miten asiat ovat jatkossa sujuneet.

Ohjaajana oli ilo seurata kuinka vanhemmat kunnioittivat ja kannustivat toisiaan ryhmäprosessin aikana. Vaikka ryhmäprosessin aikana nousi esille kipeitäkin asioita ja tunteita, niin samalla oli nähtävissä huumoria, iloa ja naurua. Ohjaajana sain kokea ja olla osallisena sellaisessa ryhmässä, jossa on havaittavissa aitoa välittämistä ja rakkautta lasta kohtaan.

Lämmin kiitos kuuluukin näille äideille, jotka mahdollistivat tämän ryhmäprosessin.

Opinnäytetyö on luettavissa sähköisessä opinnäytetöiden tietokannassa Theseus.fi.

Suora linkki Päivikki Mysirlakisin tutkimukseen: Ohjattu vertaistukiryhmä huostaanotettujen lasten vanhemmille – joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta, Metropolia ammattikorkeakoulu, 2015 www.theseus.fi/handle/10024/90510

7. VOIKUKKIA-materiaalit ammattilaisille ja vanhemmille

Heidi Sundwall ja Iina Järvi

VOIKUKKIA-verkostohankkeen yksi tärkeä tehtävä on ollut tuottaa materiaalia niin vanhemmille kuin VOIKUKKIA-ohjaajillekin. Perusperiaatteenamme on ollut koko ajan osallisuus. Se on toteutunut erityisesti materiaalin tuotannossa. Materiaalit ammattilaisille ja vanhemmille on tuotettu yhdessä, toteuttaen heiltä itseltään tulleita ideoita ja kehittämisehdotuksia. Lastensuojelun Keskusliiton koordinoiman Emma & Elias ohjelman viestinnällinen tuki on mahdollistanut materiaalien laajemman näkyvyyden ja levittämisen.

OHJAAJAN OPAS 2012

Ohjaajan opasta käytetään oppimateriaalina VOIKUKKIA- koulutuksissa. Vertaisryhmätoiminnan opas antaa ryhmätoiminnan toteuttamiseen tarvittavat perustiedot. Opas on tarkoitettu sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskenteleville ja ryhmätoimintaan koulutuksen saaneille ammattilaisille sekä vertaisohjaajille. Opasta voi käyttää myös sovelletusti yksilötyöskentelyyn.

Oppaan voi tilata osoitteesta www.voikukkia.fi

VOIKUKKIA-VIDEO 2013

Videolla esiintyvät kolme oman lapsen huostaanoton kokenutta vanhempaa, jotka kertovat kokemuksistaan ja vertaistuen merkityksestä. Videon tavoitteena on välittää tietoa ryhmämuotoisesta tuesta ja siitä, että apua kannattaa hakea. Video toteutettiin vuosien 2012-2013 vaihteessa nopealla aikataululla Emma & Elias -ohjelman tuella. Markkinointivideon esiintyjät, toimintaan vapaaehtoisina osallistuneet kolme vanhempaa, ja käsikirjoitus, saatiin kokoon pikavauhdilla.

Videosta on saatu erittäin hyvää palautetta. Sitä käytetään esittelemään vertaistukiryhmiä sekä VOIKUKKIA-toimintaa yleisemminkin sekä vanhemmille että ammattilaisille. Ryhmänohjaajat näyttävät videota ryhmistä kiinnostuneille vanhemmille sekä kollegoilleen. Hanke on käyttänyt videota koulutuksissa, seminaareissa ja työpajoissa. Video on katsottavissa voikukkia.fi etusivulla mutta sitä ei ole laitettu yleisempään levitykseen. Esiintyjien ja hanketyöntekijöiden kesken on sovittu, että videota käytetään vain sellaisissa tilaisuuksissa, joissa aiheesta alustetaan tai keskustellaan muutoinkin.

Katso video www.voikukkia.fi etusivulta.

VOIKUKKIA.FI-SIVUSTO JA VOIKUKKIA-UUTISKIRJE

Kaikki hankkeen tuottamat materiaalit ovat ladattavissa tai tilattavissa voikukkia.fi -sivustolta. Nettisivut sisältävät myös ohjaajien oman materiaalipankin. Siellä on runsaasti tukimateriaalia ryhmien perustamiseen, markkinointiin, ohjaamiseen ja palautteen keräämiseen liittyen. Tukimateriaalia uusitaan ja päivitetään käyttäjien toiveiden ja vinkkien mukaan jatkuvasti. Sivustolla on vuosittain yli 8000 eri kävijää (viimeisin tieto vuodelta 2014).

Uutiskirjeellä on vuonna 2015 noin 500 tilaajaa, vanhempia, alan ammattilaisia, tutkijoita ja muita aiheesta kiinnostuneita. Se sisältää tietoa valtakunnallisen ja alueellisen VOIKUKKIA-toiminnan ja -kehittämistyön parista, tietoa kentältä kuten koulutuksia, julkaisuja, tutkimuksia, menetelmiä, ryhmiä, seminaareja, tilaisuuksia tai muuta vastaavaa. Uutiskirje on osoittautunut erinomaiseksi välineeksi mm. keräämään osallistujia vastaamaan tutkimuskyselyihin.

tilaa uutiskirje: www.voikukkia.fi

”KUN JOKA MAKARONIIN PITÄÄ MAHTUA KÄYTÖSTAVAT” – VANHEMPIEN KOKEMUSTEN KIRJA 2014

Idea kokemusjulkaisusta sai alkunsa jo vuonna 2011 kun VOIKUKKIA-verkostohankkeelle työstettiin jatkorahoitushakemusta. Silloin jäätiin kaipaamaan vanhempien omakohtaisten kokemusten tallentamista ja jakamista muille ohjaajille ja sijoitettujen lasten vanhempien tukemisesta kiinnostuneille. Idean äitinä ja koko prosessin primus motorina toimi silloinen projektikoordinaattori Pia Söderholm.

Verkostohankkeen työn edetessä vanhempien ja kokemusammattilaisten moniäänisyys tuli koko ajan vahvemmin esiin. Edelleenkin iso osa vanhemmista jää huostaanoton jälkeen ilman tukea ja silloinkin, kun sitä on tarjolla, se ei välttämättä ole tilanteeseen sopivaa tai asiakaslähtöistä. Syksyn 2012 aikana etsittiin kirjoittajia suunniteltuun kokemusjulkaisuun. Hakuilmoitus oli näkyvissä voikukkia.fi-sivustolla ja uutiskirjeissä. Lisäksi jaettiin flyeria messuilla ja tapahtumissa sekä vertaistukiryhmän ohjaajien tapaamisissa ja -koulutuksissa. VOIKUKKIA-toiminnassa jo mukana olevia vanhempia kutsuttiin mukaan sähköpostein sekä henkilökohtaisin kutsuin. Kiinnostuksestaan ilmoitti kaiken kaikkiaan 18 henkilöä, joista 10 jatkoi koko prosessin valmiiseen julkaisuun asti.

Yhteistyökumppaniksi saatiin kirjallisuusterapeutti Kristina Svensson, joka oli ohjannut Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitossa muitakin kirjoitusprojekteja sekä opettanut VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien ohjaajille kirjoitusmenetelmiä. Kevään ja kesän 2013 aikana järjestettiin viisi koko päivän kestävää kirjoittajapajaa, joissa kokeiltiin erilaisia kirjoitusprosessia auttavia ja avaavia

menetelmiä sekä luettiin ja kommentoitiin omia ja toisten kirjoituksia. Osa julkaisun teksteistä sai alkunsa näistä Kristina Svenssonin ohjaamista pajoista. Kokemusjulkaisua oli tuottamassa myös kirjoittajia, jotka eivät osallistuneet pajoihin ja joita ei henkilökohtaisesti tavattu koko prosessin aikana. Kaikki kirjoittajat saivat kuitenkin Kristina Svenssonilta kommentteja ja tukea tekstin työstöön kirjoitusprosessin aikana.

Kokemusjulkaisun nimeksi päädyttiin laittamaan yhden kirjoittajan tarinasta nouseva lause, joka hyvin kuvasi sitä, kuinka sijoitetun lapsen ja vanhempien tapaamishetkissä muutamaan tuntiin tai päivään pitää tiivistää koko arkielämä.

"Kun joka makaroniin pitää mahtua pöytätavat"-kirjan julkaisutilaisuus pidettiin Talentian järjestämillä Sosiaalialan asiantuntijapäivillä maaliskuussa 2014. Kirja herätti paljon kiinnostusta sekä yleisössä että mediassa. Kirjaa painettiin 3000 kappaleen painos ja sitä jaettiin vanhemmille, ammattilaisille, VOIKUKKIA – ohjaajille ja yhteistyökumppaneille. Lisäksi sitä myytiin kirjastoihin, sosiaaliasemille, perheneuvoloihin ja Sosiaali- ja terveysalan tietopalvelun välityksellä eteenpäin. Kirjan voi tilata osoitteesta www.voikukkia.fi

OPAS SINULLE JONKA PERHETTÄ KOSKETTAA LAPSEN SIJOITUS TAI HUOSTAANOTTO 2014

Luvussa 4: Vanhemmat vaikuttajina on kuvattu VOIKUKKIA-VanhempainRaatien toimintaa. Niiden tavoitteena on alusta asti ollut vaikuttaminen ja kehittäminen. Vanhemmat ovat yhteistyössä VOIKUKKIA-verkostohankkeen kanssa ideoineet, tuottaneet ja toteuttaneet huostaanotettujen lasten vanhemmille ja läheisille suunnatun oppaan. Siihen on koottu ohjeita ja neuvoja, jotka ovat tueksi ja avuksi lapsen sijoituksen aiheuttamaan kriisiin.

Opas oli heti ilmestyttyään menestys. Ensimmäinen 3000 kappaleen erä loppui heti, samoin toinen 5000 kappaleen painos. Kolmannen painoksen toivotaan riittävän vuoden 2015 tarpeisiin. Sähköinen versio oppaasta on ladattavissa ilmaiseksi oman organisaation sivuille voikukkia.fi-sivuilta ja sitä saa vapaasti levittää.

Opasta lähetettiin laajalla levityksellä kuntien sosiaali- ja peruspalvelujohtajille, johtaville sosiaalityöntekijöille ja lastensuojelusta vastaaville työntekijöille. Markkinointi tuotti sen, että opasta tilattiin tuhansia kappaleita kuntien eri toimipisteisiin. Yhä useammat kaupungit ja kunnat ovat linkittäneet oppaan suoraan omille sivuilleen tai lisänneet sen ladattavana ilmaisena versiona.

Oppaan tekeminen yhdessä vanhempien kanssa todisti meille hanketyöntekijöille lopullisesti sen, että asiakas ja kokemusasiantuntija on asiantuntija omassa asiassaan. Vanhemmat kertoivat kaivanneensa opasta huostaanoton tilanteeseen ja olivat täysin oikeassa siinä, että oppaalla olisi laajempaakin kysyntää. Oppaan sisältö on täysin vanhempien suunnittelema ja he olivat suurena apuna myös ideoimassa ja toteuttamassa oppaan levittämistä. Yhteydenotot ammattilaisilta ja vanhemmilta sekä esiintymispyynnöt erilaisiin seminaari- ja koulutustilaisuuksiin lisääntyivät merkittävästi oppaan ilmestyttyä. Oppaan voi tilata osoitteesta: www.voikukkia.fi

KASPER-LEHDEN VOIKUKKIA-TEEMANUMERO 2014

Samaan aikaan vanhemmille suunnatun oppaan ja kirjan kanssa tuotettiin VOIKUKKIA-teemanumero. Lehdessä on artikkeleita ja tietoa vanhempien ja ohjaajien ryhmäkokemuksista sekä tutkimustietoa lastensuojelusta. Kuntien sosiaali- ja peruspalvelujohtajille, johtaville sosiaalityöntekijöille ja lastensuojelusta vastaaville työntekijöille syksyllä 2014 postitettu tietopaketti sisälsi myös VOIKUKKIA-teemanumeron. VOIKUKKIA-hanketyöntekijöiltä voi tilata ilmaisia näytekappaleita teemanumerosta.

Lehti on ladattavissa ja luettavissa osoitteessa:

www.suomenkasper.fi/julkaisut/kasper-lehti.

8. Opinnäytetyöt

Iina järvi ja Heidi Sundwall

VOIKUKKIA-toiminta on kiinnostanut opinnäytetyöntekijöitä ja hankkeen aikana onkin tehty useita tutkimuksia eri oppilaitosten opiskelijoiden toimesta. Esittelemme tässä lyhyesti viisi uusinta opinnäytetyötä. Osa opinnäytetöistä on tehty toimeksiantona VOIKUKKIA- hankkeelle ja osa on erillisiä tutkimuksia.

Lisäksi tekeillä on projektikoordinaattori Pia Söderholmin pro gradu-tutkielma työnimellä: Vanhempien kokemuksia lapsensa sijoituksesta/ huostaanotosta ja lastensuojelusta. Työ valmistuu Turun yliopiston yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan syksyllä 2015.

Petra Ruohonen: Vanhempien kokemuksia lastensuojelusta ja ideoita sen kehittämiseksi

Hämeen ammattikorkeakoulu, 2015

Petra Ruohosen tutkimuksessa tarkastellaan huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten biologisten vanhempien kokemuksia lastensuojelusta ja sen prosesseista sekä heidän ehdotuksiaan siitä, miten lastensuojelua voisi kehittää. Opinnäytetyötä varten haastateltiin VOIKUKKIA-hankkeen aktiivisia vanhempia sekä Sukupuu ry:n kautta tavoitettuja vanhempia.

Työn taustateorioina tutkittiin lastensuojelulakia, lastensuojelun laatusuositusta sekä kiintymyssuhdeteoriaa. Opinnäytetyön perusteella lastensuojelussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota yksilöllisyyteen, kuuntelemiseen ja tukemiseen. Vanhemmat korostavat yksilöllisyyttä ja kuulemista monissa asioissa, kuten lapsien ja perheiden kohtelussa, tukien myöntämisessä, työntekijöiden työtavoissa ja päätöksien teossa. Lisäksi tuen saatavuutta tulisi parantaa ja perheitä tuettaessa tulisi toimia innovatiivisemmin. Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että lastensuojelun laatusuositusta laadittaessa on onnistuttu vastaamaan moniin vanhempien kertomiin ongelmiin. Jos laatusuositus otetaan käyttöön olennaisena osana lastensuojelussa tehtävää työtä, voi olla mahdollista, että nämä vanhempien mainitsemat kehittämisideat saavat ansaitsemansa huomion.

Työ on luettavissa sähköisessä opinnäytetöiden tietokannassa Theseus.fi.

Suora linkki Petra Ruohosen tutkimukseen:
http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201504094095

Pirkko Manninen: Kohti yhteisiä sanoja – Huostaanotettujen lasten vanhempien VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminnan mallintaminen ja ryhmätoiminnan vaikutukset vanhemman kokemana

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2015

Pirkko Mannisen opinnäytetyössä mallinnettiin huostaanotettujen lasten vanhempien VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoimintaa ja kysyttiin ryhmätoimintaan osallistuneilta vanhemmilta onko VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminnalla ollut vaikutusta heidän voimaantumiseensa ja osallisuuteensa.

Vanhempien vastaukset analysoitiin peilaamalla niitä Siitosen ja Robinssonin (1999) voimaantumisteoriasta nousevaan voimaantumisen edellytyksiin. Vanhemmista noin 80 % koki VOIKUKKIA -vertaistukitoiminnan lisänneen heidän voimaantumistaan ja osallisuuttaan. Vanhemman voimaantumista tarkasteltiin kykyuskomusten, tunnetyön sekä tavoitteiden asettamisen näkökulmasta. Osallisuutta tarkasteltiin yksilö- ja yhteisötasolla. Vanhemmat kykenivät tunnistamaan vanhemmuutensa liittyviä kasvunpaikkoja, lisäksi he löysivät entistä paremmin keinoja ratkaista eteen tulevia ongelmia.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajien näkemykset ryhmätoiminnan hyödyistä tukivat vanhempien kokemusta. VOIKUKKIA-ryhmänohjaajat näkivät lapsen hyötyvän ryhmätoimintaan osallistuneen vanhemman voimaantumisesta. Opinnäytetyön tulosten mukaan VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminta antaa vanhemmalle välineitä jäsennellä haasteellista elämäntilannettaan. Lisäksi se näyttää voimistavan vanhemman aktiivisuutta myös ryhmätoiminnan ulkopuolella.

Työ on luettavissa sähköisessä opinnäytetöiden tietokannassa Theseus.fi.

Suora linkki Pirkko Mannisen tutkimukseen:
http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015052911206

Päivikki Mysirlakis: Ohjattu vertaistukiryhmä huostaan otettujen lasten vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta

Metropolia ammattikorkeakoulu, 2015

Päivikki Mysirlakis Mertopolia ammattikorkeakoulusta on tehnyt toiminnallisen opinnäytetyön, jonka tavoitteena oli tarjota vertaistukiryhmätoimintaa huostaanotettujen lasten vanhemmille. Vertaistukiryhmä oli suunnattu vanhemmille, joiden nuori karkailee sijaishuoltopaikasta.

Nuorten karkailu sijaishuoltopaikoista on yleistä. Ilmiön laajuudesta ei kuitenkaan ole tietoa eikä esimerkiksi hatkapäivien kokonaismäärää tiedetä. Sijaishuoltopaikkojen käytännöt ja viranomaisten suhtautuminen nuorten karkailuun vaihtelevat paljon. Tähän ongelmaan Suomessa ei ole yhtenäistä toimintamallia.

Vertaistuen merkitys korostuu, kun ihminen saa kokemuksen siitä, että on muitakin jotka ovat samankaltaisessa tilanteessa. Vertaistukiryhmissä emotionaalinen tuki on merkittävää. Lue tarkempi kuvaus ryhmämallista tämän kirjan kappaleesta 6.6 ”Hatka-ryhmä - Vertaistukiryhmä vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta”.

Työ on luettavissa sähköisessä opinnäytetöiden tietokannassa Theseus.fi.

Suora linkki Päivikki Mysirlakisin tutkimukseen:
http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201505056153

Iina Järvi: Neurologiset ongelmat huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla

Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, 2015

Iina Järven pro seminaarityössä tarkasteltiin huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten erilaisten neurologisten poikkeavuuksien merkitystä huostaanottoprosessin eri vaiheissa. Useimmiten huostaanottoja käsittelevä keskustelu on huolestunutta ja syyllisiä etsivää. Sen lisäksi, että huostaanotto on yhteiskunnallinen ja taloudellisesti merkittävä asia, sen tuottama inhimillinen kärsimys lapselle ja perheelle on suuri ja monitahoinen. Yhteiskunnallisestikin merkittävää olisi kiinnittää enemmän huomiota ehkäisevään työhön lapsi- ja perhetyössä ja sen avulla auttaa lisäämään eri asiantuntijoiden yhteistyötä ja ehkä näillä toimenpiteillä jopa vähentämään huostaanottoja.

Tutkimuksessa selvisi, että vanhemmilla on suru ja huoli, usein myös viha siitä, ettei vanhemman huolta lapsen poikkeavasta käyttäytymisestä oteta tosissaan. Useat vanhemmat ovat kokeneet, kuinka heidän huoltaan on vähätelty päivähoidossa ja koulussa sanoen, että kyllä se ohi menee, kunhan lapsi kasvaa. Toisena ääripäänä lapsen poikkeavaan käytökseen on tartuttu terrierin purennan lailla ja massiiviset hoitojärjestelmät on laitettu liikkeelle vanhempien vastusteluista huolimatta. Usein vanhemmista tuntuu, että palvelujärjestelmä toimii omilla ehdoillaan piittaamatta sen kyydissä olevista asiakkaista ja heidän toiveistaan.

Yksi tapa tukea ja kuntouttaa sijoitettujen lasten vanhempia ovat vanhemmille suunnatut, testatut ja toimiviksi havaitut VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät. Vertaistuen voimana on omien kokemusten jakaminen toisten samaa kokeneiden kanssa – kuulluksi tuleminen, muiden kokemuksista oppiminen, tuki ja kannustus vertaisilta. Ryhmä on aina enemmän kuin osiensa summa. Vertaistukiryhmään osallistuminen ja sen tarjoaminen sijoitettujen lasten vanhemmille on kuntoutuksen muotona myös vanhemman lakisääteinen oikeus, joka jokaisen kunnan tulee Suomessa vanhemmalle mahdollistaa. Vanhemman hyvinvointi lisää myös lapsen hyvinvointia.

Vertaistukiryhmän voima on siinä, että huostaanotosta ja omasta ja lapsen tilanteesta saa keskustella sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat kokeneet saman. Toisten kokemuksista oppii ja muita kuuntelemalla ja tukemalla löytää myös itse uusia voimia.

Iina Järven pro seminaarityö sekä useita muita tutkimuksia on luettavissa ja ladattavissa osoitteessa www.voikukkia.fi

Tarja Sassi: ”MISSÄ ON ÄIDIN TUKI, KUN LAPSET VIEDÄÄN POIS...” : Romanivanhemman tuen tarve lapsen huostaanottoprosessissa

Hämeen ammattikorkeakoulu 2015

Opinnäytetyön toimeksiantajana on ollut Romano Missio ry. Yhdistys toimii kristilliseltä arvopohjalta valtakunnallisena lastensuojelun, sosiaalialan, hengellisen työn sekä koulutusalan palvelujärjestönä romaniväestön keskuudessa. Tarve tälle tutkimukselle nousi lastenkotien työn arjesta, jossa huomattiin vanhempien kokevan syyllisyyttä ja häpeää lasten huostaanoton seurauksena sekä jäävän

useissa tapauksissa syrjään aktiivisesta vanhemmuudesta. Tutkimuksen tavoitteena oli kuulla niiden romanivanhempien ääntä, jotka ovat joutuneet luopumaan lapsistaan huostaanottoprosessin myötä sekä saada tietoa ja ymmärrystä, millaista tukea olisi tarvittu huostaanottoprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu romanien historiasta, romanikulttuurista, romanien tapakulttuurista ja mm. romanien perhe- ja vanhemmuuskäsityksestä. Teoriassa nostetaan esille myös huostaanottoprosessiin liittyvää keskeistä lakitekstiä. Tutkimus on laadultaan kvalitatiivinen tutkimus, joka on toteutettu teemahaastattelemalla romanivanhempia. Aineiston analyysissä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta romanivanhempien kokevan tuen sosiaalisektorin puolelta riittämättömäksi tai kohtaamattomaksi huostaanottoprosessin eri vaiheissa. Eniten tukea huostaanottoprosessin aikana vanhemmat kokivat saaneensa lastenkotien henkilökunnalta. Tärkeä tulos oli se, että huostaanottoprosessin aikana kaikilta haastatelluilta puuttui oma asiakassuunnitelma, jonka varassa elämää olisi voinut suunnitella eteenpäin. Vanhemmat kokivat tarvitsevansa romanitaustaisia - tai romanikulttuuria ymmärtäviä valtaväestön työntekijöitä kohtaamaan heitä huostaanottoprosessin eri vaiheissa. Vanhemmilla oli tutkimuksen mukaan paljon erilaisia kehittämisideoita, joiden myötä vanhemmuutta voitaisiin tukea prosessin eri vaiheissa. Heidän ääntään tulevissa kehittämisprosesseissa on arvokasta kuulla.

http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015052510097

VOIKUKKIA ja Emma & Elias

Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus VOI KUKKIA -verkostohanke 2012-2015 on ollut Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton hallinnoima ja yhteistyössä Sininauhaliitto ry:n kanssa toteuttama projekti. Se on ollut jatkoa edellisille Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry:n VOIKUKKIA-hankkeille 2006-2009 ja 2010-2011, joiden aikana on myös tehty yhteistyötä Sininauhaliitto ry:n kanssa. VOIKUKKIA on rekisteröity tavaramerkki. Hankkeita on rahoittanut Raha-automaattiyhdistys RAY ja VOIKUKKIA-verkostohanke on ollut mukana RAY:n ja Lastensuojelun Keskusliiton Emma & Elias -hankkeessa.

VOIKUKKIA on ollut mukana Emma & Elias -avustusohjelmassa vuodesta 2012. Lastensuojelun Keskusliitto toteuttaa ohjelmaa yhdessä RAY:n kanssa. Ohjelma kehittää, vahvistaa ja monipuolistaa järjestöille sopivia toimintatapoja lasten ja lapsiperheiden terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelmaan valittujen projektien kautta vahvistetaan vanhemmuutta, lisätään aikuisten yhteistä vastuuta sekä edistetään lapsen osallisuutta.

Ohjelmakokonaisuuden jäsenyydellä on ollut tärkeä merkitys VOIKUKKIA-hankkeelle. Olemme saaneet tukea ohjelman viestinnästä, projektikoordinaatiosta, muiden hankkeiden vertaistuesta sekä koulutuksista. Myös seurantaan ja arviointiin liittyvä tuki on ollut erittäin tärkeää.

Emma & Elias -ohjelman avulla pienten toimijoiden ja järjestöjen on ollut mahdollista verkostoitua ja yhdistää voimia erityisesti viestinnän saralla. Moni VOIKUKKIA- materiaali ja esiintyminen on saanut lisänäkyvyyttä ja huomiota Emma & Elias -ohjelman avulla. Lastensuojelun Keskusliiton suuntaan solmitut kontaktit ja mahdollisuus näkyä laajemmin julkisuudessa ja tutkimuskentällä eivät olisi toteutuneet ilman Emma & Elias -ohjelmaa.

Ohjelmasta voit lukea lisää: www.emmaelias.fi

Hyviä ideoita on maailma pullollaan. Mutta miten ne saataisiin kaikkien tietoon? Ja ennen kaikkea: miten tieto muuttuu käytännön tekemiseksi? VOIKUKKIA-verkostohankkeen aika 2010 – 2015 on ollut jatkuvaa opintietä siinä, miten ideat toteutetaan käytännössä. Kaikki ei aina ole mennyt niin kuin Strömsössä. Onneksi vertaisuus on ollut voimaa myös kehittämistyössä.

VOIKUKKIA- toimivien käytäntöjen käsikirja on koostettu yhdessä aluekoordinaattoreiden, ryhmien ohjaajien, vertaisohjaajien ja sijoitettujen lasten vanhempien kanssa. Tämän käsikirjan tarkoitus on toimia hakuteoksena ja inspiraation lähteenä. Käsikirjasta löytyy artikkeleita vanhemmille, ammattilaisille ja päättäjille.

Tärkein oppi juurruttamisesta on ollut se, että mikään ulkoapäin saneltu malli ei ota tuulta alleen, oli idea kuinka hyvä tahansa. Tarvitaan sopiva joukko paikalliset olot tuntevia innostuneita ihmisiä pohtimaan alusta alkaen, miten sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen toteutetaan juuri meidän alueellamme. Kantavana ajatuksena VOIKUKKIA-hankkeen toiminnassa on ollut koko ajan yhteistyö ja yhteiskehittäminen. Tämäkin opas on syntynyt sen tuloksena.

Tärkein innoittaja verkoston jäsenille ollut usko yhteiseen asiaan – siihen että lapsen ja vanhemman suhde on tärkeä vaikka lapsi sijoitetaankin kodin ulkopuolelle. Sijoitus ei tarkoita vanhemmuuden loppumista mutta siltä se usein vanhemmasta tuntuu. Ilman tukea, vastuullista vanhemmuuden roolia uudessa tilanteessa voi olla vaikea löytää, ja omaan kriisiinsä kiinni jääneen vanhemman voi olla vaikea nähdä tilanteita lapsen näkökulmasta.

Ketään ei saa jättää yksin.

”Nähdä prosessin voima ja vanhempien voimaantuminen ja häpeän väheneminen tai poistuminen. Olla mukana kanssaihmisenä vaikka ammattilainen olenkin.”

”Itse sain tukea silloin, kun sitä vailla olin. Arvostan sitä tukea niin paljon, että halusin tehdä oman osani helpottaakseni jonkun toisen vanhemman oloa.”

”Kokemuksemme on osoittanut, että vanhemmat itse ovat parhaita perustelemaan vanhempien tukemisen hyödyn ja esimiehet raivaamaan järjestelmän esteitä. Yhteistyö on voimaa. Aina. Tästä ajatuksesta jatkamme VOIKUKKIA-toiminnan seuraavaan vaiheeseen”.

”Loppujen lopuksi kaikessa on pitkälti kyse ihmisten kohtaamisesta.”